

Izvješće o financijskoj stabilnosti

2017

CENTRALNA BANKA
BOSNE I HERCEGOVINE

ЦЕНТРАЛНА БАНКА
БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

IZVJEŠĆE O FINANCIJSKOJ STABILNOSTI ZA 2017. GODINU

IZDAVAČ

Centralna banka Bosne i Hercegovine

Maršala Tita 25, 71000 Sarajevo

tel. (387 33) 278 100

faks (387 33) 278 299

Internet: www.cbbh.ba

e-mail: publications@cbbh.ba

Za sve informacije u vezi sa ovom publikacijom kontaktirati sa:

Odjeljenjem za finacijsku stabilnost

Uredništvo:

dr. Senad Softić

dr. Milica Lakić

Želimira Raspudić

mr. Ernadina Bajrović

Vesna Papić

Dejan Kovačević

dr. Belma Čolaković

mr. Amir Hadžiomerađić

Priprema za štampu:

MINT d.o.o Banja Luka

Štampa:

Štamparija Fojnica d.d.

Tiraž:

60 primjeraka

ISSN 1840-412X

Publiciranje i umnožavanje u obrazovne i nekomercijalne
svrhe je dozvoljeno uz obvezno navođenje izvora.

© Centralna banka Bosne i Hercegovine | sva prava zadržana

Kazalo:

Kratice	7
Uvod	9
Izvršni sažetak	10
1. Trendovi i rizici iz međunarodnog okruženja	12
1.1 Trendovi u međunarodnom okruženju	12
1.2 Pregled glavnih rizika u EU i eurozoni	15
1.2.1 Učinci na bankarski sektor	15
1.2.2 Učinci na realni sektor	17
2. Makroekonomski trendovi u BiH	21
3. Vlada	28
4. Kućanstva	33
5. Poduzeća	42
6. Finansijski posrednici	51
6.1 Bankarski sektor	51
<i>Testovi na stres</i>	61
6.2 Nebankarski finansijski sektor	63
7. Finansijska infrastruktura	67
7.1 Platni sustavi	67
7.2 Regulatorni okvir	68
STATISTIČKI DODATAK	70

Tablice:

Tablica 1.1: Realni BDP, godišnja stopa rasta

Tablica 3.1: Pokazatelji rizika fiskalne održivosti

Tablica 3.2: Plan otplate stand-by aranžmana prema MMF-u

Tablica 3.2: Potraživanja komercijalnih banaka od sektora vlade

Tablica 4.1: Potraživanja od stanovništva, kartice

Tablica 4.2: Iskorišteni limit po debitnoj kartici

Tablica 4.3: Krediti stanovništvu, ročna i valutna struktura

Tablica 5.1: Krediti poduzećima – ročna i valutna struktura ostatka duga

Tablica 6.1: Vrijednost imovine financijskih posrednika

Tablica 6.2: Pojednostavljena bilanca stanja komercijalnih banaka

Tablica 6.3: Osnovne karakteristike bankarskog sektora

Tablica 6.4: Osnovne pretpostavke u testovima na stres

Tablica 6.5: Rezultati testova na stres

Tablica 6.6: Pojednostavljena bilanca stanja mikrokreditnih organizacija

Tablica 7.1: Transakcije u međubankarskom platnom prometu

Tablica 7.2: Koncentracija transakcija u međubankarskom platnom prometu (HHI)

Slike:

Slika 1.1: Promjena godišnje stope rasta realnog BDP-a u 2017. godini

Slika 1.2: Kretanje tečaja USD prema EUR

Slika 1.3: Cijene hrane i nafte

Slika 1.4: Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima u odabranim zemljama EU

Slika 1.5: Kretanje cijena dionica banaka majki domaćih banaka

Slika 1.6: Promjene u javnom dugu izraženom u postocima BDP-a u 2017. godini

Slika 1.7: Raspon u odnosu na desetogodišnje njemačke državne obveznice

Slika 1.8: Kretanje glavnih tržišnih indeksa

Slika 1.9: Stopa nezaposlenosti u EU

Slika 1.10: Izvoz BiH u zemlje glavne trgovinske partnere

Slika 2.1: Financiranje deficita tekućeg računa

Slika 2.2: Prosječna nominalna neto plaća i indeks potrošačkih cijena

Slika 2.3: Stope rasta prosječne neto plaće i nezaposlenosti

Slika 2.4: Promjene u broju zaposlenih po djelatnostima

Slika 2.5: Stopa nezaposlenosti u zemljama iz okruženja, Q4 2017

Slika 2.6: Dugoročna nezaposlenost i odnos radne snage prema neaktivnom stanovništvu

Slika 2.7: Indeks cijena nekretnina

Slika 3.1: Proračunski saldo sektora generalne vlade BiH, u postocima BDP-a

Slika 3.2: Javni dug BiH, u postocima BDP-a

Slika 3.3: Struktura vanjskog duga prema namjeni

Slika 3.4: Troškovi servisiranja vanjskog duga, u postocima BDP-a

Slika 4.1: Zaduženost stanovništva prema financijskim institucijama

Slika 4.2: Zaduženost stanovništva prema institucijama i tipu zaduženja, 2017

Slika 4.3: Krediti stanovništvu po namjeni i kreditni rast

Slika 4.4: Novoodobreni krediti stanovništvu

Slika 4.5: Valutna struktura kredita stanovništvu

Slika 4.6: Nekvalitetni krediti u sektoru stanovništva po namjeni

Slika 4.7: Nekvalitetni u ukupnim kreditima stanovništvu po bankama

Slika 4.8: Tromjesečna stopa defaulta

Slika 4.9: Stopa defaulta po bankama u 2017. godini

Slika 4.10: Novoodobreni dugoročni krediti i prosječne ponderirane kamatne stope

Slika 4.11: Prosječne kamatne stope na dugoročne kredite stanovništvu odobrene u 2017. godini, po bankama

Slika 4.12: Kamatne stope na novoodobrene dugoročne kredite prema obujmu kreditiranja stanovništva, po bankama

Slika 4.13: Novoodobreni krediti prema razdoblju fiksacije kamatne stope

Slika 4.14: Depoziti stanovništva po ročnosti

Slika 4.15: Oročeni depoziti stanovništva i kamatne stope na depozite

Slika 5.1: Potraživanja od poduzeća prema tipu zaduženja na kraju 2017.

Slika 5.2: Potraživanja od poduzeća prema tipu i djelatnosti

Slika 5.3: Prosječna zaduženost po djelatnostima u 2016. i 2017.

Slika 5.4: Ugovorena i preostala ročnost klasičnih kredita po djelatnostima u 2016. i 2017.

Slika 5.5: Prosječno dospijeće po kreditima

Slika 5.6: Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima poduzećima, po djelatnostima

Slika 5.7: Stopa defaulta po bankama u 2017. godini

Slika 5.8: Kamatne stope na kredite poduzećima, po bankama

Slika 5.9: Novoodobreni krediti prema razdoblju fiksacije kamatne stope

Slika 6.1: Promjena najvažnijih stavki bilance bankarskog sektora

Slika 6.2: Aktiva bankarskog sektora

Slika 6.3: Strana aktiva i pasiva komercijalnih banaka

Slika 6.4: Tokovi strane pasive u bankarskom sektoru

Slika 6.5: Sektorska struktura depozita

Slika 6.6: Struktura ukupnih depozita po preostaloj ročnosti

Slika 6.7: Dijagram pokazatelja financijskog zdravlja bankarskog sektora

Slika 6.8: Promjena CAR i udjela NPL u odnosu na prethodnu godinu, po bankama

Slika 6.9: Kvaliteta kreditnog portfelja

Slika 6.10: Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima po bankama, Q4 2017

Slika 6.11: Pokazatelji profitabilnosti

Slika 6.12: Pokazatelji likvidnosti

Slika 6.13: Nekvalitetni krediti i udio nekvalitenih u ukupnim kreditima

Slika 6.14: Udio vladinih vrijednosnih papira u ukupnoj tržišnoj kapitalizaciji

Slika 7.1: Udio banaka u međubankarskom platnom prometu u 2017. godini

Tekstni okvir:

Tekstni okvir 1: Okvir za rješavanje pitanja nekvalitetnih kredita u EU i eurozoni

Tekstni okvir 2: Mapa makrofinancijskih rizika

Tekstni okvir 3: Mrežna analiza prelijevanja sistemskih rizika

Statistički dodatak:

Tablica A1: Promjene suverenog rejtinga

Tablica A2: Indeks cijena nekretnina

Tablica A3: Pregled najvećih zaduženosti po klasičnim kreditima prema KD BiH 2010., 31.12.2017.

Tablica A4: Glavne stavke vanjskotrgovinske razmjene roba

Tablica A5: Pregled potraživanja od poduzeća po tipu i djelatnosti

Tablica A6: Krediti poduzećima, valutna struktura duga po djelatnostima na kraju 2017.

Tablica A7: Statusne promjene u bankama u razdoblju od 2001. do 2017. godine

Tablica A8: Stanje nevladinog vanjskog duga po NACE Rev 2 klasifikaciji djelatnosti dužnika

Kratice

ABRS	Agencija za bankarstvo Republike Srpske	EBA	Europska bankarska agencija (European Banking Authority)
AOD	Agencija za osiguranje depozita		
AQR	Procjena kvalitete aktive (Asset Quality Review)	ECAI	Eksterna kreditna rejting agencija (External Credit Assessment Institutions)
BAM	Konvertibilna marka	ECB	Europska središnja banka
BDP	Bruto domaći proizvod	EDIS	Europski sustav osiguranja depozita (European Deposit Insurance System)
BHAS	Agencija za statistiku BiH	EFTA	Europska udruga za slobodnu trgovinu (European Free Trade Association)
BIFX	Indeks investicijskih fondova u FBiH		
BiH	Bosna i Hercegovina	EFF	Prošireni aranžman MMF-a (Extended Fund Facility)
BIRS	Burzanski indeks RS	ERS	Indeks poduzeća elektroprivrede RS
BLSE	Banjalučka burza	EU	Europska unija
CAC 40	Indeks francuske burze (Cotation Assistée en Continu)	EUR	Euro
CAR	Stopa adekvatnosti kapitala (Capital Adequacy Ratio)	FATF	Radna grupa za financijske mjere protiv pranja novca (Financial Action Task Force)
CBBiH	Centralna banka Bosne i Hercegovine	FBA	Agencija za bankarstvo Federacije Bosne i Hercegovine
CEFTA	Ugovor o slobodnoj trgovini zemalja članica Središnje Europe (Central European Free Trade Agreement)	FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
		FED	Sustav federalnih rezervi
CET 1	Osnovni kapital prvog reda (Common Equity Tier 1)	FTSE	Indeks londonske burze (Financial Times Stock Exchange)
CHF	Švicarski franak	GBP	Britanska funta
CPI	Indeks potrošačkih cijena	GRECO	Grupa država protiv korupcije (Group of States against Corruption)
CRD IV	EU direktiva o kapitalnim zahtjevima (Capital Requirements Directive)	HHI	Herfindahl–Hirschman Indeks
CRK	Središnji registar kredita	ILO	Međunarodna organizacija rada (International Labor Organization)
CRR	Regulativa o kapitalnim zahtjevima (Capital Requirements Regulations)	JRTR	Jedinstveni registar transakcijskih računa
DAX	Indeks na burzi vrijednosnih papira u Frankfurtu (Deutscher Aktien Index)	KM	Konvertibilna marka

KWD	Kuvajtski dinar	ROAE	Povrat na prosječni kapital (Return on Average Equity)
MFT BiH	Ministarstvo financija i trezora BiH	RS	Republika Srpska
MKD	Mikrokreditno društvo	RTGS	Bruto poravnanje u realnom vremenu (Real Time Gross Settlement)
MKF	Mikrokreditna fondacija	S&P	Standard & Poor's
MKO	Mikrokreditne organizacije	SAD	Sjedinjene Američke Države
MMF	Međunarodni monetarni fond	SASE	Sarajevska burza
MONEYVAL	Komitet Vijeća Europe za evaluaciju borbe protiv pranja novca i financiranja terorističkih aktivnosti	SASX – BBI	Indeks sarajevske burze BBI
MRS 39	Međunarodni računovodstveni standard 39	SASX 10	Indeks sarajevske burze 10
MSFI 9	Međunarodni standard financijskog izvještavanja 9	SASX 30	Indeks sarajevske burze 30
NACE	Statistička klasifikacija ekonomskih djelatnosti u EU	SBA	Stand-by aranžman
NPL	Nekvalitetni krediti (Nonperforming loans)	SDR	Specijalna prava vučenja
OPEC	Organizacija zemalja izvoznica nafte	SSM	Jedenstveni mehanizam supervizije (Single Supervisory Mechanism)
ORS	Indeks obveznica RS	USD	Američki dolar
ROAA	Povrat na prosječnu aktivu (Return on Average Assets)	WEO	Svjetski ekonomski pregled (World Economic Outlook)
		ZMIF	Zatvoreni mješoviti investicijski fond

Zemlje:

AT	Austrija	IE	Irska
BG	Bugarska	IT	Italija
CY	Cipar	PT	Portugal
DE	Njemačka	RS	Srbija
ES	Španjolska	SI	Slovenija
FR	Francuska	SK	Slovačka
GR	Grčka	TR	Turska
HR	Hrvatska		

Uvod

Pod financijskom stabilnošću CBBiH podrazumijeva stanje u kojem financijski sustav može apsorbirati šokove bez značajnih poremećaja u svom trenutačnom i budućem funkcioniranju i čije funkcioniranje nema negativne utjecaje na ekonomiju.

Mandat CBBiH za praćenje stabilnosti financijskog sustava neizravno proizlazi iz Zakona o CBBiH. CBBiH ima aktivnu ulogu u razvoju i implementaciji politike stabilnosti i održivog ekonomskog rasta BiH, kroz osiguranje stabilnosti domaće valute i ukupne financijske i ekonomske stabilnosti u zemlji. Jedna od temeljnih zadaća CBBiH je uspostava i održavanje odgovarajućih platnih i obračunskih sustava kao dijela financijske infrastrukture. CBBiH doprinosi očuvanju financijske stabilnosti kroz zakonom utvrđenu nadležnost koordinacije djelatnosti entitetskih agencija za bankarstvo. CBBiH, u skladu s odlukom Upravnog vijeća, sudjeluje u radu međunarodnih organizacija koje rade na učvršćivanju financijske i ekonomske stabilnosti kroz međunarodnu monetarnu suradnju. Aktivnosti CBBiH na polju praćenja stabilnosti financijskog sustava obuhvaćaju i specijaliziranu komunikaciju s relevantnim međunarodnim i domaćim institucijama kojom se osigurava kontinuitet procesa praćenja sustavnih rizika. Doprinos očuvanju financijske stabilnosti CBBiH daje u okviru članstva u Stalnom komitetu za financijsku stabilnost BiH.

Publiciranjem Izvješća o financijskoj stabilnosti CBBiH nastoji doprinijeti financijskoj stabilnosti u BiH kroz:

- Unapređenje razumijevanja i poticanje dijaloga o rizicima za financijske posrednike u makroekonomskom okruženju;
- Upozoravanje financijskih institucija i drugih sudionika na tržištu na mogući kolektivni utjecaj njihovih pojedinačnih akcija;
- Stvaranje konsenzusa o financijskoj stabilnosti i poboljšanje financijske infrastrukture.

Iako je fokus ovog izvješća na zbivanjima iz 2017. godine, njegov obuhvat je proširen i na najvažnija zbivanja iz prve polovice 2018. godine, u skladu s dostupnim podacima u vrijeme izrade. Izvješće o financijskoj stabilnosti za 2017. godinu je organizirano po poglavljima kako slijedi. U izvršnom sažetku su naglašeni najvažniji rizici po stabilnost financijskog sustava. U prvom poglavlju su predstavljeni glavni trendovi i rizici iz međunarodnog okruženja. U sklopu ovog poglavlja posebno su izdvojeni glavni rizici iz EU i eurozone te su opisani njihovi učinci na bankarski sektor i realnu ekonomiju ovog geografskog područja, s fokusom na rizike koji mogu imati utjecaj na bankarski sektor i realnu ekonomiju BiH. Drugo poglavlje daje pregled trendova i potencijalnih rizika iz domaćeg okruženja koji se odražavaju na funkcioniranje financijskog sustava u BiH. Treće poglavlje daje pregled glavnih trendova i rizika koji dolaze iz fiskalnog sektora. Četvrto poglavlje ilustrira učinke rizika identificirane u prethodnim poglavljima na potraživanja od stanovništva. Fokus petog poglavlja su učinci identificiranih rizika na sektor pravnih osoba. U šestom poglavlju se ocjenjuju učinci rizika na stabilnost financijskog sektora, s fokusom na bankarski sektor. Testovi na stres su sastavni dio šestog poglavlja i služe kako bi se utvrdila sposobnost bankarskog sektora da apsorbira ekstremne, ali ipak moguće šokove iz makroekonomskog okruženja. Sedmo poglavlje ilustrira osnovne trendove u financijskoj infrastrukturi: platnim sustavima i regulatornom okviru. Izvješće o financijskoj stabilnosti za 2017. godinu sadrži dva tekstna okvira: Okvir za rješavanje pitanja nekvalitetnih kredita u EU i eurozoni i Mapa makrofinancijskih rizika.

Na kraju, potrebno je naglasiti da se ovo izvješće bavi isključivo pitanjima od značaja za sustavni rizik, jer je nadzor poslovanja financijskih posrednika, u skladu s važećim zakonima u BiH, zadatak nadležnih supervizora za financijski sektor. Njegov osnovni cilj je da ukaže na rizike koji dolaze iz financijskog sustava kao i makroekonomskog okruženja te procijeni sposobnost sustava da apsorbira te šokove.

Izvršni sažetak

Ubrzavanje rasta globalne ekonomije, prvenstveno pod utjecajem snažnijeg rasta ekonomske aktivnosti eurozone i američke ekonomije u odnosu na prethodnu godinu, kao i ubrzanog ekonomskog rasta zemalja u razvoju i zemalja glavnih izvoznica sirovina, rast inflacije potaknut rastom cijena nafte i drugih sirovina te normalizacija monetarne politike FED-a i nastavak provedbe nekonvencionalnih mjera monetarne politike ECB-a temeljne su karakteristike globalne ekonomije u 2017. i prvoj polovici 2018. godine. Neizvjesnost u vezi s učincima odluke SAD o uvođenju uvoznih tarifa, eskalacija trgovinskog rata između SAD i Kine sredinom 2018. godine kao i potencijalna mogućnost pokretanja trgovinskog rata između SAD i Europske unije ukoliko SAD nastavi zaoštavati vanjskotrgovinske odnose, predstavljaju rizik za nastavak oporavka globalne ekonomije u narednom razdoblju. Najznačajnije rizike u EU i eurozoni i dalje predstavlja usporena provedba fiskalnih i strukturnih reformi u pojedinim zemljama, čime se nastavlja višegodišnji pritisak na održivost javnog duga ovih zemalja, političke neizvjesnosti vezane za ishoda Brexita te i dalje visoku razinu nekvalitetnih potraživanja u bankarskom sektoru u pojedinim zemljama eurozone koja značajno utječe na visinu troškova poslovanja banaka.

Unatoč pozitivnim kretanjima u ekonomiji BiH u 2017. godini koja se ogledaju kroz rast realnog BDP-a, rast industrijske proizvodnje, smanjenje javnog duga, ostvareni fiskalni suficit te pojačanim aktivnostima na tržištu nekretnina i blagom poboljšanju pokazatelja s tržišta rada, rizici iz domaćeg okruženja po financijsku stabilnost nisu značajnije ublaženi. Proračunski suficit u 2017. godini ostvaren je zahvaljujući snažnom rastu prihoda u proračunu i nastavku politike ograničenja tekuće potrošnje, a zaduženost sektora opće vlade smanjena je i na domaćem i vanjskom tržištu, dijelom i uslijed zastoja u realizaciji aranžmana s MMF-om. Unatoč nešto blažim rizicima po financijsku stabilnost koji proizlaze iz fiskalnog sektora, produbljivanje trgovinskog deficita, kontinuirano loši pokazatelji životnog standarda te nepovoljno poslovno okruženje i loša konkurentska pozicija predstavljaju i dalje značajnu prijetnju za stabilnost financijskog sektora BiH. Smanjenje rizika po financijsku stabilnost povezanih s fiskalnom politikom u najvećoj mjeri je rezultat nastavka procesa fiskalne konsolidacije koji traje od 2015. godine. Međutim, vodeće agencije za rejting i dalje

zadržavaju ocjene suverenog rejtinga BiH u zoni špekulativne kreditne sposobnosti, s visokim kreditnim rizikom.

Blagi rast potrošnje u sektoru kućanstava, potaknut nešto povoljnijim uvjetima na tržištu rada u odnosu na prethodna razdoblja, dao je doprinos porastu ukupne zaduženosti kod domaćih financijskih institucija. Rast zaduženosti kućanstava u najvećoj mjeri je posljedica rasta zaduženosti stanovništva po kreditima od banaka. Snižavanje aktivnih kamatnih stopa doprinijelo je nešto većoj tražnji za kreditima, a banke su u velikoj mjeri nudile i zamjenske kredite s povoljnijim uvjetima otplate. U 2017. godini zabilježen je rast ukupnih depozita stanovništva, međutim štednja stanovništva u vidu oročenih depozita se može ocijeniti stagnirajućom, čemu je, uz postojeću nisku razinu raspoloživog dohotka, doprinio i nastavak snižavanja pasivnih kamatnih stopa.

Rast ekonomske aktivnosti zabilježen u gotovo svim djelatnostima pozitivno se reflektirao na jačanje kreditne potražnje u sektoru poduzeća. Uz to, i povijesno niske kamatne stope dodatno su podržale oporavak kreditne aktivnosti u ovom sektoru. U financiranju svojih poslovnih aktivnosti korporativni sektor se i u 2017. godini u najvećoj mjeri oslanjao na kreditnu podršku banaka, dok je zaduženost prema inozemnim kreditorima smanjena. Potencijalni rizik za sektore kućanstava i poduzeća predstavlja jačanje kamatnog rizika uslijed očekivanja rasta referentnih kamatnih stopa u eurozoni, što bi posljedično moglo voditi jačanju kreditnog rizika u bankarskom sektoru.

U 2017. godini nastavljeno je slabljenje rizika po financijsku stabilnost u bankarskom sektoru. Primjena novog računovodstvenog standarda (MSFI 9), koji podrazumijeva da banke prilikom vrednovanja financijskih instrumenata moraju u obzir uzimati i buduće očekivane gubitke, trebala bi doprinijeti većoj otpornosti bankarskog sektora u narednim razdobljima. Na kraju godine, bankarski sektor bio je dobro kapitaliziran i sve banke su ispunjavale regulatorne zahtjeve po pitanju adekvatnosti kapitala, a zabilježeno je i poboljšanje kvalitete aktive, rast profitabilnosti i visoka likvidnost. Značajnije jačanje kreditne aktivnosti posebno je izraženo u sektoru nefinancijskih privatnih poduzeća uslijed nastavaka pozitivnih trendova u makroekonomskom okruženju. Posljedično, poboljšani su pokazatelji kvalitete kredita, ali je razina nekvalitetnih kredita još uvijek visoka, osobito u sektoru

nefinancijskih poduzeća. Dodatno, prekomjeren kreditni rast u pojedinim bankama mogao bi rezultirati akumulacijom i materijalizacijom kreditnog rizika u narednim razdobljima. Aktivne kamatne stope bilježe opadajući trend i nalaze se na najnižoj razini zabilježenoj u BiH, ali se i dalje značajan broj kreditnih ugovora zaključuje uz promjenjivu kamatnu stopu, što u slučaju rasta kamatnih stopa u budućnosti može dodatno doprinijeti jačanju kreditnog rizika. Istodobno, pasivne kamatne stope nastavljaju se smanjivati bržim intenzitetom u odnosu na aktivne kamatne stope te slabi interes deponenata za oročavanje depozita, što predstavlja ograničavajući čimbenik stabilnom financiranju iz domaćih izvora. U uvjetima niskih kamatnih stopa banke i dalje nastoje kompenzirati slab rast prihoda iz svoje osnovne djelatnosti oslanjanjem na izvore prihoda po osnovi naknada i provizija, iz čega proizlazi rizik održivosti stabilne razine dobiti.

U skladu sa svojom zakonskom obvezom, CBBiH je u 2017. godini nastavila uspješno održavati funkcije platnog

prometa putem obračunskih i platnih sustava za izvršavanje međubankarskih transakcija. Održavanjem Središnjeg registra kredita s dnevno ažurnim podacima, CBBiH je omogućila financijskim institucijama bolje upravljanje kreditnim rizikom kroz praćenje kreditne izloženosti i kreditne historije klijenata. Također, održavajući Jedinstveni registar transakcijskih računa i jedinstvenu bazu podataka svih blokiranih računa poslovnih subjekata u BiH, poslovnim subjektima je omogućen uvid u status računa svojih postojećih ili potencijalnih poslovnih partnera.

U 2017. godini i prvoj polovici 2018. godine domaće institucije nastavile su s aktivnostima na izmjenama i dogradnji zakonskog i regulatornog okvira koji uređuje poslovanje financijskog sektora BiH u cilju usklađivanja s najboljim europskim praksama kao i poboljšanja poslovnog okruženja financijskih posrednika.

1. Trendovi i rizici iz međunarodnog okruženja

Ubrzavanje rasta globalne ekonomije, rast inflacije te normalizacija monetarne politike FED-a i nastavak provedbe nekonvencionalnih mjera monetarne politike ECB-a temeljne su karakteristike globalne ekonomije u 2017. i prvoj polovici 2018. godine. Jedan od temeljnih rizika po nastavak oporavka globalne ekonomije u narednom razdoblju predstavlja neizvjesnost u vezi s učincima odluke SAD o uvođenju uvoznih tarifa, eskalacija trgovinskog rata između SAD i Kine sredinom 2018. godine, kao i zaoštavanje vanjskotrgovinskih odnosa između SAD i Europske unije. Najznačajniji rizici u EU i eurozoni i dalje su usporena provedba fiskalnih i strukturnih reformi u pojedinim zemljama, čime se nastavlja višegodišnji pritisak na održivost njihovog javnog duga, političke neizvjesnosti vezane za ishoda Brexita, kao i dalje visoka razina nekvalitetnih potraživanja u bankarskom sektoru u pojedinim zemljama eurozone, koji značajno utječe na visinu troškova poslovanja banaka.

1.1 Trendovi u međunarodnom okruženju

Snažniji ekonomski rast u odnosu na prethodnu godinu u svim grupama zemalja prema razini ekonomske razvijenosti jedna je od temeljnih karakteristika globalne ekonomije u 2017. godini. Bržem oporavku svjetske ekonomije doprinio je snažniji rast ekonomske aktivnosti eurozone i američke ekonomije u odnosu na prethodnu godinu, kao i dinamizacija rasta zemalja u razvoju i zemalja izvoznica sirovina. U 2017. godini je nastavljena postupna normalizacija monetarne politike FED-a. Dok je FED nastavio s podizanjem referentnih kamatnih stopa, ECB je zadržala kamatne stope na istoj razini te je postupno smanjivala mjesečne vrijednosti otkupa obveznica. Globalna inflacija je porasla zahvaljujući rastu cijena nafte i drugih sirovina, međutim, bazna inflacija u gotovo svim razvijenim ekonomijama i dalje je ostala prigušena i ispod ciljane razine. Godinu je obilježila i relativno niska volatilnost na tržištima kapitala te značajna ekonomska i politička neizvjesnost koja je slabila pred kraj godine.

Ekonomski oporavak u svijetu u 2017. godini nešto je snažniji u odnosu na prethodnu godinu, a stopa ekonomskog rasta je iznosila 3,8%. U narednom razdoblju očekuje se daljnje jačanje globalnog ekonomskog rasta zahvaljujući rastu globalne tražnje, oporavku investicija i trgovine, a prema projekcijama MMF-a rast realnog BDP-a u 2018. i 2019. godini će iznositi 3,9% (tablica 1.1). Ipak, neizvjesnost u vezi s učincima odluke SAD o uvođenju tarifa na

uvoz metala te eskalacija trgovinskog rata između SAD i Kine sredinom 2018. godine i potencijalna mogućnost pokretanja trgovinskog rata između SAD i EU, predstavljaju realan rizik za nastavak oporavka globalne ekonomije u narednom razdoblju.

Tablica 1.1: Realni BDP, godišnja stopa rasta

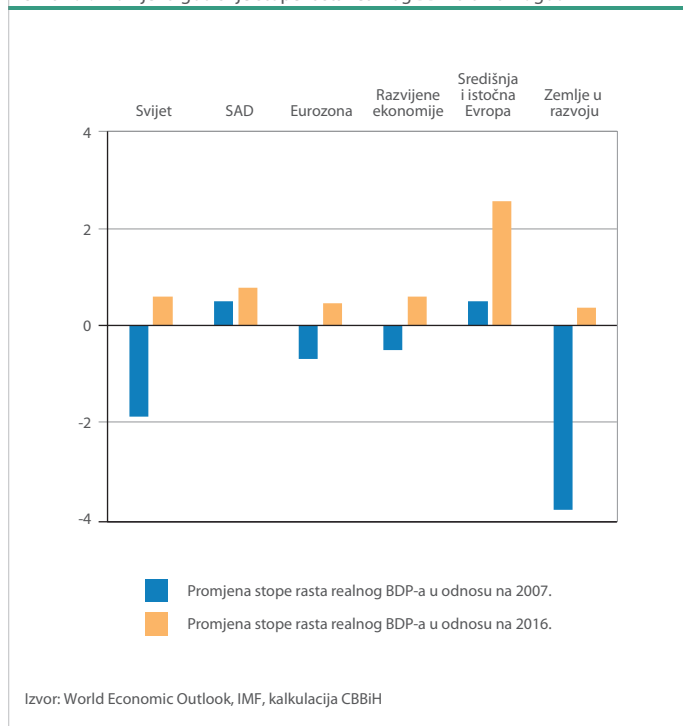
	Realni BDP, godišnja stopa rasta				Promjena u odnosu na projekciju iz listopada 2017.	
	2016.	2017.	2018.	2019.	2017.	2018.
Svijet	3,2	3,8	3,9	3,9	0,2	0,2
Razvijene ekonomije	1,7	2,3	2,5	2,2	0,3	0,5
SAD	1,5	2,3	2,9	2,7	0,1	0,6
EU	2,0	2,7	2,5	2,1	0,4	0,4
Eurozona	1,8	2,3	2,4	2,0	0,2	0,5
Velika Britanija	1,9	1,8	1,6	1,5	0,2	0,4
Japan	0,9	1,7	1,2	0,9	0,2	0,5
Zemlje u razvoju	4,4	4,8	4,9	5,1	0,2	0,0
Rusija	-0,2	1,5	1,7	1,5	-0,3	0,1
Kina	6,7	6,9	6,6	6,4	0,1	0,1
Središnja i istočna Europa	3,2	5,8	4,3	3,7	1,3	0,8
Glavni vanjskotrgovinski partneri						
Njemačka	1,9	2,5	2,5	2,0	0,5	0,7
Hrvatska	3,2	2,8	2,8	2,6	-0,1	0,1
Srbija	2,8	1,8	3,5	3,5	-1,2	0,0
Italija	0,9	1,5	1,5	1,1	0,0	0,4
Slovenija	3,1	3,1	4,0	2,5	-0,9	1,5
Austrija	1,5	2,9	2,6	1,9	0,6	0,7
Crna Gora	2,9	4,2	3,1	2,4	1,2	0,3

Izvor: World Economic Outlook, IMF, April 18, kalkulacija CBBiH

Ubrzani rast ekonomske aktivnosti podržan je rastom kako razvijenih ekonomija tako i ekonomija u razvoju. U grupi zemalja u razvoju najpovoljnija kretanja zabilježena su u Kini, čiji je ekonomski rast u 2017. godini iznosio 6,9%, što je najveći godišnji rast od 2015. godine. Ekonomije Rusije i Turske također su ubrzano rasle zahvaljujući rastu domaće i inozemne potražnje. Rusija je u 2017. godini izašla iz recesije te je bilježila rast ekonomske aktivnosti od 1,5%, čemu je pored rasta domaće i inozemne potražnje doprinio i rast cijena nafte na svjetskim tržištima. U zemljama Latinske Amerike koje su bile pogođene krizom također su zabilježena povoljnija ekonomska kretanja. Brazil je izašao iz recesije i ostvario ekonomski rast od 1% u 2017. godini zahvaljujući rastu izvoza te ublaženom trendu pada domaće potražnje.

U grupi razvijenih ekonomija, pozitivan trend rasta ekonomske aktivnosti posebno je izražen u eurozoni. Ekonomski oporavak gotovo svih zemalja članica eurozone u 2017. godini je bio ubrzan uslijed stimulativnih mjera ekonomske politike usmjerenih na oporavak investicija i

Slika 1.1: Promjena godišnje stope rasta realnog BDP-a u 2017. godini

jačanje ekonomskog rasta. Također, na rast ekonomske aktivnosti utjecali su i dalje povoljni uvjeti financiranja podržani nastavkom provedbe mjera akomodativne monetarne politike ECB-a. Stopa rasta zemalja eurozone u 2017. godini iznosila je 2,3%, a najveći doprinos jačanju ekonomske aktivnosti eurozone dale su najrazvijenije članice eurozone Njemačka, Francuska i Italija. Realni rast najvećih ekonomija eurozone se tijekom 2017. godine ubrzao, čemu je najviše doprinio rast izvoza i domaće potrošnje uslijed poboljšanih uvjeta na tržištu rada. Rast ekonomije Španjolske, koji je u prethodnoj godini bio iznad potencijalnog, u 2017. godini je neznatno usporen uslijed jačanja političkog rizika i iznosio je 3,1%, a očekuje se da će u 2018. godini ekonomija Španjolske nastaviti sa sličnom dinamikom rasta. Nakon višegodišnje recesije te stagnacije u prethodnoj godini, ekonomija Grčke je u 2017. godini zabilježila rast od 1,4%, čemu je doprinijela i smanjena politička neizvjesnost. Program financijske pomoći Grčkoj trebao bi biti okončan u kolovozu 2018. godine. S druge strane, odluka o izlasku Velike Britanije iz EU počela se odražavati na pad investicija i usporavanje ekonomskog rasta koji je na kraju godine iznosio 1,8%, a prema projekcijama MMF-a, usporavanje ekonomskog rasta očekuje se i u narednim razdobljima.

Nakon usporavanja u prvom tromjesečju 2017. godine, ekonomski rast SAD-a je ubrzan u drugom dijelu godine, prvenstveno pod utjecajem oporavka privatne potrošnje i investicija. Godišnji rast realnog BDP-a u 2017. godini je iznosio 2,3%. Prema projekcijama MMF-a, u 2018. godini očekuje se nastavak ubrzanog ekonomskog rasta. Ova procjena temeljena je prvenstveno na temelju provedbe mjera ekspanzivne fiskalne politike i paketa poreznih reformi usvojenog u prosincu 2017. godine. Porezna reforma odnosi se na porezna rasterećenja ostvarenog dohotka stanovništva i realizirane dobiti poduzeća, a ima za cilj poticanje rasta privatne potrošnje, investicija i produktivnosti. Ipak, na ekonomski rast SAD i na globalni ekonomski rast, značajno će utjecati trgovinski protekcionizam SAD-a prema Kini i EU, imajući u vidu da BDP SAD, Kine i EU čini preko 55% globalnog BDP-a.

Tijekom 2017. godine i prvoj polovici 2018. godine nastavila su se divergentna kretanja monetarnih politika vodećih svjetskih središnjih banaka. FED je tijekom 2017. godine nastavio s pooštavanjem monetarne politike te je u tri navrata povisio referentne kamatne stope za po 25 baznih bodova na raspon od 1,25% do 1,50%. Od listopada 2017. godine obujam reinvestiranja sredstava koja FED prima po dospijeću državnih i hipotekarnih obveznica je smanjen za 10 milijardi dolara na mjesečnoj razini. Dobri pokazatelji s tržišta rada te prognoze da će stopa inflacije u srednjem roku dosegnuti ciljanu stopu od 2% utjecali su na odluku FED-a o dodatnom smanjenju iznosa reinvestiranja dospelih obveznica za 10 milijardi svaka tri mjeseca dok njihov ukupan mjesečni iznos ne dosegne 50 milijardi dolara. U ožujku 2018. godine FED je još jednom povećao referentne kamatne stope za 25 baznih bodova, a do kraja godine se očekuju i nova povećanja referentne kamatne stope.

ECB je tijekom 2017. i prvoj polovici 2018. godine zadržala ključne kamatne stope na istoj razini. Referentna kamatna stopa zadržana je na razini od 0%, kamatna stopa na depozite banaka kod ECB-a na razini od -0,40%, dok je kamatna stopa po kojoj ECB kreditira komercijalne banke zadržana na 0,25%. Očekuje se da će kamatne stope ostati nepromijenjene i u narednom razdoblju, najmanje do završetka tekućeg programa otkupa obveznica, a vrlo moguće do sredine 2019. godine. Program otkupa državnih i korporativnih obveznica je nastavljen do kraja 2017. godine u ukupnoj mjesečnoj vrijednosti od 60 milijardi eura. U listopadu 2017. godine ECB je donijela odluku da se program kvantitativnih olakšica nastavlja i u 2018. godini, s tim da je ukupna mjesečna vrijednost otkupa obveznica, počev od siječnja 2018.

smanjena sa 60 na 30 milijardi eura. U lipnju 2018. godine ECB je donijela odluku o ponovnom smanjenju ukupne mjesečne vrijednosti otkupa obveznica sa 30 na 15 milijardi eura, počevši od listopada do kraja tekuće godine kada će program biti okončan. Prema najavama ECB-a, normalizacija monetarne politike će nastupiti postupno i kontrolirano, a u ovisnosti o ekonomskim kretanjima u eurozoni, što se ponajviše odnosi na kretanje stope inflacije koja još uvijek nije dostigla ciljanu razinu od blizu 2% u srednjem roku. Godišnja stopa inflacije u eurozoni je u prosincu 2017. godine iznosila 1,4%, dok je bazna inflacija koja ne obuhvata cijene energenata i hrane u prosincu iznosila 0,9%.

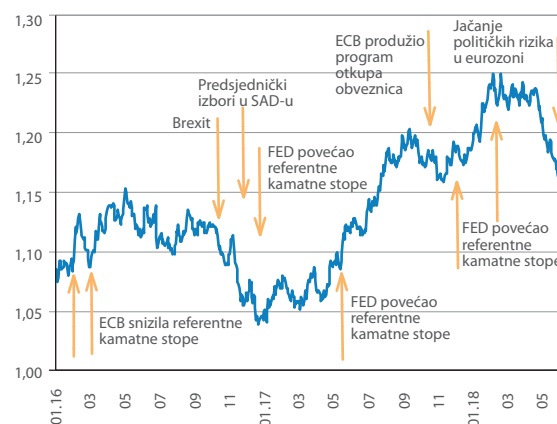
Banka Japana nastavila je provoditi akomodativnu monetarnu politiku tijekom 2017. i prvoj polovici 2018. godine. Referentna kamatna stopa zadržana je na -0,1%. S druge strane, Banka Engleske je prvi put nakon deset godina, u studenom 2017. godine podigla referentnu kamatnu stopu za 25 baznih bodova na 0,5%. Ključni razlog za podizanje referentne kamatne stope predstavljalo je jačanje inflatornih pritisaka, u značajnoj mjeri uzrokovano padom vrijednosti funte.

Dobri ekonomski pokazatelji kao i očekivanja o postupnom smanjenju programa otkupa obveznica od strane ECB-a te, s druge strane, neizvjesnost u pogledu ekonomskog rasta SAD-a utjecali su na jačanje tečaja eura prema dolaru u 2017. godini. Tečaj EUR/USD je u lipnju 2017. godine iznosio 1,14 dok je na kraju prosinca iznosio 1,20 EUR/USD, što je za 12% više u odnosu na kraj 2016. godine. Trend jačanja tečaja eura prema dolaru nastavio se i u prvom tromjesečju 2018. godine te je na kraju ožujka 2018. godine tečaj EUR/USD iznosio 1,23. Nakon što su ekonomski pokazatelji za prvo tromjesečje 2018. godine ukazali na usporavanje ekonomskog rasta eurozone i uslijed povoljnih makroekonomskih uvjeta u SAD i rasta prinosa na američke obveznice, došlo je do jačanja dolara u drugom tromjesečju 2018. Deprecijacijski pritisci na euro dodatno su pojačani pod utjecajem političkih zbivanja u Italiji, a tečaj EUR/USD na kraju svibnja je iznosio 1,17 (slika 1.2).

Povoljniji izgledi za ekonomski rast eurozone te veća sklonost investitora ka riziku, utjecali su i na slabljenje švicarskog franka prema euru u drugom dijelu 2017. godine, pa je tako tečaj franka prema euru na kraju prosinca iznosio 1,17 EUR/CHF. Tečaj funte prema euru je deprecirao tijekom 2017. godine uslijed porasta političkih rizika u Velikoj Britaniji nakon odluke Europske komisije za započne pregovore oko izlaska ove zemlje iz EU. Podizanje referentnih kamatnih stopa Banke Engleske utjecalo je na

rast vrijednosti funte u drugom dijelu godine, a tečaj EUR/GBP na kraju prosinca 2017. godine iznosio je 0,88, što je za 4% manje u odnosu na tečaj na kraju kolovoza 2017. godine.

Slika 1.2: Kretanje tečaja USD prema EUR

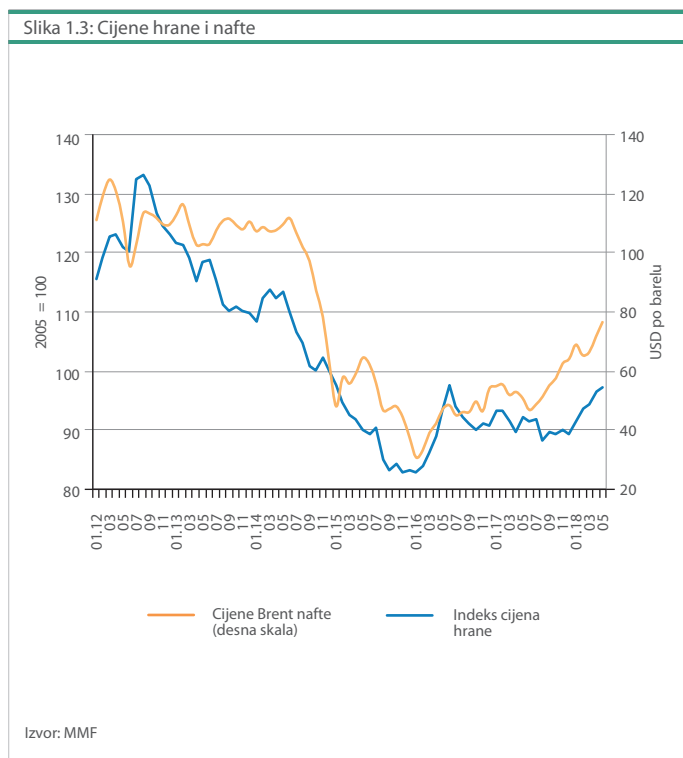

Izvor: Bloomberg

U prva tri tromjesečja 2017. cijene zlata su bilježile rast te su u rujnu 2017. godine dostigle razinu od 1.314 USD za uncu uslijed povećane tražnje uzrokovane padom vrijednosti dolara od početka godine te jačanjem geopolitičkih rizika. Rast cijene zlata zaustavljen je u posljednjem tromjesečju uslijed jačanja dolara i očekivanja o daljnjem podizanju referentnih kamatnih stopa FED-a, a cijena zlata je završila godinu na razini od 1.264 USD za uncu. U prvoj polovici 2018. godine cijene zlata su ponovo rasle te su u svibnju 2018. godine dostigle razinu od 1.303 USD za uncu.

Nakon pada u prvoj polovici godine, cijene sirove nafte snažno su porasle u drugom dijelu 2017. godine te su nastavile rast i u prvoj polovici 2018. godine. Na rast cijena nafte u drugoj polovici 2017. godine utjecali su povećana tražnja, povoljni klimatski uvjeti u SAD-u, dogovor članica OPEC-a, Rusije i drugih značajnih proizvođača o ograničenjima u proizvodnji nafte, kao i politička previranja na Srednjem Istoku. Cijena nafte je na kraju 2017. godine povećana na 64 dolara po barelu, što je za oko 30% više u odnosu na prosječnu cijenu u srpnju. Cijene nafte nastavile su rasti i u prvoj polovici 2018. te su u svibnju 2018. godine dostigle rekordnu vrijednost u posljednje tri godine od 76 dolara po barelu. Ovakav rast cijena nafte odraz je poremećaja u opskrbi tržišta iranskom naftom uslijed odluke američkog predsjednika o izlasku SAD-a

iz nuklearnog sporazuma s Iranom te ponovnom uvođenju sankcija prema ovoj državi. Pored cijena energenata, u drugoj polovici 2017. i prvoj polovici 2018. godine rastle su i cijene ostalih sirovina i cijene hrane uslijed povećane potražnje.

1.2 Pregled glavnih rizika u EU i eurozoni

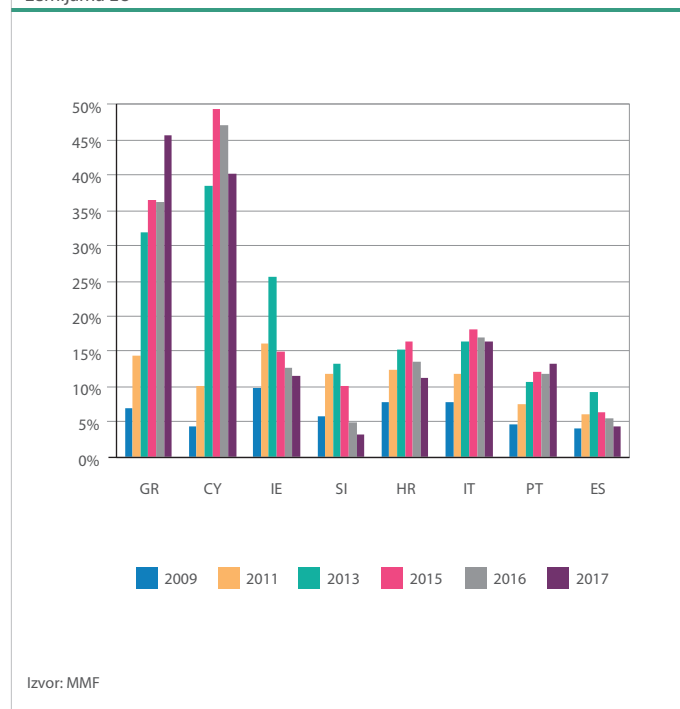
Najznačajniji rizici u EU i eurozoni su i dalje usporena provedba fiskalnih i strukturnih reformi, što bi uz potencijalno zaoštavanje uvjeta na financijskim tržištima, odnosno ukidanje akomodativne monetarne politike i podizanje referentnih kamatnih ECB-a, moglo utjecati na održivost javnog duga pojedinih zemalja članica EU. Iako su politički rizici unutar EU i eurozone ublaženi, i dalje nisu zanemarivi s obzirom na neizvjesnost oko ishoda Brexita, formiranja vlada u Francuskoj, Njemačkoj i Italiji te tenzija u Španjolskoj. Rizici koji dolaze iz bankarskog sektora ogledaju se u još uvijek visokoj razini nekvalitetnih potraživanja u pojedinim zemljama eurozone, što ima za posljedicu nisku profitabilnost njihovog bankarskog sektora. Bankarska unija nije kompletirana ni tijekom 2017. godine, a uvođenje trećeg nedostajućeg stupa koji se odnosi na osnivanje fonda za osiguranje depozita predstavlja izazov za EU i u narednom razdoblju.

1.2.1 Učinci na bankarski sektor

Rizici u bankama značajno su umanjeni u odnosu na prethodna razdoblja, budući da su banke poduzimale aktivnosti na rješavanju nekvalitetnih kredita te uslijedeći

regulatorne zahtjeve jačale kapitalne pozicije. Kvaliteta aktive banaka eurozone nastavila se poboljšavati u 2017. godini, što se ogleda u značajnom smanjenju nekvalitetnih potraživanja od sredine 2016. godine. Prema podacima ECB-a, udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima za bankarski sektor eurozone na kraju 2017. godine je iznosio 4,92%. Smanjenje nekvalitetnih potraživanja na razini eurozone u najvećoj mjeri refleksija je nižeg kreditnog rizika u bankarskom sektoru Italije. Najveći udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima i dalje bilježe Grčka, Cipar i Italija (slika 1.4). I pored postupnog poboljšanja kvalitete aktive, bankarski sustavi pojedinih zemalja eurozone i EU i dalje su opterećeni jako visokom razinom nekvalitetnih potraživanja te je potrebno uložiti dodatne napore kako bi se iznos nekvalitetnih potraživanja sveo na održivu razinu. Važnost rješavanja pitanja nekvalitetnih kredita potvrđuje se i kroz niz poduzetih aktivnosti i predloženih mjera od strane ECB-a, EBA-e i Europske komisije.

Slika 1.4: Učešće nekvalitetnih u ukupnim kreditima u odabranim zemljama EU

Bankarski sektor eurozone u 2017. godini bilježi blagi rast profitabilnosti koji je u najvećoj mjeri generiran rastom prihoda po osnovi naknada i provizija i nižim troškovima ispravke vrijednosti uslijed poboljšanja kvalitete kreditnog portfelja. Iako je jačanje kreditne aktivnosti nastavljeno u 2017. godini, niske kamatne stope predstavljale su ograničavajući čimbenik za značajniji rast profitabilnosti banaka u eurozoni. I pored postupnog poboljšanja kvaliteta aktive, broj banaka u EU i eurozoni koje

Tekstni okvir 1. Okvir za rješavanje pitanja nekvalitetnih kredita u EU i eurozoni

Tijekom 2017. i 2018. godine ECB, EBA i Europska komisija nastavile su napore u rješavanju problema nekvalitetnih kredita u EU i eurozoni. Uspostavljena je sveobuhvatna Europska strategija za rješavanje problema nekvalitetnih potraživanja u tri ključna područja i to: nadzorne mjere; pravne i sudske reforme i razvoj sekundarnih tržišta za problematične kredite. Kada je riječ o nadzornim mjerama, ECB je u ožujku 2017. godine objavila Smjernice za rješavanje pitanja problematičnih kredita u eurozoni, koje sadrže najbolje alate, strategije i politike koje bi sustavno značajne banke pod nadzorom SSM-a trebale primjenjivati u procesu rješavanja problema nekvalitetnih potraživanja. Nakon objave smjernica, od sustavno značajnih institucija s visokim udjelima neprihodonosnih kredita zatraženo je da svoje strategije i operativne planove za smanjenje ovakvih potraživanja podnesu ECB-u, nakon čega su oformljeni zajednički nadzorni timovi koji su izvršili procjenu planova u skladu s nadzornim očekivanjima za svaku banku pojedinačno. Na temelju dosadašnjih iskustava, ECB je nastavila rad na dodatnim mjerama za rješavanje problema nekvalitetnih potraživanja te je u ožujku 2018. godine objavila Dodatak na smjernice za rješavanje pitanja nekvalitetnih potraživanja. U osnovi, nastoje se potaknuti prakse pravodobnog rezerviranja za nove neprihodonosne kredite kako bi se spriječio prekomjeran rast ovakvih potraživanja u budućnosti. Provedba mjera iz Dodatka na postojeće smjernice neće biti obvezujuće za banke nego će

služiti kao platforma za raspravu s bankama o eventualnim odstupanjima od predviđenih prudencijalnih očekivanja kada su u pitanju rezerviranja za nekvalitetna potraživanja, uzimajući u obzir specifičnosti svake banke pojedinačno, kako bi se utvrdilo da li su supervizorske mjere adekvatne za određenu banku.

Europska komisija je također u ožujku 2018. godine usvojila paket mjera za nastavak rješavanja postojećih i smanjenja rizika od nastanka novih nekvalitetnih potraživanja. Paket mjera uključuje nacrt za osnivanje nacionalnih društava za upravljanje imovinom, zakonodavne mjere za daljnji razvoj sekundarnih tržišta za nekvalitetne kredite i jačanje sposobnosti vjerovnika da ostvare povrat vrijednosti iz osiguranih zajmova te prijedlog za izmjenu Direktive o kapitalnim zahtjevima kako bi se uvele minimalne stope rezerviranja za pokriće nastalih i očekivanih gubitaka za nove nekvalitetne kredite, a nedostajuće rezerve prema zakonskom minimumu bi bile odbitna stavka od kapitala u okviru Stupa 1 kao zakonska zaštitna mjera protiv nedovoljnog izdvajanja rezerviranja za nove nekvalitetne kredite.

Europsko nadzorno tijelo za bankarstvo – EBA, uz podršku ECB-a, također radi na izdavanju općih smjernica za upravljanje nekvalitetnim kreditima koje će se odnositi na sve banke na području EU, kao i na detaljnim smjernicama o odobravanju i praćenju kredita banaka koje će se baviti pitanjima poput transparentnosti i procjene kreditne sposobnosti dužnika, s ciljem promicanja poboljšanja standarda odobravanja novih kredita.

su opterećene visokom razinom nekvalitetnih potraživanja i dalje je značajan, što stvara dodatni pritisak na njihovu profitabilnost. Dodatni pritisak na profitabilnost banaka s visokom razinom nekvalitetnih potraživanja će vršiti troškovi rezerviranja koji će se povećati primjenom novog Međunarodnog standarda financijskog izvještavanja (MSFI 9).

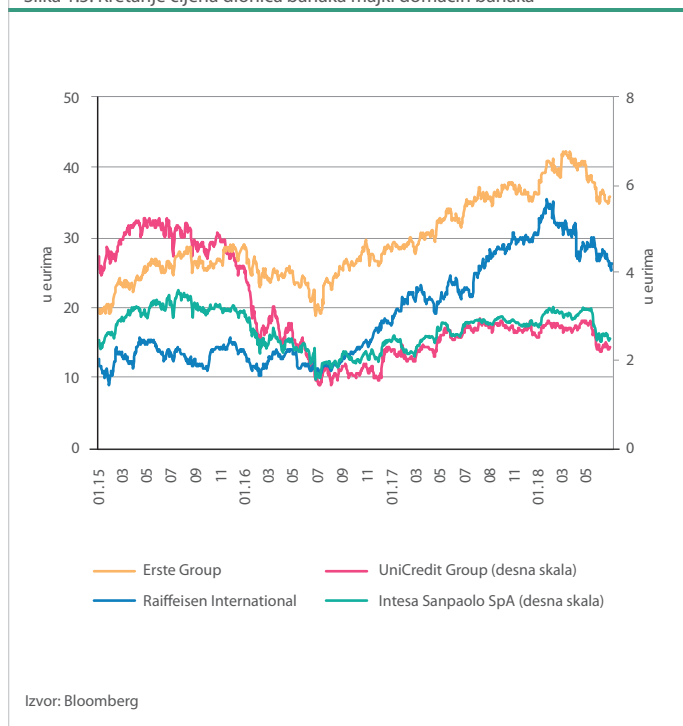
Bankarski sektor Italije se stabilizirao u 2017. godini, čime su sustavni rizici po stabilnost bankarskog sektora eurozone značajno umanjeni. Oporavak je rezultat uspješno provedenog programa spašavanja nekoliko problematičnih banaka tijekom 2016. i u prvoj polovici 2017. godine te bržeg ekonomskog oporavka zemlje. Pored toga, vlada Italije poduzela je niz mjera kako bi podržala proces rješavanja nekvalitetnih potraživanja, što je rezultiralo značajnim smanjenjem iznosa nekvalitetnih potraživanja u posljednje dvije godine, s rekordnih 325 milijardi u 2015. na 252 milijarde na kraju 2017. godine. Udio nekvalitetnih u ukupnim potraživanjima smanjen je sa 17,1% na kraju 2016. godine na 14,4% na kraju 2017. godine. Monte dei Paschi di Siena S.p.A., prva banka koja je spašena koristeći sredstva vladinog fonda

za podršku problematičnim bankama, na kraju 2017. godine je ostvarila pozitivan financijski rezultat, a stopa adekvatnosti kapitala banke na kraju godine iznosila je 15,2%.

Cijene dionica banaka su rasle u 2017. godini uslijed ubrzanog ekonomskog oporavka u zemljama eurozone, smanjene političke neizvjesnosti, slabljenja sustavnih rizika u bankarskom sektoru te blagog rasta profitabilnosti banaka eurozone. Kada je riječ o bankarskim grupacijama koje posluju u BiH, tržišna vrijednost italijanskih bankarskih grupacija UniCredit S.p.A i Intesa Sanpaolo S.p.A na kraju 2017. godine veća je za 14% u odnosu na kraj prethodne godine. Cijena dionica Erste Group krajem 2017. godine veća je za 30%, dok su najveći rast cijena ostvarile dionice Raiffeisen Bank International AG. Pokazatelji poslovanja Raiffeisen Bank International AG značajno su poboljšani u odnosu na 2016. godinu, osobito u pogledu ostvarene dobiti i smanjenja udjela nekvalitetnih u ukupnim kreditima, a cijene dionica na kraju 2017. bile su veće za 74% u odnosu na kraj prethodne godine.

Kreditni rejtnzi bankarskih grupacija koje posluju u BiH poboljšani su tijekom 2017. godine. Rejting agencija S&P je u listopadu 2017. povećala kreditni rejting Italije na BBB, koji se sve od kraja 2014. godine nalazio na donjem investibilnom pragu te je istodobno povećala kreditni rejting za dvije italijanske bankarske grupacije koje posluju u BiH, Intesa Sanpaolo S.p.A. i Unicredit S.p.A. Kreditni rejting Raiffeisen Bank International AG je potvrđen, a izgledi su povećani s negativnih na pozitivne uslijed smanjene izloženosti banke ka stranim tržištima te stabilizaciji geopolitičkih i ekonomskih uvjeta u rizičnim zemljama u kojima banka posluje. Dugoročni kreditni rejting Nove Ljubljanske banke također je povećan u 2017. godini s BB- na BB s pozitivnim izgledima uslijed poboljšanih ekonomskih uvjeta i nastavka procesa restrukturiranja i učinkovitog rješavanja problema nekvalitetnih potraživanja banke.

Slika 1.5: Kretanje cijena dionica banaka majki domaćih banaka

Uz ekonomski oporavak, jačanju otpornosti banaka EU i eurozone doprinijele su i prethodne aktivnosti regulatora na detaljnim pregledima stanja u pojedinačnim bankama, testiranjima na stres i kontinuiranom unapređenju regulatornog okvira, osobito kada je riječ o sustavnim bankama koje su pod okriljem SSM-a. Bankarske grupacije iz EU koje spadaju u grupu sustavnih banaka, dužne su primjenjivati regulatorne zahtjeve uspostavljene prema grupaciji u svim zemljama u kojima posluju, što je za značajan broj banaka koje posluju u BiH predstavljalo dodatni teret u poslovanju uslijed neusuglašenosti domaćeg regulatornog okvira s onim u EU. Uspostavom novog zakonskog i regulatornog okvira u BiH, poslovanje ovih banaka trebalo bi biti olakšano, međutim

usklađivanja domaćeg regulatornog okvira s EU direktivama i bazelskim principima nije potpuno u svim segmentima. Tako i dalje značajno opterećenje troškova za banke, podružnice EU banaka koje posluju u BiH i regiji, predstavlja primjena odredbi EU direktive CRR/CRDIV, članka 114. koja zahtijeva da se za izloženosti prema državama i središnjim bankama država koje nisu članice EU primjenjuje ponder rizika od 100%. O ovoj temi raspravljalo se i na forumu Bečke inicijative u ožujku 2017. godine, budući da je prepoznat rizik mogućeg smanjenja internih limita u bankama za izloženosti prema domaćim vladama. Jedna od mogućnosti za prevazilaženje ovih problema je pribavljanje certifikata o ekvivalentnosti koji izdaje ECAI, što zahtijeva od domaćih regulatora da izvrše procjenu usuglašenosti lokalne regulative i praksi u nadzoru banaka s EU režimom te poduzmu aktivnosti na otklanjanju eventualnih odstupanja.

Kompletiranje bankarske unije uvođenjem trećeg nedostajućeg stupa koji se odnosi na osnivanje fonda za osiguranje depozita jedan je od predstojećih izazova za EU u narednom razdoblju. Europski sustav osiguranja depozita (EDIS) predviđa jednak tretman svih zemalja članica neovisno o njihovoj razvijenosti, veličini i sofisticiranosti bankarskog sustava te specifičnosti nacionalnih sustava osiguranja depozita. S obzirom na diferencirane premije u skladu s rizikom banaka te planiranim iznosom osiguranih depozita do 100.000 EUR, postoje brojna pitanja i sumnje u opravdanost ovakvog rješenja, zbog čega se Europski čelnici još uvijek nisu usuglasili da započnu s procesom uvođenja jedinstvenog mehanizma osiguranja depozita. S tim u vezi, Europska komisija predlaže postupno uvođenje EDIS-a do kraja 2018. godine i to u dvije faze, pri čemu bi prelazak u drugu fazu ovisio o postignutom napretku u smanjivanju rizika u bankarskoj uniji. U prvoj fazi reosiguranja Europski fond za osiguranje depozita bi pokrивao isključivo likvidnost nacionalnih sustava osiguranja. To znači da bi se iz fonda privremeno osigurala sredstva za punu isplatu u slučaju banke u krizi, a nacionalni sustavi osiguranja morali bi otplatiti sredstva. S druge strane, u fazi suosiguranja iz EDIS-a bi se i postupno pokrivali gubici. Uvođenjem Europskog sustava osiguranja depozita nadogradit će se temelji bankarske unije, a to su: jedinstvena pravila, jedinstveni nadzorni mehanizam i jedinstveni sanacijski mehanizam te osigurati potpuna učinkovitost arhitekture financijske stabilnosti u EU.

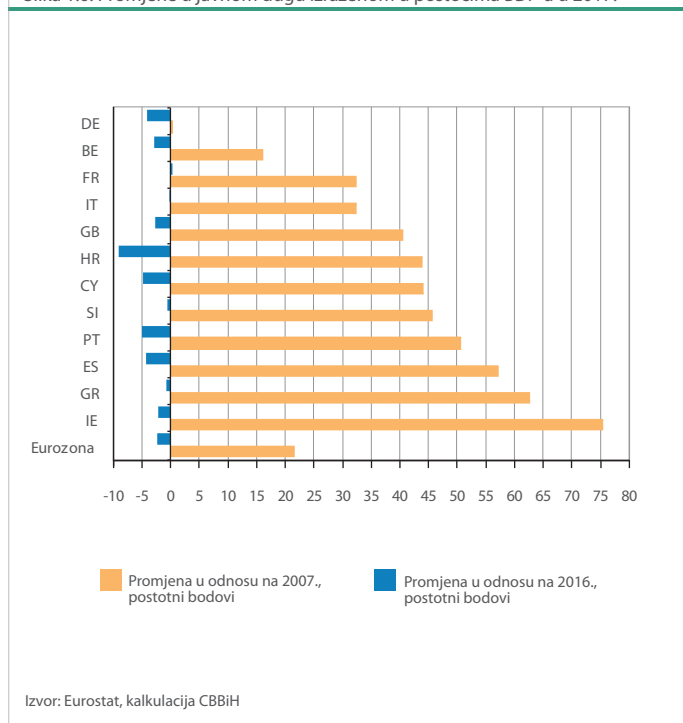
1.2.2 Učinci na realni sektor

Rast domaće potražnje bio je glavni pokretač ekonomskog rasta u eurozoni koji je u 2017. godini iznosio 2,3%. Povoljni uvjeti financiranja na tržištima kao i poboljšana

profitabilnost sektora poduzeća utjecali su na rast investicija, dok je daljnje poboljšanje uvjeta na tržištu rada utjecalo na rast privatne potrošnje. Stopa inflacije, pod utjecajem rasta cijena energenata i hrane je rasla tijekom 2017. godine i u prosincu 2017. godine je iznosila 1,4%, dok je u svibnju 2018. godine iznosila 1,9%. Bazna inflacija, koja ne uključuje volatilne cijene energenata, hrane i duhana, u prosincu 2017. godine je iznosila 0,9%, dok je u svibnju 2018. godine iznosila 1,1%.

Javni dug zemalja članica eurozone izražen u postocima BDP-a se nastavio smanjivati u 2017. godini te je u odnosu na 2016. godini niži za 2,3 postotna boda na razini eurozone te za 1,7 postotnih bodova na razini EU. Najznačajnije smanjenje javnog duga u postocima BDP-a bilježe Cipar, Slovenija, Irska i Njemačka. Zaduženost u pojedinim zemljama je i dalje jako visoka, a javni dug Grčke, Italije, Portugala i Belgije premašuje iznos njihovog BDP-a. Pored navedenih zemalja, osam zemalja eurozone ističe se po visini javnog duga koji premašuje 60% BDP-a. Među promatranim zemljama rast zaduženosti u odnosu na prethodnu godinu bilježi samo Francuska, i to za 0,4 postotna boda (slika 1.6).

Slika 1.6: Promjene u javnom dugu izraženom u postocima BDP-a u 2017.

Proračunski deficit zemalja eurozone i EU izražen u postocima BDP-a također je smanjen, i to za 60 baznih bodova u odnosu na 2016. godinu i iznosi 0,9% i 1,0% respektivno. Smanjenje proračunskog deficita na razinu ispod 3% BDP-a zabilježeno je kod gotovo svih zemalja članica

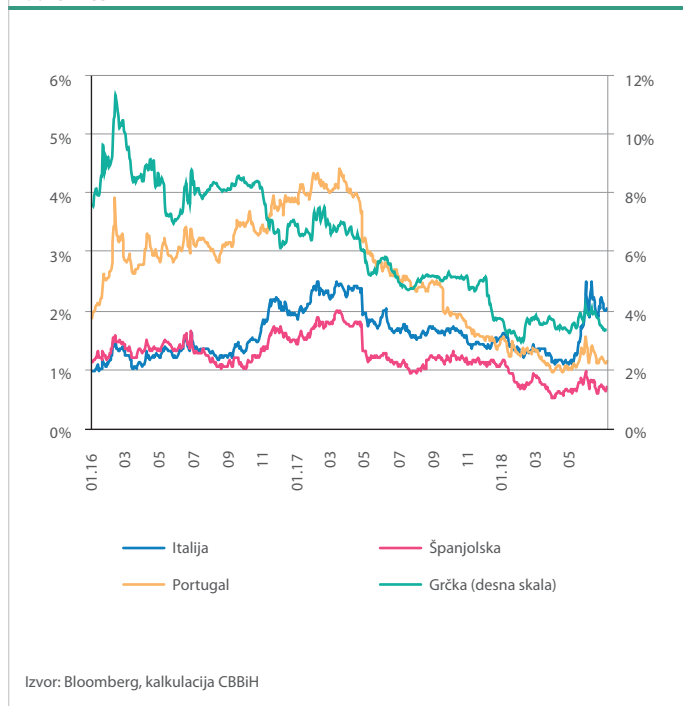
eurozone izuzev Španjolske i Portugala, koje će i u narednom razdoblju trebati da nastave s procesom strukturnih reformi i fiskalne konsolidacije.

Ubrzani ekonomski oporavak zemalja eurozone, postupni oporavak inflacije te rast prinosa na obveznice SAD-a utjecali su i na rast prinosa na dugoročne obveznice zemalja eurozone u 2017. godini. Prinosi na desetogodišnje obveznice Njemačke su se na kraju prosinca 2017. godine nalazili na razini od 0,43%. S druge strane, uslijed boljih ekonomskih pokazatelja i smanjenih rizika, prinosi zemalja s periferije EU, poput Italije, Grčke i Portugala, su padali, čime je smanjen raspon u odnosu na prinos na njemačke državne obveznice (slika 1.7). Prinosi na obveznice zemalja eurozone dodatno su rasli početkom 2018. godine nakon što je ECB počeo postupno smanjivati kvantitativne olakšice. Međutim, politička neizvjesnost uzrokovana izborima u Italiji, kao i odluka SAD-a da uvede visoke trgovinske tarife na uvoz čelika i aluminija, bili su glavni pokretači volatilnosti na tržištima kapitala u prvoj polovici 2018. godine. Neizvjesnost u vezi s učincima odluke SAD o uvođenju tarifa na uvoz metala i eskalaciji trgovinskog rata između SAD i Kine, zajedno s izjavama zvaničnika ECB-a o potrebi zadržavanja aktualne akomodativne monetarne politike uslijed i dalje niske stope inflacije, utjecali su na pad prinosa na američke i njemačke obveznice. Prinosi na desetogodišnje obveznice Njemačke na kraju lipnja su dostigli najnižu razinu od početka godine (0,30%). S druge strane, neizvjesnost da li će biti uspješno formiranje italijanske vlade te izglasavanje nepovjerenja aktualnoj vladi Španjolske, izazvali su kratkotrajnu političku krizu u ovim zemljama, što se odrazilo na oštar rast prinosa na italijanske i španjolske državne obveznice. Krajem svibnja prinosi na desetogodišnje italijanske obveznice dostigli su razinu od čak 3,16% dok su prinosi na desetogodišnje španjolske obveznice iznosili 1,62%, što je i najviša razina od početka godine.

U drugoj polovici 2017. i prvoj polovici 2018. godine rejting agencija S&P poboljšala je kreditni rejting Portugala, Italije, Cipra, Grčke i Španjolske uslijed bržeg ekonomskog oporavka te nastavka fiskalne konsolidacije u ovim zemljama. I pored poboljšanja rejtinga, kreditni rejting Grčke i Cipra se još uvijek nalazi u špekulativnom rangu (tablica A1 Statistički dodatak). Kreditni rejting Velike Britanije, AA s negativnim izgledima, potvrđen je od strane S&P agencije uslijed neizvjesnosti o rezultatima pregovora izlaska ove zemlje iz EU te ekonomskih odnosa između zemalja nakon što napusti EU u ožujku 2019. godine. Ako se promatraju zemlje regije, rejting agencije S&P i Fitch su u

prosincu 2017. godine podigle kreditni rejting Srbije na BB sa stabilnim izgledima, a početkom 2018. godine i kreditni rejting Hrvatske na BB+ sa stabilnim izgledima. Kreditna agencija S&P potvrdila je kreditni rejting Albanije B+ sa stabilnim izgledima početkom 2018. godine te je povećala izgleda za kreditni rejting Crne Gore s negativnih na stabilne.

Slika 1.7: Raspon u odnosu na desetogodišnje njemačke državne obveznice

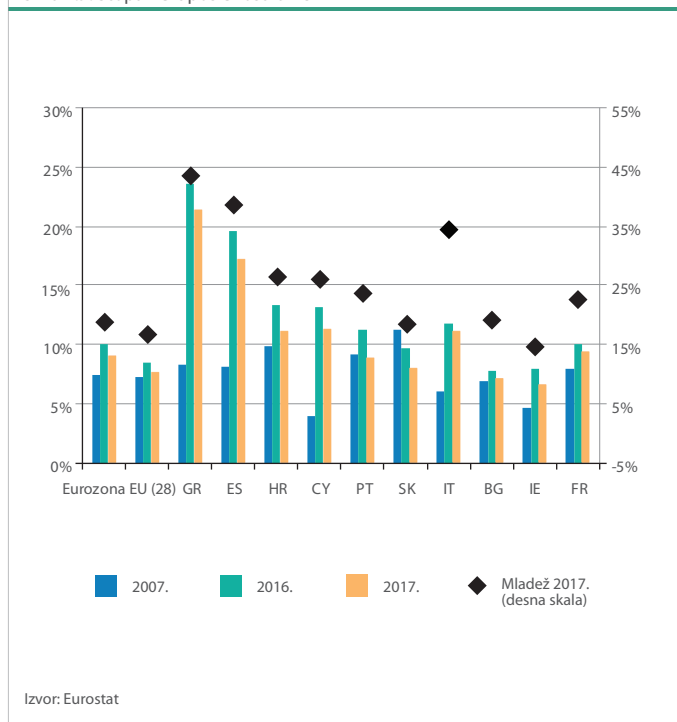
Oporavak ekonomske aktivnosti zemalja eurozone utjecao je na oporavak tržišta dionica u 2017. godini, što se ogleda i u rastu glavnih tržišnih indeksa. Njemački DAX i francuski CAC40 su na godišnjoj razini zabilježili rast od 12,51%, odnosno 9,26%, što je najsnažniji godišnji rast od 2013. godine. Britanski FTSE100 je, uslijed neizvjesnosti uzrokovane pregovorima o Brexitu, zabilježio nižu godišnju stopu rasta u odnosu na prethodnu godinu (7,63%). Pogoršani trgovinski odnosi između SAD-a i Kine i jačanje političkih rizika izazvali su turbulencije na tržištima kapitala u prvom tromjesečju 2018. godine. Pad vrijednosti američkih indeksa dionica negativno se odrazio i na vrijednost Europskih indeksa dionica uslijed zabrinutosti investitora da bi eskalacija trgovinskih napetosti između SAD-a i Kine mogla ugroziti globalni ekonomski rast. Jačanje političkih rizika unutar eurozone uzrokovanih neizvjesnošću oko formiranja nove njemačke, italijanske i španjolske vlade također je negativno utjecalo na kretanje Europskih tržišnih indeksa u prvoj polovici 2018. godine.

Slika 1.8: Kretanje glavnih tržišnih indeksa

Uvjeti na tržištu rada EU i eurozone u 2017. godini su se nastavili poboljšavati, što se ogleda u umjerenom rastu plaća i smanjenju stope nezaposlenosti. Stopa nezaposlenosti u eurozoni u prosincu 2017. godine iznosila je 9,1%, dok je stopa nezaposlenosti na razini EU iznosila 7,7%, što su najniže stope od 2008. godine. I pored smanjenja u 2017. godini, nezaposlenost mladih u EU i eurozoni i dalje je visoka (slika 1.9).

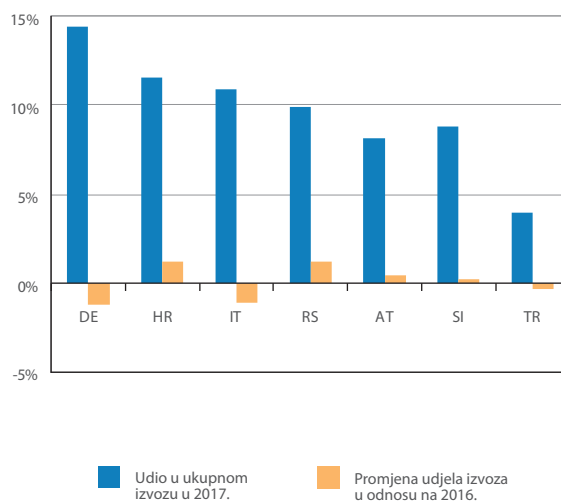
Slika 1.9: Stopa nezaposlenosti u EU

Ekonomska kretanja u zemljama glavnim vanjskotrgovinskim partnerima BiH u 2017. godini su bila povoljna.

Njemačka kao najznačajniji trgovinski partner BiH je ostvarila najveći ekonomski rast u posljednjih šest godina i to 2,5% uslijed snažnog rasta domaće potražnje podržanog jako povoljnim uvjetima na tržištu rada, rasta investicija i izvoza. Ekonomija Italije također bilježi veći ekonomski rast u odnosu na prethodnu godinu i to 1,5%, ponajviše zahvaljujući rastu privatnih investicija i zaposlenosti. Ubrzan je ekonomski rast Slovenije, a stopa rasta u 2017. godini je iznosila 4%, što je znatno više u odnosu na prosjek eurozone. Hrvatska i Srbija su ostvarile stabilan ekonomski rast u 2017. godini i to 2,9% i 3,0% respektivno. Tijekom 2017. godine zabilježen je rast izvoza prema svim zemljama glavnim vanjskotrgovinskim partnerima. Rast izvoza podržan je ubrzanim ekonomskim oporavkom i povećanom tražnjom. Najveći rast izvoza u promatranoj grupi zemalja ostvaren je prema Hrvatskoj i Srbiji, čiji udio u ukupnom izvozu BiH iznosi 11,6% i 9,9% respektivno.

Slika 1.10: Izvoz BiH u zemlje glavne trgovinske partnere

Izvor: BHAS, kalkulacija CBBIH

2. Makroekonomski trendovi u BiH

Iako je u 2017. godini nastavljen oporavak ekonomske aktivnosti u BiH, može se ocijeniti da je njegov intenzitet još uvijek nedovoljan da bi postojeći rizici iz domaćeg okruženja bili značajnije ublaženi. Iako se na tržištu rada bilježe pozitivni trendovi, niska kupovna moć i dalje predstavlja ograničavajući čimbenik domaće tražnje. Osnovni pokazatelji blagostanja stanovništva, stvarna individualna potrošnja po stanovniku i BDP po stanovniku i dalje su na niskoj razini. Strukturni problemi na tržištu rada u vidu visoke stope neaktivnosti, visoke dugoročne nezaposlenosti i visoke stope nezaposlenosti mladih onemogućavaju značajnije smanjenje rizika koji dolaze iz ovog segmenta ekonomije. I pored toga, u 2017. godini je nastavljeno blago jačanje aktivnosti na tržištu nekretnina, a oporavak ovog tržišta rezultirao je porastom cijena nekretnina stambene namjene. Nepovoljno poslovno okruženje i dalje predstavlja ograničavajući čimbenik privlačenju inozemnog kapitala, a BiH bilježi tek blago poboljšanje pozicije na listi zemalja po konkurentnosti.

U 2017. godini nastavljen je blagi oporavak ekonomije u BiH, a prema preliminarnim podacima Agencije za statistiku BiH godišnja stopa rasta realnog BDP-a iznosila je 3%. Realni rast bruto dodane vrijednosti u 2017. godini zabilježen je u skoro svim područjima ekonomskih djelatnosti, izuzev djelatnosti: Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov, Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija, Poslovanje nekretninama te Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti. U 2017. godini najveći doprinos rastu realnog BDP-a su dale djelatnosti: Prerađivačka industrija i Trgovina na veliko i malo te je u odnosu na 2016. godinu povećan njihov udio u generiranju bruto dodane vrijednosti. U 2017. godini u BiH je registriran rast industrijske proizvodnje. Na godišnjoj razini zabilježen je porast obujma industrijske proizvodnje od 3,1%, a pad obujma industrijske proizvodnje zabilježen je jedino u oblasti Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija.

Vanjske ranjivosti koje proizlaze iz platnobilančne pozicije zemlje blago su ublažene uslijed blagog smanjenja udjela deficita tekućeg računa u odnosu na BDP. U odnosu na prethodnu godinu, deficit tekućeg računa,

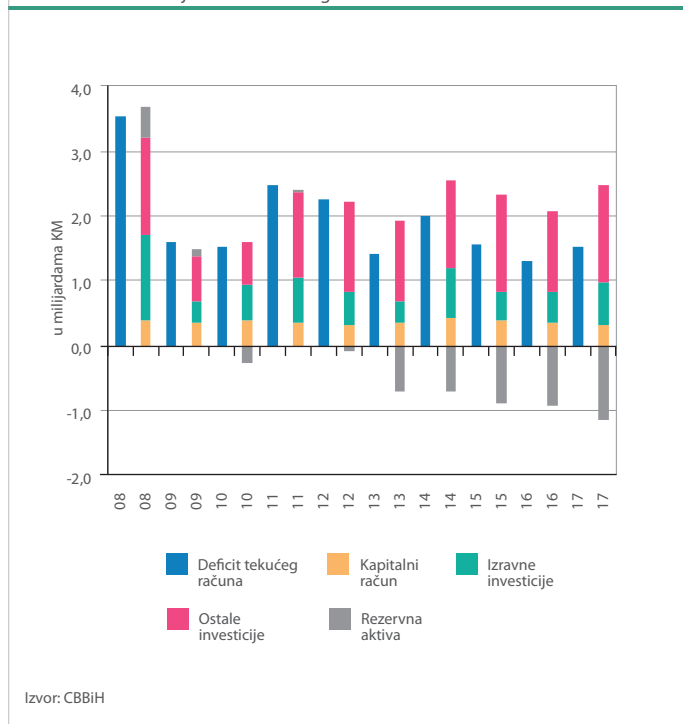
mjeran udjelom u BDP-u, manji je za 5 baznih bodova i na kraju 2017. iznosio je 4,8% BDP-a. Deficit na tekućem računu platne bilance iznosi 1,51 milijardu KM te je kao i prethodnih godina determiniran negativnim saldom na računu roba, koji je ublažen pozitivnim neto priljevima na računu usluga i računu sekundarnog dohotka. Oporavak ekonomske aktivnosti u zemlji i jačanje domaće tražnje pozitivno su se reflektirali na povećanje debitnih transakcija unutar tekućeg računa, dok se, s druge strane, jačanje potražnje i oporavak zemalja EU i CEFTA-e, kao glavnih izvoznih tržišta, povoljno reflektiralo na potražnu stranu tekućeg računa. U međunarodnoj razmjeni usluga, tijekom 2017. ostvaren je suficit u iznosu od 2,23 milijardi KM, koji je u odnosu na prethodnu godinu veći za 184,4 milijuna KM (9%). Ublažavanju deficita tekućeg računa doprinio je i pozitivan saldo na računu sekundarnog dohotka. Suficit na računu sekundarnog dohotka u 2017. godini iznosi 3,75 milijardi KM i u odnosu na prethodnu godinu veći je za 246,9 milijuna KM (7,0%). Za razliku od prethodnih godina, račun primarnog dohotka nije imao značajnijeg utjecaja na korekciju stanja na tekućem računu, budući da je pozitivan saldo na ovom računu iznosio gotovo zanemarivih 3,3 milijuna KM.

Na financijskom računu platne bilance registrirano je povećanje neto priljeva od 115,8 milijuna KM (12,6%) u odnosu na prethodnu godinu te je saldo ovog računa na kraju 2017. godine iznosio 1,03 milijardi KM. U okviru financijskog računa došlo je do povećanja priljeva po osnovi izravnih stranih ulaganja koja su u 2017. godini iznosila 758,4 milijuna KM, od čega se na reinvestirane zarade odnosi 384,3 milijuna KM a na ulaganja u formi vrijednosnih papira ili drugih oblika vlasničkog udjela 312,4 milijuna KM.

Dinamika kretanja portfeljnih investicija nije imala značajnijeg utjecaja na promjene u stanju financijskog računa. Neto priljevi po osnovi ostalih investicija veći su za 132,3 milijuna KM (8,6%). Navedene promjene u platnobilančnim pozicijama rezultirale su neto priljevom deviza u zemlju te je dinamičan rast rezervne aktive zabilježen i u 2017. godini, koja je za 1,14 milijardi KM veća u odnosu na prethodnu godinu. Na slici 2.1 prikazane su glavne stavke financiranja deficita tekućeg računa¹.

¹Pozitivna vrijednost rezervne aktive na slici 2.1 znači da je u toj godini zabilježeno njeno smanjenje, odnosno da je rezervnom aktivom djelomično financiran deficit tekućeg računa, dok je u godinama kada rezervna aktiva nije sudjelovala u pokrivanju deficita tekućeg računa njena promjena tijekom godine prikazana ispod x-ose.

Slika 2.1: Finansiranje deficita tekućeg računa

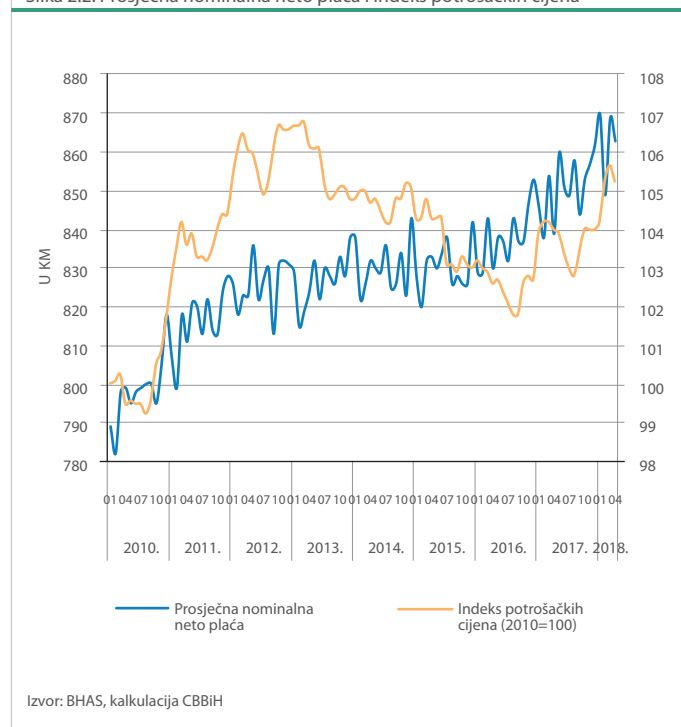
Nepovoljno poslovno okruženje i loša konkurentna pozicija zemlje predstavljaju značajnu slabost bh. ekonomije. U takvim okolnostima i sposobnost privlačenja inozemnog kapitala je umanjena. Prema godišnjem izvješću Svjetske banke o lakoći poslovanja – Doing Business 2018, BiH se nalazi na 86. mjestu u svijetu po lakoći poslovanja te je pogoršala svoju poziciju u odnosu na prošlogodišnje izvješće za pet mjesta. Po ovom pokazatelju, BiH zaostaje za svim zemljama regije. BiH je posebno loše rangirana u oblasti pokretanja poslovanja (175. pozicija), dok je u segmentu rješavanja nesolventnosti i dobijanju kredita BiH plasirana na 40. i 55. mjesto u svijetu. Na nisku razinu konkurentnosti bh. ekonomije ukazuje i Izvješće Svjetskog ekonomskog foruma o globalnoj konkurentnosti za 2017.-2018. godinu, prema kojem se BiH nalazi na 103. mjestu od ukupno 137 zemalja koje su obuhvaćene istraživanjem.

U odnosu na prethodno Izvješće, BiH je zabilježila poboljšanje pozicije na listi konkurentnosti i napredovala je za četiri mjesta. Ipak, i dalje su prisutni brojni čimbenici koji ograničavaju unapređenje konkurentnosti i poslovanja, a u Izvješću su kao osnovni identificirani: neučinkovitost državne administracije, korupcija, porezne stope, politička i vladina nestabilnost, loš pristup financiranju i složenost poreznih propisa. Iako je prema ocjeni iz Izvješća u većini oblasti zabilježen blagi napredak, finalna ocjena se nije mnogo promijenila, jer su druge zemlje napredovale brže od BiH. U usporedbi s ostalim europskim zemljama, BiH je i dalje najslabije konkurentna zemlja. Pokazatelji poslovnog

okruženja i konkurentne pozicije upućuju na zaključak da postoji snažna potreba za provedbom strukturnih reformi koje bi osigurale povećanje stope rasta bh. ekonomije.

Iako su na tržištu rada primjetni pozitivni pomaci, još uvijek se ne može govoriti o značajnijem oporavku u pogledu rasta prosječnih mjesečnih primanja zaposlenosti stanovništva. Prosječna nominalna neto plaća u 2017. godini iznosila je 851 KM i u odnosu na prethodnu godinu porasla je za 1,5%. Rast prosječne nominalne neto plaće evidentiran je u svim djelatnostima, izuzev djelatnosti Obrazovanje i Ostale uslužne djelatnosti. Najveći rast prosječnih mjesečnih primanja bilježi se u djelatnostima: Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti (12,6%) i Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (7,5%), u kojima je zaposleno svega 4,5% od ukupno zaposlenih osoba. Iako se rast prosječne neto plaće nastavio i u 2018. godini, još uvijek se radi o blagom rastu mjesečnih primanja koji je nedovoljan da bi se značajnije poboljšala kupovna moć zaposlenih, posebice ako se uzme u obzir jačanje inflatornih pritisaka u drugoj polovici 2017. i početkom 2018. godine (slika 2.2).

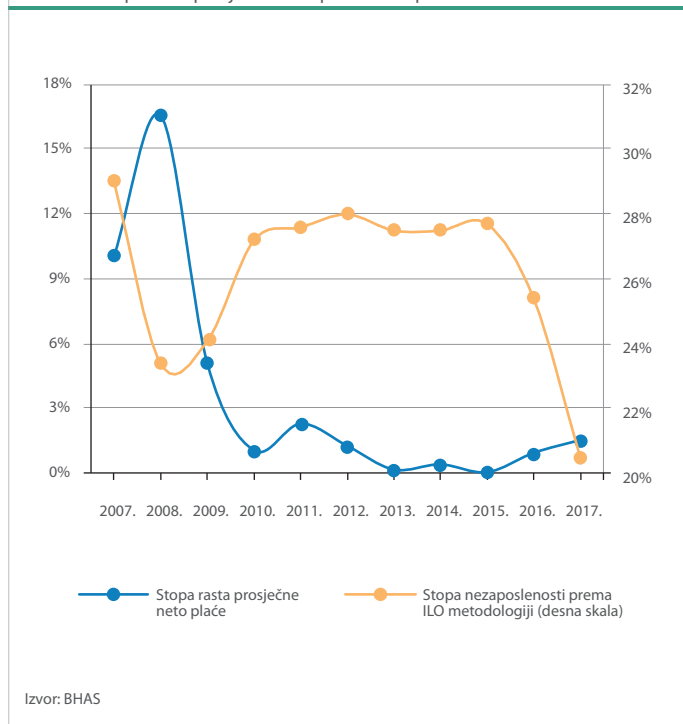
Slika 2.2: Prosječna nominalna neto plaća i indeks potrošačkih cijena

Prema podacima iz Ankete o radnoj snazi provedene u travnju 2017. godine, u skladu s metodologijom Međunarodne organizacije rada (ILO), kao i prema administrativnim podacima zavoda za zapošljavanje, nezaposlenost u BiH u 2017. godini nastavila se smanjivati. Prema Anketi o radnoj snazi, stopa nezaposlenosti u BiH je iznosila 20,5% i smanjena je za 4,9 postotnih bodova u odnosu na prethodnu godinu.

Broj zaposlenih osoba prema anketnim podacima povećan je za 1,8%, dok je broj nezaposlenih u odnosu na prethodnu godinu smanjen za 22,8%. Iako se ne raspolaže podacima o broju osoba koje su u promatranom razdoblju napustile BiH, podatak o manjem broju osoba koje se ubrajaju u radnu snagu u odnosu na podatak iz prošlogodišnje Ankete (-4,4%) ukazuje na to da je smanjenju nezaposlenosti jednim dijelom doprinijelo i iseljavanje stanovništva iz BiH.

Slika 2.3: Stope rasta prosječne neto plaće i nezaposlenosti

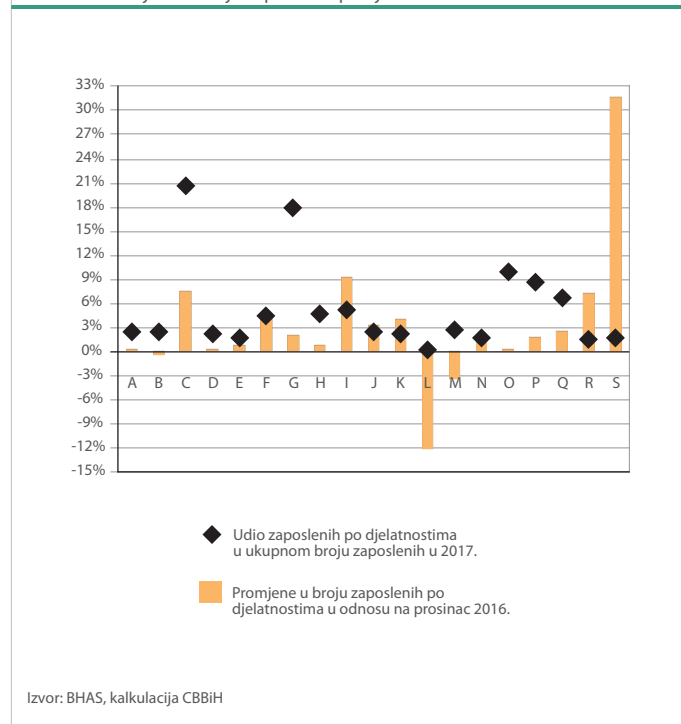

Stopa nezaposlenosti prema administrativnim podacima zavoda za zapošljavanje u 2017. godini niža je za 2,2 postotna boda. Prema ovom izvoru podataka, u 2017. godini je zabilježen porast broja zaposlenih za 2,1%, dok je broj nezaposlenih osoba smanjen za 6,9% u odnosu na 2016. godinu. Razlike u administrativnim i anketnim podacima o zaposlenim i nezaposlenim osobama proizlaze iz razlika u primjenjivanoj metodologiji izračuna i utvrđivanja statusa nezaposlenih osoba. S obzirom da i anketni i administrativni podaci ukazuju na poboljšanja na tržištu rada u 2017. godini, temeljem prvih anketnih podataka za 2018. godinu, može se očekivati nastavak pozitivnih trendova na tržištu rada.

Administrativni podaci o broju zaposlenih osoba po područjima ekonomskih djelatnosti, pokazuju da je u većini djelatnosti registriran rast zaposlenosti (slika 2.4). Izuzetak su tri djelatnosti, od kojih je najveći relativni pad broja zaposlenih registriran u djelatnosti *Poslovanje nekretninama* (-12,2%), u kojoj je dvije prethodne godine uslijed snažnije aktivnosti na tržištu nekretnina bila zabilježena najveća stopa

rasta zaposlenosti. Pored ove djelatnosti, broj zaposlenih je smanjen i u djelatnostima *Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti* (-3,3%) i *Vađenje ruda i kamena* (-0,5%). Najveći doprinos rastu ukupnog broja zaposlenih dao je rast broja zaposlenih u *Prerađivačkoj industriji*, *Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane i djelatnosti Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala*.

Slika 2.4: Promjene u broju zaposlenih po djelatnostima

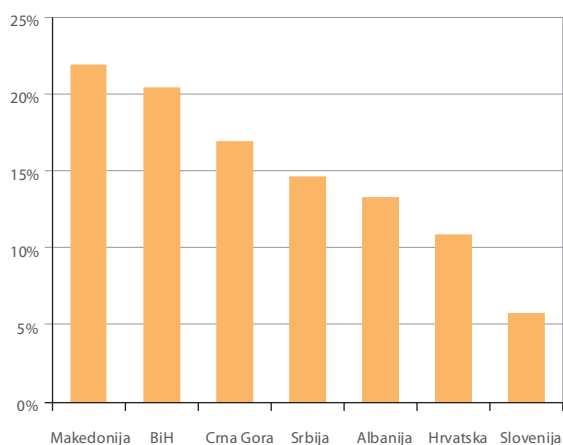

Legenda:

- A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov
- B - Vađenje ruda i kamena
- C - Prerađivačka industrija
- D - Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija
- E - Snabdijevanje vodom; uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom, te djelatnosti sanacije okoliša
- F - Građevinarstvo
- G - Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala
- H - Prevoz i skladištenje
- I - Djelatnosti pružanja smještaja, te pripreme i usluživanja hrane
- J - Informacije i komunikacije
- K - Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja
- L - Poslovanje nekretninama
- M - Stručne, naučne i tehničke djelatnosti
- N - Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti
- O - Javna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje
- P - Obrazovanje
- Q - Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite
- R - Umjetnost, zabava i rekreacija
- S - Ostale uslužne djelatnosti

Bez obzira na činjenicu da su na tržištu rada prisutna pozitivna kretanja, situacija u pogledu nezaposlenosti u BiH i dalje se može ocijeniti zabrinjavajućom, a postojeća poboljšanja nedovoljnim da bi se značajnije umanjile ranjivosti koje dolaze s tržišta rada. BiH je i dalje jedna od zemalja Europe s najvećom stopom nezaposlenosti, a upoređujući podatke sa zemljama u okruženju, BiH uz Makedoniju ima najvišu stopu nezaposlenosti (slika 2.5).

Slika 2.5: Stopa nezaposlenosti u zemljama iz okruženja, Q4 2017.

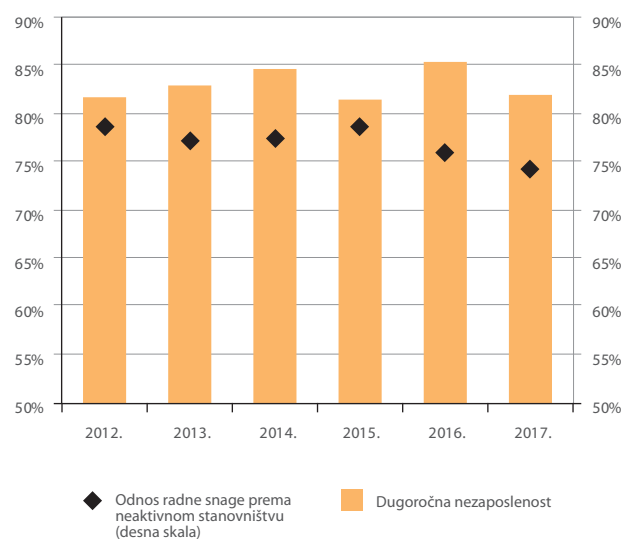
Izvor: ILO, BHAS
Napomena: BiH Anketa o radnoj snazi, travanj 2017.

Poseban problem na tržištu rada u BiH predstavlja dugoročna nezaposlenost, odnosno nezaposlenost preko 12 mjeseci. Prema podacima iz Ankete, udio dugoročno nezaposlenih osoba u ukupnom broju nezaposlenih u 2017. godini iznosi 82,1% i daleko je iznad prosjeka EU 28². Pored ovoga, vrlo nepovoljna karakteristika tržišta rada u BiH jeste i problem neaktivnosti stanovništva koji se ispoljava kroz činjenicu da je broj neaktivnih osoba veći od radne snage. U 2017. godini odnos radne snage prema neaktivnom stanovništvu iznosio 74,3% i u odnosu na prethodnu godinu je manji za samo 1,6 postotnih bodova (slika 2.6).

Također, vrlo zabrinjavajući je i podatak o stopi nezaposlenosti mladih, koja je u 2017. godini iznosila 45,8%. Podatak da je stopa nezaposlenosti mladih osoba smanjena za 8,5 postotnih bodova u odnosu na prethodnu godinu ne može se tumačiti isključivo poboljšanjem uvjeta na tržištu

rada jer je jednim dijelom manja stopa nezaposlenosti posljedica i smanjenja broja mladih osoba u radnoj snazi uslijed sve intenzivnijeg trenda odlaska mladih u inozemstvo. Svi ovi pokazatelji upućuju na zaključak da na tržištu rada u BiH postoje vrlo ozbiljni strukturni problemi koji zahtijevaju njegovu reformu kako bi se povećala zaposlenost i smanjilo siromaštvo, a time i umanjili potencijalni izvori rizika koji dolaze iz ovog segmenta ekonomije.

Slika 2.6: Dugoročna nezaposlenost i odnos radne snage prema neaktivnom stanovništvu

Izvor: BHAS, kalkulacija CBBIH

Stvarna individualna potrošnja po stanovniku i BDP po stanovniku u 2017. godini, također ne pokazuju da je ostvaren značajniji progres u razini blagostanja. Oba pokazatelja u 2017. godini su ostala na izuzetno niskoj razini zbog čega BiH značajno zaostaje, ne samo u odnosu na europski prosjek nego i u odnosu na zemlje u okruženju. Prema podacima Eurostata u 2017. godini bh. BDP po stanovniku izražen u standardu kupovne moći iznosio je 32% prosjeka zemalja EU28. Iako je vrijednost ovog pokazatelja veća za jedan postotni bod u odnosu na 2016. godinu, BiH se nalazi na pretposljednem mjestu od 37 zemalja koje su obuhvaćene istraživanjem³. Stvarna individualna potrošnja po stanovniku izražena u standardu kupovne moći također je porasla za jedan postotni bod u odnosu na prethodnu godinu te je iznosila 42% prosjeka zemalja EU 28. Ovaj pokazatelj je niži samo u slučaju dvije zemlje koje su uključene u pomenuto istraživanje.

²Prema podacima Eurostata, udio dugoročno nezaposlenih osoba u ukupnom broju nezaposlenih u zemaljama EU u četvrtom tromjesečju 2017. godine je iznosio 44,5%.

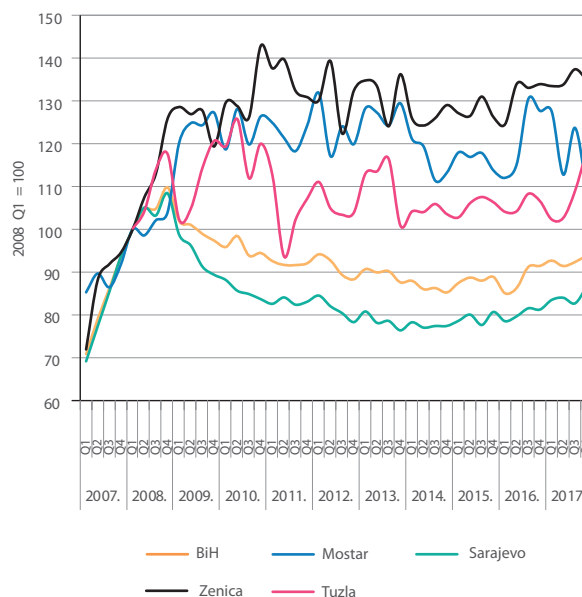
³Zemlje EU 28, zemlje članice EFTA (Norveška, Švicarska, Island), zemlje kandidati za članstvo u EU (Turska, Srbija, Crna Gora, Makedonija i Albanija) i BiH, kao zemlja potencijalni kandidat za članstvo u EU.

Blago jačanje aktivnosti na tržištu nekretnina u BiH u prethodne dvije godine uzrokovano nešto većom potražnjom za stambenim jedinicama rezultiralo je porastom cijena nekretnina kako u kategoriji postojećih tako i u kategoriji novoizgrađenih stambenih jedinica. Za razliku od prethodne dvije godine kada je u BiH ostvaren znatno veći obujam prometa nekretnina stare gradnje u odnosu na prethodne godine, u 2017. godini obujam kupoprodaje nekretnina mjeren površinom prodanog stambenog prostora, iako nije zanemariv, nije dostigao razinu iz prethodne dvije godine. Za razliku od nekretnina iz kategorije stare gradnje, obujam prometa novoizgrađenih stanova nastavio je rasti i prema površini je veći za 2,8%, a prodano je 7,5% više stanova u odnosu na 2016. godinu. Rast tražnje za novoizgrađenim nekretninama stambene namjene jednim dijelom je potaknut i većom ponudom na tržištu novoizgrađenih stanova kao i cjenovno povoljnijim stanovima na manje atraktivnim gradskim lokacijama.

Prosječna cijena po metru četvornom novoizgrađenih stambenih jedinica u 2017. godini je bila veća za 1,5% u odnosu na prethodnu godinu, a na blagi rast cijena nekretnina ukazuje i indeks cijena nekretnina iz kategorije stare gradnje. Prema indeksu cijena nekretnina za BiH⁴ (slika 2.7), cijene nekretnina stambene namjene su rasle u svim gradovima koji su uključeni u izračun indeksa cijena nekretnina, izuzev Mostara, gdje su zabilježene nešto veće oscilacije cijena nekretnina po tromjesečjima, uz znatno manji obujam prometa u odnosu na prethodnu godinu. Najveći rast cijena nekretnina stare gradnje je evidentiran u Tuzli, gdje se bilježi i najveći obujam kupoprodaje od 2008. godine, kada se počelo s prikupljanjem podataka o nekretninama u ovom gradu.

Također treba istaći da je u Sarajevu u 2017. godini zabilježen najveći rast cijena nekretnina stare gradnje još od razdoblja prije ekonomske krize, dok je obujam kupoprodaje nekretnina niži u odnosu na prethodne dvije godine, što je posljedica manjeg obujma kupoprodaje u Općini Centar.

Slika 2.7: Indeks cijena nekretnina

Izvor: CBBiH

Prema podacima o novoizgrađenim nekretninama za prvo tromjesečje 2018. godine, nastavlja se blago jačanje aktivnosti na tržištu nekretnina u BiH. Broj prodanih novih stanova veći je za 27,9% u odnosu na prvo tromjesečje prethodne godine, dok je površina prodanih novih stanova veća za 33,1%. U odnosu na prosječnu površinu prodanih novih stanova u 2017. godini, u prvom tromjesečju 2018. površina prodanih novoizgrađenih nekretnina stambene namjene je veća za 3,5%. Prosječna cijena prodanih novih stanova u prvom tromjesečju 2018. godine je veća za 1,8% od prosječne cijene iz 2017. godine.

⁴Metodologija za računanje indeksa cijena nekretnina je objašnjena u Izvješću o financijskoj stabilnosti za 2007. Indeks cijena nekretnina za Grad Sarajevo ne obuhvaća Općinu Stari Grad koja se od 2008. nije odazivala pozivu za dostavu podataka. Od 2010. uključena je i Općina Tuzla koja je dostavila podatke od 2008. godine. Porezna uprava RS nije bila u mogućnosti dostavljati podatke za gradove Banju Luku i Bijeljino u traženom formatu koji je potreban za izračun indeksa. Prilikom formiranja indeksa cijena nekretnina ne koriste se podaci o cijenama nekretnina koje spadaju u red novoizgrađenih stambenih objekata.

Tekstni okvir 2: Mapa makrofinancijskih rizika

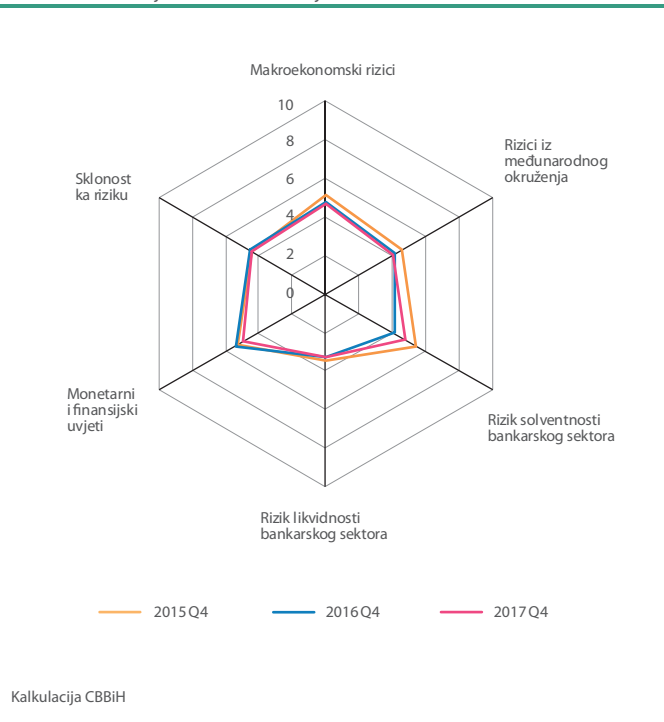
Rizici koji proizlaze iz strukture financijskog sustava i složenih odnosa između financijskih institucija i tržišta te rizici povezani s domaćim i vanjskim makroekonomskim kretanjima, mogu dovesti do narušavanja financijske stabilnosti i predstavljati potencijalni izvor sustavnih rizika. U svrhu očuvanja financijske stabilnosti neophodno je pravodobno identificirati potencijalne izvore rizika, odnosno razviti širu lepezu raspoloživih alata koji omogućuju pravodobno uočavanje ranjivosti u sustavu, kao i potencijalne kanale širenja sustavnih rizika. CBBiH je postojeći analitički okvir za identifikaciju i procjenu sustavnih rizika proširila mapom makrofinancijskih rizika (eng. dashboard) kao dodatnim kvantitativnim alatom koji omogućava praćenje razvoja, odnosno evoluciju cikličkih i strukturnih rizika u sustavu. Dashboard predstavlja alat koji služi za procjenu ključnih makrofinancijskih rizika koji mogu nastati u realnom, fiskalnom, vanjskom ili financijskom sektoru, ili kao rezultat njihove međusobne povezanosti u određenom vremenskom trenutku, kao i procjenu monetarnih i financijskih uvjeta i sklonosti ka riziku. Procjena rizika utemeljena je na pojednostavljenoj standardizaciji i rangiranju pozicije većeg broja pokazatelja koji predstavljaju osnovu za kvantifikaciju sintetičke ocjene stupnja rizika koji dolaze iz različitih segmenata sustava. Da bi pokazatelji bili uporedivi, potrebno ih je prvo transformirati odnosno standardizirati računanjem z-vrijednosti (eng. z-score). Alat, nakon toga, u ovisnosti o dobivenoj vrijednosti z-scora identificira poziciju svakog pojedinog pokazatelja u odnosu na njegovu empirijsku distribuciju. Odgovarajući decil koristi se za procjenu cikličkog položaja svakog pokazatelja i implicitno njegovog rizika. Na taj način svakom od pokazatelja korištenih u dashboardu dodijeljena je ocjena rizika u skladu s njegovim relativnim položajem u empirijskoj distribuciji, što omogućava konzistentan prikaz ranjivosti i kretanja koja mogu predstavljati potencijalni izvor rizika po financijsku stabilnost, kao i lakši postupak identifikiranja i praćenja tih rizika. Za svaki od pokazatelja korištena je najduža raspoloživa serija podataka, pri čemu se vodilo računa da za svaki pokazatelj obuhvat podataka osigurava pokrivenost kroz jedan ekonomski ciklus. Makrofinancijski rizici u dashboardu su, s obzirom na područje odakle dolaze, podijeljeni na makroekonomske rizike u zemlji, rizike iz međunarodnog okruženja, rizik solventnosti bankarskog sektora, rizik likvidnosti bankarskog sektora, rizike povezane s monetarnim i financijskim uvjetima te sklonost investitora ka preuzimanju rizika. Za dobivanje ocjene makroekonomskih rizika sagledavaju se strukturne ranjivosti ekonomije. Pokazatelji koji služe kao osnova za kvantifikaciju sintetičke ocjene stupnja makroekonomskih rizika jesu: output gap, stopa rasta realnog BDP-a, stopa nezaposlenosti, stopa inflacije, saldo tekućeg

računa izražen u postocima BDP-a, vanjski dug u postocima BDP-a, dug sektora generalne vlade u postocima BDP-a, tekuća bilanca sektora generalne vlade u postocima BDP-a, projekcija stope rasta realnog BDP-a za naredne dvije godine i promjene u kreditnom rejtingu zemlje. Svakom od ovih potencijalnih izvora rizika dodjeljuje se sintetička ocjena na prethodno opisani način, a konačna sintetička ocjena izloženosti makroekonomskim rizicima dobije se uprosječavanjem ocjena koje su dobivene na temelju više različitih pokazatelja koji mjere ekonomsku aktivnost i strukturne ranjivosti u ekonomiji. Sintetička ocjena utjecaja rizika prelijevanja šokova iz međunarodnog okruženja i kretanja na domaću ekonomiju dobiva se na temelju pokazatelja koji mjere trgovinske i financijske veze u ekonomiji, poput vrijednosti uvoza i izvoza izraženih u postotku BDP-a, strane aktive i pasive u bankarskom sektoru izražene u postocima BDP-a, zatim pokazatelja koji se odnose na kretanje cijena nafte, stope 6-mjesečnog EURIBOR-a, ponderirane prosječne stope rasta realnog BDP-a kod deset najvažnijih trgovinskih partnera te pokazatelja tečajnih kretanja. Prilikom ocjene rizika iz međunarodnog okruženja na domaću ekonomiju u obzir se uzimaju i baferi koji služe za ublažavanje vanjskih šokova, tj. razina deviznih rezervi izraženih u mjesecima uvoza, zatim bruto devizne rezerve kao postotak monetarne baze i promjene u deviznim rezervama zemlje. Financijske ranjivosti koje se mjere pokazateljima financijskog zdravlja (stopa adekvatnosti kapitala, stopa financijske poluge, stope povrata na kapital i aktivu, omjer nekvalitetnih kredita prema ukupnim kreditima, udio indeksiranih i kredita u stranoj valuti u ukupnim kreditima) zajedno s pokazateljima razine zaduženosti korporativnog sektora i kućanstava sintetiziraju se da bi se dobila ocjena rizika solventnosti bankarskog sektora. Za ocjenu rizika likvidnosti u bankarskom sektoru koriste se pokazatelji: omjer likvidne imovine prema kratkoročnim financijskim obvezama, udio likvidne imovine u aktivu bankarskog sektora, omjer kredita prema depozitima i omjer kredita prema depozitima rezidenata. Realna kamatna stopa, rast novčane mase, rast kredita privatnom sektoru u bilancama banaka, rast kredita nebankarskih financijskih institucija, omjer kredita privatnom sektoru prema BDP-u te gap omjera kredita privatnom sektoru prema BDP-u, služe kao pokazatelji za ocjenu monetarnih i financijskih uvjeta. Za ocjenu sklonosti investitora prema riziku koriste se promjene u burzanskim indeksima na Sarajevskoj i Banjalučkoj burzi, promjene u cijenama nekretnina i tokovi izravnih, portfelj i ostalih investicija izraženih u postocima BDP-a. Ocjena makrofinancijskih rizika te monetarnih i financijskih uvjeta i sklonosti riziku prikazana je na slici TB 2.1. Slika predstavlja vizualni sažetak svih prethodno nabrojanih pokazatelja te prikaz evolucije rizika u posljednje tri godine, odnosno promjene u pokazateljima koji označavaju mogućnost

nastajanja rizika, kao i promjene u monetarnim i financijskim uvjetima i sklonosti ka riziku. Povećanje udaljenosti od središta slike za svaku varijablu podrazumijeva povećanje stupnja rizika, povećanje sklonosti ka riziku ili poboljšanje monetarnih i financijskih uvjeta. Slika pokazuje da su makroekonomski rizici i rizici koji dolaze iz vanjskog okruženja blago smanjeni u odnosu na prethodnu godinu. Rizik likvidnosti bankarskog sektora ostao je nepromijenjen, dok su se rizici povezani sa solventnošću bankarskog sektora neznatno povećali u odnosu na 2016. godinu. Monetarni i financijski uvjeti poboljšali su se u odnosu na prethodnu godinu, a sklonost investitora riziku je neznatno smanjenja. Na smanjenje makroekonomskih rizika povoljno je djelovao oporavak domaće ekonomije praćen smanjenjem stope nezaposlenosti, uz istodobno smanjenje rizika povezanih s fiskalnim sektorom uslijed smanjenja javnog duga i većeg proračunskog suficita. Dodatno i nešto povoljniji saldo tekućeg računa platne bilance i niža vanjska zaduženost zemlje povoljno su djelovali na smanjenje makroekonomskih rizika. Rizici koji dolaze iz međunarodnog okruženja ublaženi su uslijed postupnog ekonomskog oporavka glavnih trgovinskih partnera BiH. Rizik solventnosti bankarskog sektora neznatno je povećan, prvenstveno uslijed značajnijeg kreditnog rasta u sektoru kućanstava i poduzeća, odnosno povećanja izloženosti banaka prema ova dva sektora nakon dužeg razdoblja stagnacije kreditne aktivnosti. S druge strane, svi pokazatelji financijskog zdravlja za bankarski sektor ukazuju na smanjenje

rizika u bilancama banaka. Niža realna kamatna stopa i rast kredita privatnom sektoru utjecali su na poboljšanje monetarnih i financijskih uvjeta. Smanjenje makroekonomskih rizika, kao i rizika koji dolaze iz međunarodnog okruženja nije utjecalo na percepciju investitora u pogledu rizičnosti investiranja i njihovu veću sklonost ka prihvatanju rizika.

Slika TO 2.1: Promjene u makrofinansijskim rizicima

3. Vlada

Rizici po financijsku stabilnost koji potiču iz fiskalnog sektora u 2017. godini su ublaženi. Nastavak procesa fiskalne konsolidacije rezultirao je ostvarenjem fiskalnog suficita uslijed rasta proračunskih prihoda i ograničenja u proračunskoj potrošnji. Zaduženost opće vlade je smanjena, kako po osnovi vanjskog tako i po osnovi unutarnjeg duga, što je dijelom rezultat zastoja u realizaciji aranžmana s MMF-om.

Pokazatelji rizika fiskalne održivosti upućuju na nisku razinu rizika po financijsku stabilnost koji dolaze iz sektora vlade⁵. Predloženi pokazatelji koji upućuju na postojanje rizika fiskalne održivosti, u slučaju BiH ne nalaze se u rizičnom području i ne sugeriraju postojanje zabrinutosti u pogledu fiskalne održivosti te se prema definiranim referentnim razinama svi pokazatelji nalaze u sigurnom području (tablica 3.1). Tijekom 2017. godine većina pokazatelja bilježi poboljšanje u odnosu na prethodnu godinu. Tako je pokazatelj „Implicitna realna kamatna stopa (r) umanjena za realnu stopu rasta BDP-a (g)”, zabilježio poboljšanje od 0,49 postotnih bodova u odnosu na prethodnu godinu, uslijed smanjenja implicitne realne kamatne stope i intenziviranja ekonomske aktivnosti

u zemlji te se dodatno spustio u sigurno područje ispod granice referentne razine. Također, i vrijednost pokazatelja Javni dug sektora generalne vlade izražen u postocima BDP-a se poboljšala u odnosu na godinu ranije uslijed smanjenja iznosa javnog duga i rasta nominalnog iznosa BDP-a. Projekcije MMF-a za pokazatelj Ciklički prilagođen primarni saldo izražen u postocima potencijalnog BDP-a, za 2017. godinu pokazuju da se i u ovom slučaju smanjuju rizici po fiskalnu održivost podržani nastavkom fiskalne konsolidacije i povećanjem proračunskog suficita na konsolidiranoj razini. Prosječno dospijeće javnog duga duže je u 2017. godini za 0,02 godine te upućuje na smanjenje rizika likvidnosti javnog duga, odnosno rizika povezanih s fiskalnom održivošću. Također, u 2017. godini smanjen je i udio javnog duga denominiranog u inozemnim valutama u odnosu na prethodnu godinu, što je utjecalo na smanjenje valutnog rizika te je i po toj osnovi zabilježeno reduciranje rizika u pogledu fiskalne održivosti. Blago pogoršanje tri pokazatelja nije utjecalo na povećanje rizika fiskalne održivosti, budući da se i oni nalaze u sigurnom području, tj. znatno ispod granica referentne razine.

Tablica 3.1: Pokazatelji rizika fiskalne održivosti

Pokazatelj	Sigurno područje	Referentna razina	Razina u BiH	Promjene u odnosu na prethodnu godinu
$r - g$ ¹	<	1,1	-2,4	-0,49
Javni dug sektora generalne vlade (% BDP-a)	<	42,8%	35,6%	-3,4%
Ciklički prilagođen primarni saldo (% potencijalnog BDP-a) ²	>	-0,5%	2,5%	1,5%
Potrebe za financiranjem (% BDP-a)	<	20,6%	7,5%	3,8%
Udio kratkoročnog duga u ukupnom dugu, preostala ročnost	<	44,0%	16,9%	5,0%
Dug denominiran u inozemnoj valuti (neuro valute) ³	<	40,3%	30,7%	-3,8%
Prosječno dospijeće javnog duga (godine)	>	2,3	5,99	0,02
Kratkoročni inozemni javni dug (% deviznih rezervi), preostala ročnost	<	61,8%	8,3%	1,6%

Izvor: CBBiH, MFT BiH, BHAS, Fiskalno vijeće BiH, MMF, Ministarstva financija FBiH i RS, kalkulacija CBBiH

Napomene:

¹ r - Implicitna kamatna stopa na dug sektora vlade umanjena za deflator BDP-a (pomični prosjek za pet godina); g - stopa rasta realnog BDP-a (pomični prosjek za pet godina)

²Za 2017. godinu korištena je projekcija MMF-a

³U kalkulaciju javnog duga denominiranog u inozemnim valutama, nije uključen dio javnog duga koji je denominiran u euru zbog fiksnoeg tečaja domicilne valute i eura

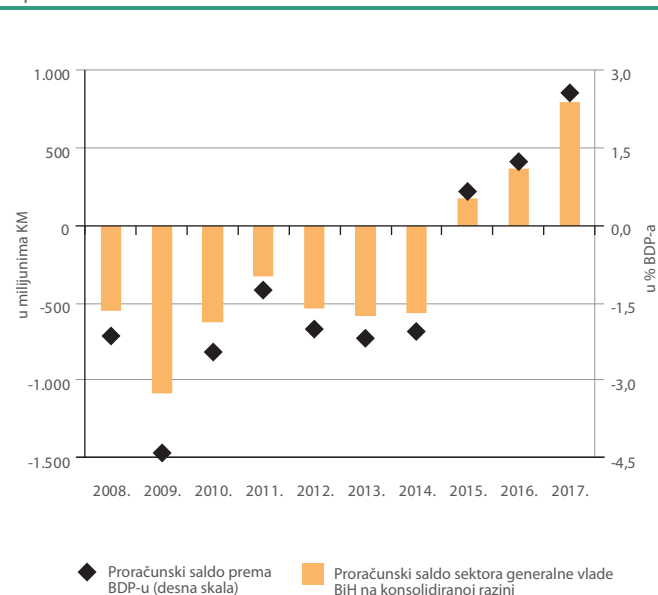
Tijekom 2017. godine, nastavljen je proces fiskalne konsolidacije koji traje od 2015. godine, što je rezultiralo smanjenjem rizika po financijsku stabilnost povezanih s fiskalnom politikom. Ukupan proračunski suficit na razini BiH na konsolidiranoj osnovi, iznosio je 2,6% BDP-a. Fiskalni suficit

ostvaren je zahvaljujući snažnom rastu prihoda u proračunu, ali i nastavku politike ograničenja tekuće potrošnje. Prema podacima CBBiH, prihodi sektora generalne vlade u 2017. godini povećali su se za 711,9 milijuna KM (5,6%) u odnosu na prethodnu godinu. Najznačajniji utjecaj na povećanje

⁵Za izračun pokazatelja rizika fiskalne održivosti korišten je IMF Working Paper, WP/11/100: E. Baldacci, I. Petrova, N. Belhocine, G. Dobrescu i S. Mazraani – *Assessing Fiscal Stress*

prihodovne strane proračuna imao je rast prihoda po osnovi poreza, koji su u 2017. godini veći za 390,7 milijuna KM (5,8%), što je posljedica oporavka u realnom sektoru ekonomije i provedbi aktivnosti usmjerenih ka suzbijanju poreznih utaja na svim razinama vlasti. Na rast prihodovne strane proračuna utjecao je i rast svih ostalih kategorija proračunskih prihoda, odnosno rast prihoda po osnovi socijalnih doprinosa (5,8%), grantova (22,4%) i ostalih prihoda (3,6%). Na rashodovnoj strani proračuna nastavljen je trend smanjenja izdataka po osnovi kamata, koji su u 2017. godini niži za 28,9 milijuna KM (11,5%), a što je isključivo posljedica smanjenja kamatnih rashoda po osnovi unutarnjeg duga. Istodobno, dvije najveće stavke na rashodovnoj strani proračuna, tj. rashodi po osnovi socijalne pomoći i rashodi po osnovi naknada zaposlenim, imali su zanemariv rast od 0,5% i 0,1% respektivno u odnosu na prethodnu godinu.

Slika 3.1: Proračunski saldo sektora generalne vlade BiH, u postocima BDP-a

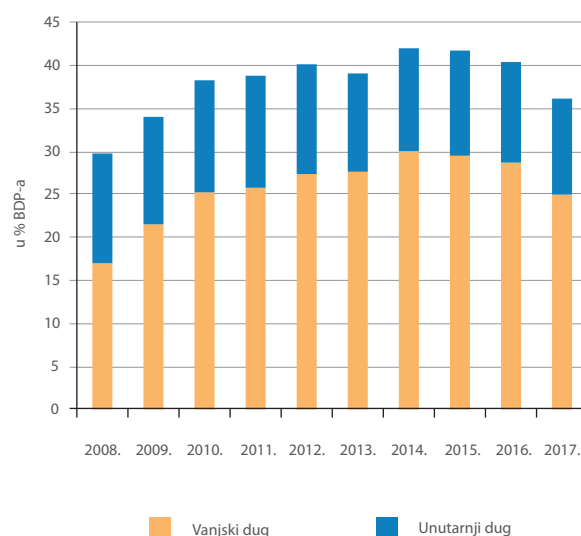

Izvor: CBBiH, BHAS, kalkulacija CBBiH

Ostvareni pozitivan napredak u pravcu fiskalne konsolidacije, umjeren ekonomski rast te oporavak realnog sektora ekonomije, ipak nisu rezultirali poboljšanjem kreditnog rejtinga zemlje. Tijekom 2017. godine, međunarodna agencija S&P je dva puta izvršila procjenu suverenog kreditnog rejtinga te oba puta potvrdila kreditni rejting „B“ sa stabilnim izgledima. Također, i međunarodna rejting agencija Moody's je tijekom 2017. za BiH zadržala rejting „B3“ sa stabilnim izgledima. Obje agencije su početkom 2018. godine potvrdile već ranije utvrđene kreditne rejtinge. Prema ocjenama rejting agencija, jedna od glavnih prepreka na putu ka poboljšanju kreditnog rejtinga jesu politički rizici i spora provedba strukturnih reformi.

U 2017. godini zaduženost sektora opće vlade je smanjena te su i po toj osnovi rizici po fiskalnu održivost umanjani. Prema podacima MFT BiH, javni dug na kraju 2017. iznosio je 11,35 milijardi KM te je u odnosu na prethodnu godinu manji za 744,6 milijuna KM, odnosno 6,2%. Udio javnog duga izražen u postocima BDP-a iznosi 35,6% i za 3,44 postotnih bodova manji je u odnosu na godinu ranije (slika 3.2). Niži iznos javnog duga na kraju 2017. godine rezultat je smanjenja vanjske zaduženosti, kao i smanjenje obveza po osnovi unutarnjeg duga, pri čemu je smanjenje po osnovi vanjskog duga imalo veći utjecaj na pad javne zaduženosti.

Slika 3.2: Javni dug BiH, u postocima BDP-a

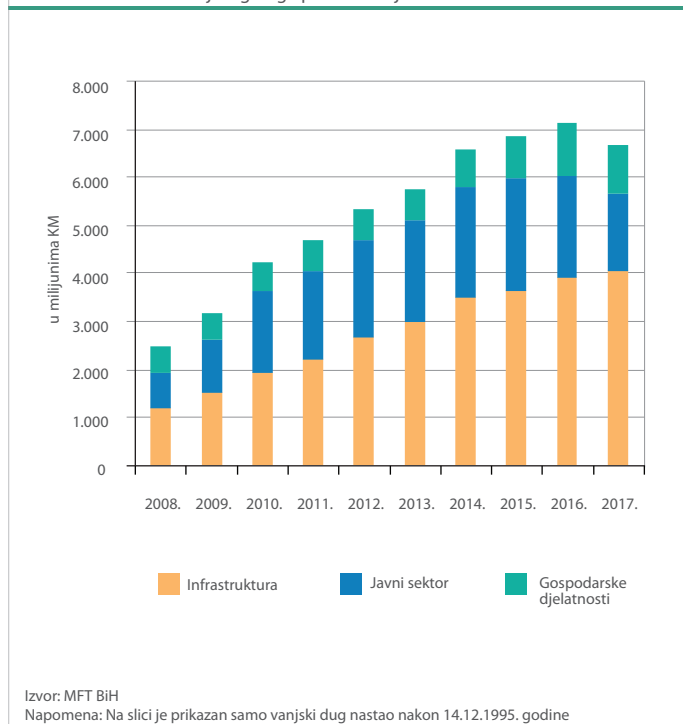

Izvor: MFT BiH, BHAS, kalkulacija CBBiH

Vanjski dug i dalje ima dominantan udio u strukturi javnog duga i čini 69,2% javne zaduženosti u BiH. Stanje vanjskog duga na kraju 2017. godine iznosi 7,85 milijardi KM, odnosno 24,64% BDP-a. U odnosu na prethodnu godinu, vanjska zaduženost BiH manja je za 695,6 milijuna KM (8,1%), što u postocima BDP-a predstavlja smanjenje od 2,95 postotnih bodova. Smanjenje vanjskog duga u 2017. godini posljedica je manjeg iznosa angažiranih sredstava tijekom 2017. godine, prvenstveno uslijed zastoja u realizaciji aranžmana s MMF-om, kao i većeg iznosa servisiranih obveza u odnosu na godinu ranije. Tijekom 2017. godine angažirano je 516,6 milijuna KM kreditnih sredstava iz vanjskih izvora, koja su u najvećoj mjeri korištena za realizaciju infrastrukturnih projekata (92,7%), dok je manji dio korišten za projekte jačanja i unapređenja javnog sektora (5,7%) i projekte usmjerene na gospodarske djelatnosti (1,6%). Struktura vanjskog duga prema namjeni prikazana je na slici 3.3. Godinu su obilježili i zastoj u realizaciji

proširenog aranžmana (EFF) s MMF-om te u 2017. godini nije povučena niti jedna tranša kredita po osnovi EFF-a.

Slika 3.3: Struktura vanjskog duga prema namjeni

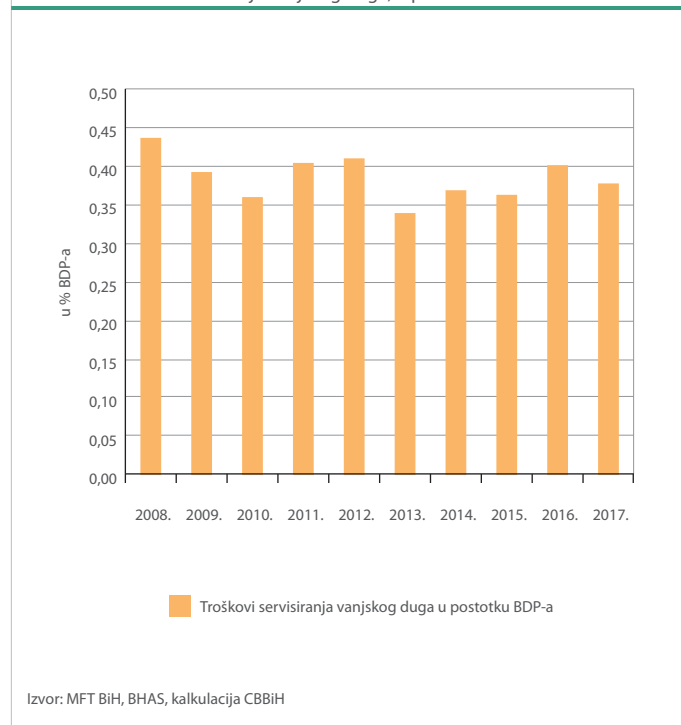

Tijekom 2017. otplaćeno je 864,62 milijuna KM glavnice vanjskog duga, dok je za servisiranje kamata izdvojeno 118,64 milijuna KM. Ukupan iznos plaćen po osnovi obveza po vanjskom dugu u 2017. veći je za 35,97% u odnosu na godinu ranije i iznosi 983,3 milijuna KM. Najveći dio odnosi se na servisiranje obveza prema MMF-u (tablica 3.1) i po toj osnovi u 2017. godini plaćeno je 385,7 milijuna KM (39,2%). Troškovi servisiranja vanjskog duga, izraženi u postocima BDP-a, u 2017. godini iznose 0,38% i za 2 bazna boda su manji u odnosu na prethodnu godinu (slika 3.4). Ovo je prvenstveno, uz neznatan pad iznosa plaćenih kamata u 2017. godini, posljedica rasta nominalne vrijednosti BDP-a.

Prosječna ugovorena kamatna stopa na vanjski dug relativno je niska i u odnosu na prethodnu godinu nije se značajnije promijenila, ali je izloženost kamatnom riziku i dalje značajna. Prema podacima MFT BiH, prosječna kamatna stopa na vanjski dug u 2017. godini iznosila je 1,41%. Budući da je 42,99% kreditnih aranžmana ugovoreno s varijabilnom kamatnom stopom, izloženost vanjskog duga kamatnom riziku i dalje je visoka. Ipak, u odnosu na prethodnu godinu izloženost kamatnom riziku je smanjenja, imajući u vidu da je udio kredita s varijabilnom kamatnom stopom u 2017. manje za 4,31 postotni bod. Prosječna kamatna stopa na ovaj dio duga iznosi 0,72%. Prosječna kamatna stopa na dio vanjskog duga koji je ugovoren s klauzulom o nepromjenjivosti kamatne

stope značajno je veća i iznosi 1,92%. Niske kamatne stope rezultat su koncesionalnih uvjeta pod kojim se BiH zadužuje, ali i trenutačno niskih referentnih stopa na međunarodnim

Slika 3.4: Troškovi servisiranja vanjskog duga, u procentima BDP-a

tržištima. Rast kamatnih stopa na međunarodnim finansijskim tržištima nepovoljno bi se odrazio na fiskalnu poziciju, što bi zahtijevalo i prekompoziciju rashodovne strane. Izloženost kamatnom riziku dodatno je smanjena i po osnovi produženja prosječnog vremena potrebnog za refiksiranje kamatne stope, kao i smanjenja udjela duga koji se refiksira unutar jedne godine. Prosječno vrijeme refiksiranja kamatne stope u 2017. godini iznosi 4,6 godina te je nešto duže u odnosu na 2016. godinu (4,4 godine), dok je udio duga koji se refiksira unutar jedne godine manji za 3,8 postotnih bodova i iznosi 46,2%. Rizik refinanciranja nije se značajnije promijenio u odnosu na prethodnu godinu, budući da je udio duga koji dopijeva na naplatu u narednoj godini (9,8%) kao i prosječno vrijeme dospelja duga (7,2 godine) ostalo nepromijenjeno. I u pogledu valutnog rizika, u 2017. godini stanje je povoljnije u odnosu na prethodnu godinu, budući da je smanjen udio vanjskog duga ugovorenog u drugim stranim valutama izuzev eura za 4,5 postotnih bodova. Ipak, valutna struktura vanjskog duga i dalje je prilično nepovoljna i nosi visok rizik imajući u vidu da je 44,4% vanjskog duga ugovoreno u drugim stranim valutama izuzev eura i izloženo riziku promjene deviznog tečaja.

Projekcijama MFT BiH predviđeno je da će u narednom razdoblju doći do smanjenja iznosa otplate po osnovi

vanjskog duga, što će umanjiti pritisak na očuvanje proračunske ravnoteže i smanjiti rizike po fiskalnu održivost. Prema projekcijama MFT BiH, u 2018. i 2019. godini, po osnovi obveza za postojeće kreditne aranžmane, bit će potrebno platiti nešto niži iznos od onoga što je uplaćeno u 2017. godini. Po osnovi otplate glavnice i kamata za postojeće kredite, prema projekcijama, u 2018. godini bit će potrebno platiti 969,17 milijuna KM, što u odnosu na plaćeni iznos u 2017. predstavlja smanjenje od 14,1 milijun KM. U 2019. godini iznos servisiranih obveza dodatno će se smanjiti za 149,1 milijun KM. Čak i kada se u projekcije uključe i krediti koji su u postupku zaključivanja, iznos servisiranih obveza u 2018. i 2019. bit će manji u odnosu na 2017. godinu. I po osnovi aranžmana s MMF-om tijekom 2018. godine na naplatu dospijeva značajno manji iznos duga u odnosu na prethodnu godinu (tablica 3.2).

Tablica 3.2: Plan otplate stand-by aranžmana prema MMF-u

Godina	Opis	u SDR	u KM
		Iznos otplate	Iznos otplate
2017.	Glavnica i troškovi / kamata	162.864.441	385.720.650
	Glavnica SBA	122.597.500	290.354.280
2018.	Troškovi / kamata	5.560.090	13.168.261
	UKUPNO	128.157.590	303.522.541
	Glavnica SBA	68.696.875	162.698.519
2019.	Troškovi / kamata	4.518.507	10.701.424
	UKUPNO	73.215.382	173.399.943
	Glavnica SBA	0	0
2020.	Troškovi / kamata	3.979.396	9.424.618
	UKUPNO	3.979.396	9.424.618
	Glavnica EFF	10.568.750	25.030.541
2021.	Troškovi / kamata	3.893.977	9.222.316
	UKUPNO	14.462.727	34.252.857

Izvor: MMF, kalkulacija CBBiH

Napomena: Iznosi u KM preračunani su prema tečaju CBBiH na dan 31.05.2018. godine 1 SDR = 2,368354 BAM

U 2017. godini ostvaren je napredak i u pogledu smanjenja zaduženosti sektora opće vlade na unutarnjem tržištu.

Stanje unutarnjeg duga BiH⁶ na kraju 2017. godine, prema podacima MFT BiH, iznosi 3.501,6 milijuna KM⁷, što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja smanjenje od 1,4% (49,0 milijuna KM).

Projekcije entitetskih ministarstava financija govore da će se trend smanjenja zaduženosti po osnovi unutarnjeg duga nastaviti i u narednom razdoblju.

Kod svih razina vlasti u BiH, izuzev općinske razine, registrirano je smanjenje zaduženosti po osnovi unutarnjeg duga. Najveći udio u unutarnjem dugu, i dalje imaju entitetske vlade i Vlada Brčko distrikta te je i smanjenje ukupnog unutarnjeg duga posljedica niže zaduženosti ove razine vlasti. Ukupan dug vlada entiteta i Brčko distrikta na kraju 2017. iznosi 2,79 milijardi KM i niži je za 40,99 milijuna KM (1,45%), pri čemu su sve kategorije duga (*Stara devizna štednja, Ratna potraživanja, Opće obveze, Trezorski zapisi, refundacije poreza i aktivirana jamstva*), izuzev dugoročnih obveznica i obveza po kreditima, zabilježile smanjenje. U 2017. godini vlade FBiH i RS emitirale su vrijednosne papire u ukupnom iznosu od 653,88 milijuna KM. Vlada FBiH u 2017. godini realizirala je jednu emisiju dugoročnih obveznica u nominalnom iznosu od 30 milijuna KM i rokom dospijeća od pet godina, uz kamatnu stopu od 1,2%, što je značajno niže u odnosu na godinu ranije. Također, Vlada FBiH organizirala je i jedanaest aukcija trezorskih zapisa u ukupnom iznosu od 260 milijuna KM i s rasponom kamatne stope od 0,0098% do 0,27%. Vlada RS emitirala je osam emisija obveznica u nominalnom iznosu od 220 milijuna KM i rokom dospijeća od 3 do 10 godina, s rasponom kamatne stope od 2,76% do 4,5%. I donja i gornja granica raspona kamatne stope niže su u odnosu na godinu ranije. Također, Vlada RS realizirala je i devet emisija trezorskih zapisa u ukupnom iznosu 143,88 milijuna KM i rokom dospijeća od 6 i 12 mjeseci, uz kamatnu stopu od 0,3% do 1,01%. Ukupan ostatak duga po osnovi trezorskih zapisa na kraju 2017. godine iznosio je 182 milijuna KM i u odnosu na prethodnu godinu manji je za 26,8 milijuna KM. Po osnovi obveznica, stanje duga u 2017. godini veće je za 34,75 milijuna KM i iznosi 1.382,77 milijuna KM. Prema podacima CBBiH, ukupna zaduženost sektora vlade kod komercijalnih banaka u BiH manja je za 0,5%, pri čemu su u portfelju komercijalnih banaka, vrijednosni papiri sektora vlade veći za 1%, dok je dug po kreditima niži za 2,4% (tablica 3.3).

⁶Unutarnji dug BiH čini dug entiteta i Brčko distrikta, dug kantona u FBiH, dug gradova i dug općina, a sastoji se od obveza po osnovi stare devizne štednje, ratnih potraživanja, općih obveza, obveza po osnovi izdanih kratkoročnih i dugoročnih vrijednosnih papira, obveza po osnovi kreditnih zaduženja u zemlji i obveza po osnovi refundacije poreza i aktiviranih garancija.

⁷U unutarnji dug BiH nisu uključene obveze po osnovi restitucije, jer ovo pitanje nije još uvijek zakonski regulirano.

Tablica 3.3: Potraživanja komercijalnih banaka od sektora vlade

Potraživanja	u milionima KM									
	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Središnja vlada	1,7	4,6	0,2	0,0	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1
Kredit	1,7	4,6	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Vrijednosni papiri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,3	0,2	0,2	0,1	0,1
Vlada na razini entiteta	116,1	155,8	193,1	582,5	845,3	952,4	1.273,1	1.589,6	1.633,3	1.624,8
Kredit	115,8	151,7	179,6	310,5	445,7	484,9	565,6	600,9	424,6	410,0
Vrijednosni papiri	0,3	4,2	13,5	272,1	399,6	467,5	707,5	988,7	1.208,7	1.214,9
Vlada kantona	3,2	4,3	33,8	33,3	52,6	66,2	142,0	209,7	218,2	206,2
Kredit	3,2	4,3	33,8	33,3	52,6	66,2	142,0	209,7	218,2	200,2
Vrijednosni papiri	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	6,0
Vlada na razini općina	142,3	188,2	225,6	273,9	314,0	341,8	342,4	304,5	282,2	293,1
Kredit	141,5	186,0	222,5	269,8	309,4	337,7	339,2	301,9	280,2	291,0
Vrijednosni papiri	0,9	2,2	3,1	4,1	4,6	4,1	3,2	2,6	2,0	2,1
UKUPNO	263,4	352,9	452,6	889,8	1.212,2	1.360,6	1.757,6	2.103,8	2.133,9	2.124,2
Kredit	262,2	346,6	436,0	613,6	807,7	888,8	1.046,7	1.112,5	923,2	901,2
Vrijednosni papiri	1,2	6,4	16,6	276,1	404,5	471,9	710,9	991,3	1.210,7	1.223,0

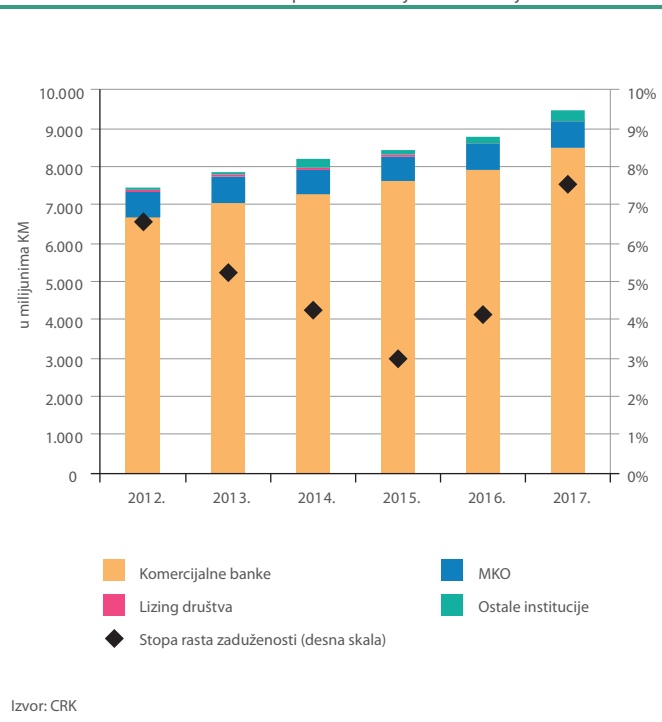
Izvor: CBBiH

4. Kućanstva

Unatoč blagom oporavku u realnom sektoru, postupnom oživljavanju aktivnosti na tržištu nekretnina i poboljšanim pokazateljima s tržišta rada, koji su identificirani u prethodnom poglavlju, nije došlo do značajnijeg poboljšanja životnog standarda. Nešto povoljniji uvjeti na tržištu rada doprinijeli su blagom rastu potrošnje i porastu zaduženosti kućanstava. Rast zaduženosti kućanstava u najvećoj mjeri je posljedica rasta zaduženosti stanovništva po kreditima od banaka. Snižavanje aktivnih kamatnih stopa doprinijelo je nešto većoj tražnji za kreditima, a banke su u velikoj mjeri nudile i zamjenske kredite s povoljnijim uvjetima otplate. Kvaliteta kreditnog portfelja u segmentu stanovništva nastavlja se popravljati, najviše zahvaljujući poduzetim aktivnostima pojedinih banaka na trajnom otpisu nekvalitetnih kredita i učestaloj provedbi reprogramiranja kredita, a pored toga se bilježi i nešto slabiji intenzitet reklasifikacije kredita u nekvalitetne kredite u odnosu na prethodne godine. Iako se i u 2017. godini bilježi rast ukupnih depozita stanovništva, štednja stanovništva u vidu oročenih depozita se može ocijeniti stagnirajućom, čemu uz postojeću nisku razinu raspoloživog dohotka doprinosi i nastavljeno snižavanje pasivnih kamatnih stopa. Potencijalni rizik za sektor kućanstava predstavlja kamatni rizik koji jača uslijed očekivanja rasta referentnih kamatnih stopa u eurozoni, što bi posljedično vodilo jačanju kreditnog rizika u bankarskom sektoru.

U 2017. godini nastavljen je rast zaduženosti sektora kućanstava, koji je potaknut porastom potrošnje u ovom sektoru uslijed blagog oporavka ekonomske aktivnosti i nešto povoljnijih uvjeta na tržištu rada u odnosu na prethodne godine. Prema podacima iz CRK, ukupna zaduženost kućanstava na kraju 2017. godine iznosila je 9,45 milijardi KM i u odnosu na kraj prethodne godine je porasla za 7,5%. Izraženo u postocima BDP-a, zaduženost kućanstava u odnosu na prethodnu godinu veća je za 0,6 postotnih bodova i na kraju 2017. godine je iznosila 30%. Komercijalne banke su glavni kreditori sektora stanovništva, a rast zaduženosti kod ovih financijskih institucija daje najveći doprinos rastu ukupne zaduženosti stanovništva. Ukupna zaduženost stanovništva kod komercijalnih banaka zabilježila je rast od 6,9% u odnosu na kraj prethodne godine. Zaduzenost kućanstava kod mikrokreditnih organizacija je u odnosu na kraj 2016. godine veća za 6,9%, dok je trend smanjenja zaduzenosti prema lizing kompanijama nastavljen već petu godinu uzastopno (slika 4.1).

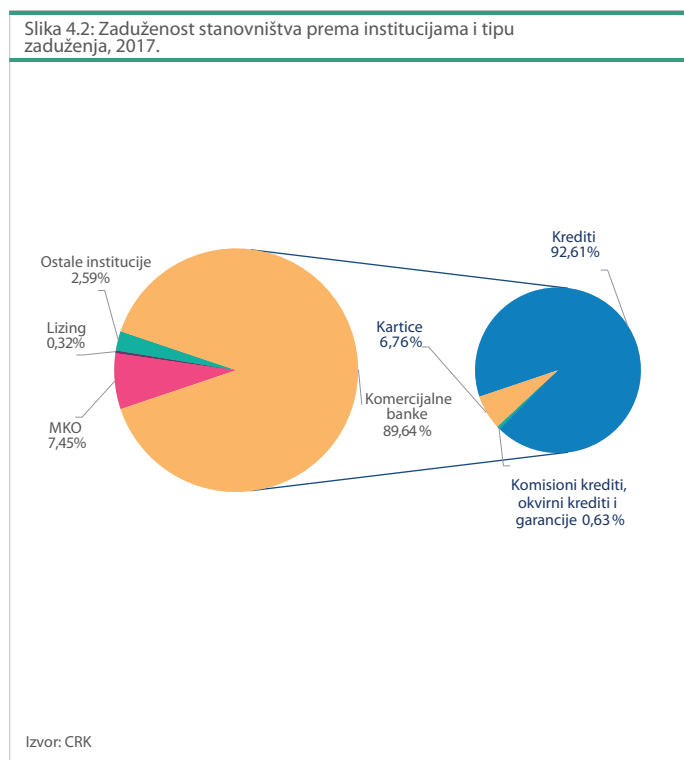
Slika 4.1: Zaduzenost stanovništva prema financijskim institucijama

Struktura zaduzenosti stanovništva u komercijalnim bankama prema tipu zaduzenja u proteklom razdoblju nije se značajnije mijenjala. Najveći dio zaduzenosti stanovništva u komercijalnim bankama se odnosi na zaduzenost po kreditima, koja je u 2017. godini zabilježila porast od 7,4%. U posljednje četiri godine razina kreditnog rasta u sektoru stanovništva, uz izostanak značajnijeg rasta iskorištenosti limita po platnim karticama, kao i zaduzenja po ostalim tipovima bankarskih proizvoda doveli su do blagog povećanja udjela zaduzenosti po kreditima u ukupnoj zaduzenosti stanovništva u komercijalnim bankama. Na kraju 2017. godine zaduzenost po kreditima činila je 92,6% ukupnog zaduzenja stanovništva u bankama (slika 4.2). Zaduzenost stanovništva po komisionim kreditima i kreditnim karticama se nastavila smanjivati. Za razliku od kreditnih kartica po kojima se stanovništvo manje zadužuje u protekle četiri godine, u 2017. godini se povećao iznos iskorištenog limita po debitnim i karticama s odgođenim plaćanjem, tako da je ukupno zaduzenje po platnim karticama neznatno veće u odnosu na kraj 2016. godine.

Dug stanovništva po osnovi korištenja odobrenih limita po platnim karticama bilježi blagi rast, dok se prosječna

zaduženost po platnoj kartici nastavlja smanjivati. Prema podacima iz CRK, zaduženost stanovništva po platnim karticama u 2017. godini je zabilježila blagi rast (0,52%), ali se s obzirom na porast broja aktivnih kartica, prosječna zaduženost

po platnoj kartici nastavila smanjivati i na kraju 2017. je bila niža za 1,5% u odnosu na kraj prethodne godine. U segmentu debitnih i kartica s odgođenim plaćanjem došlo je do rasta, kako broja aktivnih kartica tako i iskorištenog iznosa po ovim karticama, s tim što se prosječno zaduženje po debitnoj kartici neznatno smanjilo u odnosu na prethodnu godinu. Zaduzenost stanovništva po kreditnim karticama se nastavila smanjivati i pored toga što je povećan broj odobrenih kartica, a prosječno zaduženje po kreditnoj kartici smanjeno je za 4,7% u odnosu na stanje s kraja 2016. godine. Kako je i pored većeg broja kreditnih kartica smanjen ukupni odobreni iznos limita po ovom tipu kartica, može se zaključiti da su u 2017. godini banke intenzivnije smanjivale dozvoljene limite klijentima. Pored smanjenih iznosa odobrenih limita, na smanjenje zaduzenosti po kreditnoj kartici su vjerojatno utjecali i visoki troškovi koje sa sobom nosi ovaj vid zaduživanja, zbog kojih su korisnici kreditnih kartica nastojali smanjiti korištenje limita po ovim karticama. (tablica 4.1).

Tablica 4.1: Potraživanja od stanovništva, kartice

	u KM							
	Broj izdanih kartica		Odobreni iznos		Iskorišteni iznos		Zaduženje po kartici	
	2016.	2017.	2016.	2017.	2016.	2017.	2016.	2017.
Debitne kartice	692.487	700.419	766.718.703	772.019.782	349.581.550	352.766.256	505	504
Kreditne kartice	223.410	231.183	347.262.018	345.710.473	181.189.997	178.635.295	811	773
Kartice s odgođenim plaćanjem	132.346	138.137	153.477.271	155.306.547	38.316.438	40.680.875	290	294
UKUPNO	1.048.243	1.069.739	1.267.457.992	1.273.036.801	569.087.985	572.082.426	543	535

Izvor: CRK

S obzirom na to da je limit po debitnim karticama najčešće određen visinom prosječnih mjesečnih primanja, iskorišteni dio limita po kartici može se koristiti kao pokazatelj potrošnje stanovništva u odnosu na visinu svojih primanja. Prosječno zaduženje po debitnoj kartici na kraju 2017. godine iznosilo je 59,2% prosječne neto plaće u 2017. godini, a ovaj omjer je niži za jedan postotni bod u odnosu na 2016. godinu. Ako se izuzme utjecaj rasta prosječnih mjesečnih primanja, može se zaključiti da se prosječno zaduženje po ovoj osnovi nije značajnije mijenjalo u proteklih nekoliko godina.

Ukoliko promatramo debitne kartice prema rasponu odobrenog prekoračenja po kartici, može se uočiti da se jedino u kategoriji debitnih kartica s višim iznosima odobrenih limita (preko 1.600 KM) iskorišteni limit po kartici nije smanjio, dok

se najveće smanjenje u odnosu na prethodnu godinu bilježi u kategoriji stanovništva s najnižom razinom odobrenog limita (tablica 4.2). Kako se iskorišteni limit po debitnoj kartici za ovu kategoriju stanovništva smanjuje treću godinu uzastopno, može se pretpostaviti da veliki broj građana s niskim mjesečnim primanjima, koji su u prethodnim razdobljima u značajnoj mjeri koristili mogućnost prekoračenja po debitnim karticama, nije bio u mogućnosti da se dalje zadužuje na ovaj način, jednim dijelom i zbog smanjenja ili ukidanja limita po debitnoj kartici. Tome u prilog ide i podatak da je na kraju 2017. godine u CRK-u bilo evidentirano za 8,6% više debitnih kartica bez odobrenog limita u odnosu na kraj prethodne godine. I pored toga što se prosječna zaduženost po debitnim karticama s nižim iznosima odobrenog limita blago smanjila, nizak raspoloživi dohodak i dalje je razlog što stanovništvo s

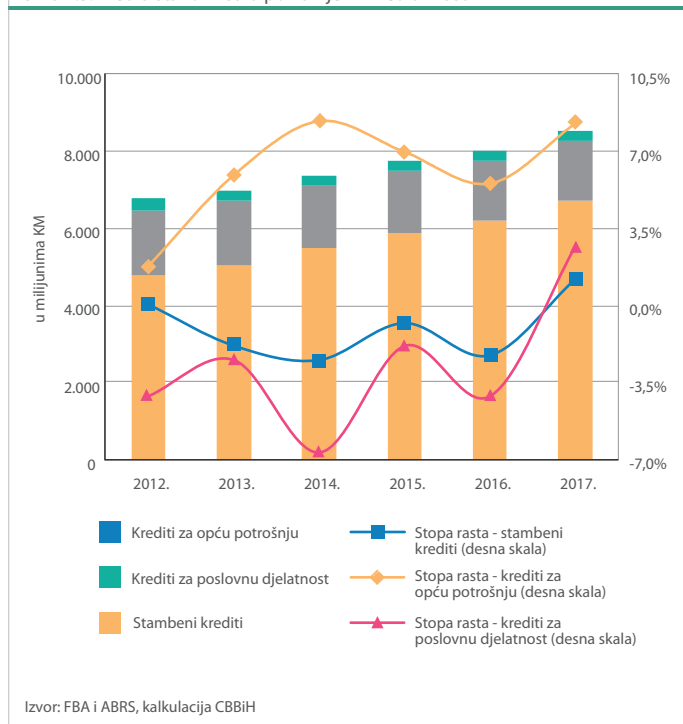
nižim primanjima u značajnoj mjeri koristi prekoračenja po debitnim karticama za podmirenje osnovnih životnih potreba, s obzirom da je to najjednostavniji oblik financiranja tekuće potrošnje, koju ova kategorija građana ne može osigurati iz redovnih primanja. S obzirom na to da je stanovništvo s najnižim primanjima u proteklom razdoblju bilo najviše pogođeno pogoršanim ekonomskim prilikama u zemlji, u ovoj kategoriji klijenata se i dalje bilježi veći omjer nekvalitetnih u ukupnim potraživanjima u odnosu na kategorije klijenata s višim mjesečnim primanjima.

Tablica 4.2: Iskorišteni limit po debitnoj kartici

	Raspon odobrenog limita				
	do 400	400-800	800-1200	1200-1600	preko 1600
Prosinac 2016.	157	299	486	690	1.124
Prosinac 2017.	155	296	485	688	1.137
Promjena, %	-1,3	-1,1	-0,3	-0,2	1,2

Izvor: CRK

Slika 4.3: Krediti stanovništvu po namjeni i kreditni rast

Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBiH

U strukturi potraživanja od stanovništva prema namjeni dominiraju krediti za opću potrošnju, u koje su uključena i potraživanja po svim tipovima kartica (slika 4.3). Krediti namijenjeni općoj potrošnji bilježe rast sedmu godinu uzastopno. Na kraju 2017. godine zaduženost stanovništva po ovom tipu kredita je veća za 8,5% u odnosu na kraj 2016. godine, a njihov udio u ukupnim kreditima stanovništvu je iznosio 78,3%, što je za 1,1 postotni bod više u odnosu na kraj prethodne godine. Rastu tražnje za

ovom vrstom kredita doprinosi veća ponuda nenamjenskih i zamjenskih kredita po povoljnijim uvjetima. U 2017. godini zaustavljen je trend smanjenja zaduženosti stanovništva po osnovi stambenih i kredita za poslovnu djelatnost. Tako je zaduženost stanovništva po osnovi stambenih kredita prvi put nakon četiri godine zabilježila blagi rast od 1,2%, dok je zaduženost po kreditima za poslovnu aktivnost na kraju 2017. godine porasla prvi put nakon pet godina (2,7%). I pored blagog rasta zaduženosti stanovništva po stambenim kreditima, udio stambenih kredita u ukupnim kreditima stanovništvu smanjen je za jedan postotni bod i na kraju 2017. godine je iznosio 18,8%.

Sporija dinamika plasiranja kredita stambene namjene posljednjih godina, i pored opadajućeg trenda kamatnih stopa za ovaj tip kredita, uz istodobni rast zaduživanja stanovništva po osnovi kredita za opću potrošnju je pokazatelj i dalje niskog životnog standarda stanovništva. Iako se u posljednje dvije godine bilježi oporavak tržišta nekretnina, veliki dio građana nije u mogućnosti da ispuni tražene kriterije banaka za odobravanje stambenog kredita te se u određenoj mjeri financiranje stambenih potreba vrši kreditima za opću potrošnju ili drugim izvorima financiranja. Međutim, nastavljeni trend rasta kredita za opću potrošnju prvenstveno ukazuje da i dalje veliki dio građana svoje tekuće životne potrebe financira uz pomoć odobrenih prekoračenja po karticama, nenamjenskim ili potrošačkim kreditima.

U 2017. godini je evidentirano 3,18 milijardi novoodobrenih kredita stanovništvu, što je njihov najveći iznos u usporedbi s prethodnim godinama. Kako se u ovoj evidenciji pod novoodobrenim kreditima smatraju i ranije odobreni reprogramirani krediti tako se rast ovih kredita ne može isključivo tumačiti kao rezultat rasta potrošnje sektora stanovništva i blagog poboljšanja situacije na tržištu rada, već i intenzivnijeg reprogramiranja kredita po novim uvjetima, odnosno odobravanja zamjenskih kredita. U odnosu na prethodnu godinu, u 2017. godini stanovništvu je odobreno ili reprogramirano za 20% više kredita, pri čemu se porast bilježi isključivo u slučaju dugoročnih kredita (slika 4.4).

U valutnoj strukturi kredita stanovništvu dominiraju krediti s valutnom klauzulom u euro. Uzimajući u obzir postojeći režim valutnog odbora u BiH i opredijeljenost da se isti zadrži i u narednom razdoblju, zaduženost stanovništva u EUR valuti ne čini izloženost valutnom riziku većom. Pored toga, posljednjih godina je primjetan trend smanjenja udjela kredita u stranoj valuti i indeksiranih kredita u ukupnim kreditima stanovništvu, što ovaj rizik dodatno umanjuje. Prema podacima iz CRK-a, na kraju 2017.

godine krediti stanovništvu u stranim valutama i s valutnom klauzulom su činili 56,9% ukupnih kredita stanovništvu, od čega se najveći dio odnosi na kredite indeksirane u euru. Zaduženost stanovništva po kreditima indeksiranim u CHF smanjila se sa 5,5% u 2013. na 1,1% ukupnih kredita stanovništvu na kraju 2017. godine (slika 4.5).

U odnosu na kraj 2016. godine zaduženost stanovništva u KM je porasla za 15,8%, dok je zaduženost po kreditima u EUR i s valutnom klauzulom u EUR, nakon smanjenja u prethodnoj

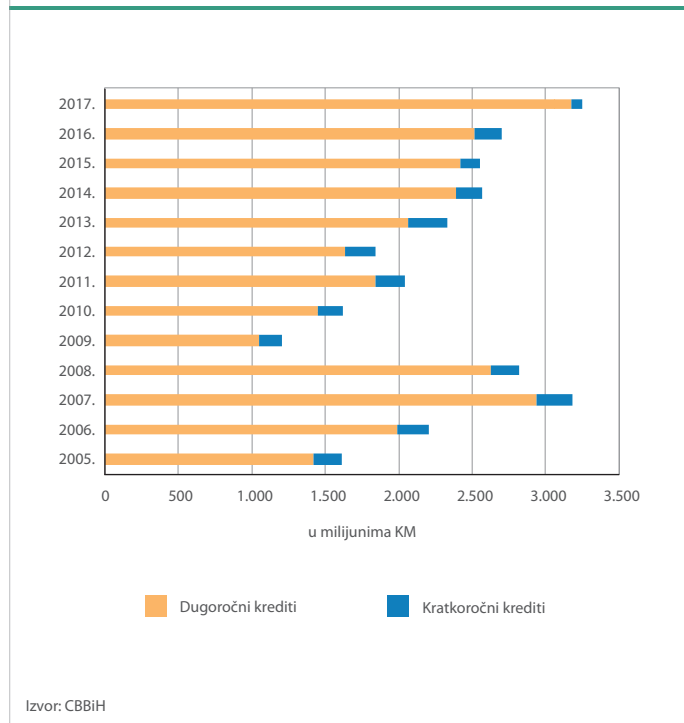
godini, zabilježila rast od 2,9%. Promatrajući ročnu strukturu, stanovništvo je najviše zaduženo po kreditima ugovorene ročnosti preko deset godina, a zatim po kreditima ročnosti od pet do deset godina. U 2017. godini zabilježen je rast dugoročnih kredita stanovništvu po svim kategorijama ročnosti, od čega su najveći kreditni rast imali krediti odobreni na razdoblje duže od deset godina, dok je zaduženost stanovništva po kratkoročnim kreditima smanjena za 6,7% (tablica 4.3).

Tablica 4.3: Krediti stanovništvu, ročna i valutna struktura

Ostatak duga i dospjela nenaplaćena glavnica, u tisućama KM								
Ročnost / Valuta	BAM		Kreditu u stranoj valuti i kreditu s valutnom klauzulom				UKUPNO	
			EUR		CHF			
	2017.	Godišnja promjena	2017.	Godišnja promjena	2017.	Godišnja promjena	2017.	Godišnja promjena
do 1 godine	66.922	-6,2%	4.354	-13,3%	0	0,0%	71.276	-6,7%
1 - 3 godine	225.236	19,1%	120.419	-15,7%	8.491	-32,0%	354.146	2,8%
3 - 5 godina	475.518	30,1%	345.987	-13,5%	31.418	-23,3%	852.923	5,8%
5 - 10 godina	1.272.032	16,2%	1.676.677	1,1%	30.558	-31,4%	2.979.268	6,5%
preko 10 godina	1.339.746	12,0%	2.226.993	9,0%	17.225	-49,0%	3.583.963	9,5%
UKUPNO	3.379.454	15,8%	4.374.430	2,9%	87.692	-33,5%	7.841.575	7,4%

Izvor: CRK

Slika 4.4: Novoodobreni krediti stanovništvu

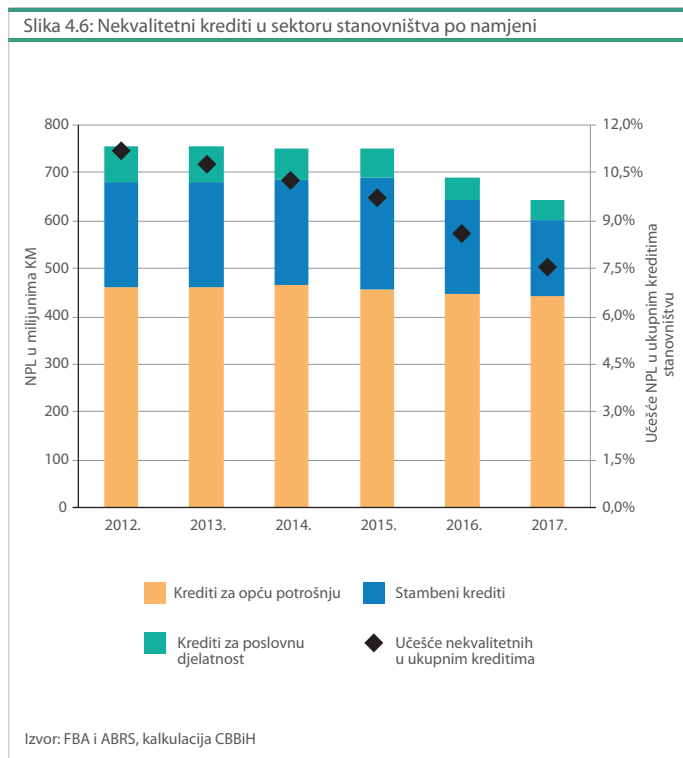
Slika 4.5: Valutna struktura kredita stanovništvu

Razina nekvalitetnih kredita stanovništvu nastavila sesmanjivati i u 2017. godini. Nekvalitetni krediti u apsolutnom iznosu su zabilježili smanjenje od 6,7%, a udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima stanovništvu nastavio se smanjivati petu godinu uzastopno, čemu je doprinio i rast

plasmana stanovništvu. Na kraju 2017. godine udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima stanovništvu je iznosio 7,5%, što je za 1,1 postotni bod niža razina u odnosu na isto razdoblje protekle godine (slika 4.6). Iako se kvaliteta kreditnog portfelja u ovom sektoru nastavila poboljšavati, još

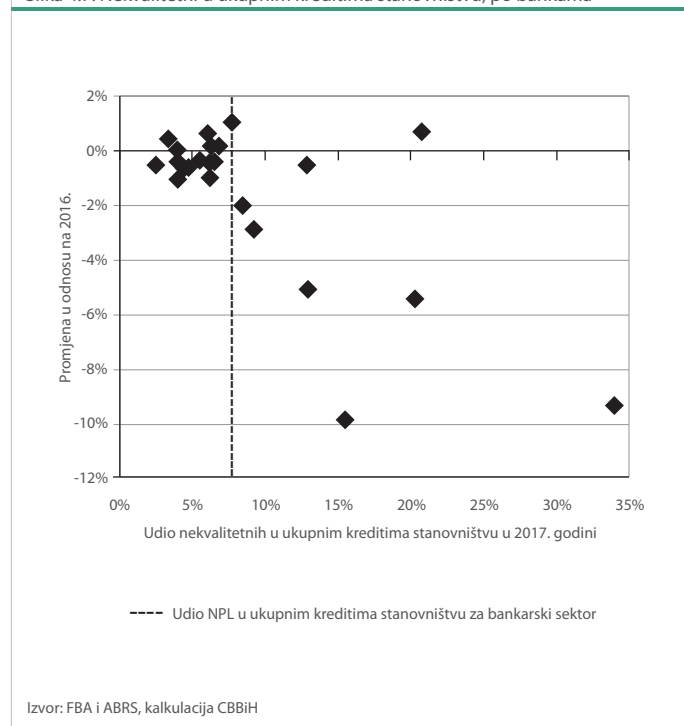
uvijek nije moguće konstatirati da se ova poboljšanja dešavaju uslijed poboljšanog životnog standarda stanovništva, već su velikim dijelom posljedica aktivnosti koje provode banke, kao što je trajni otpis nekvalitetnih kredita u pojedinim bankama. Učinkovitije upravljanje kreditnim rizikom u bankama u proteklih nekoliko godina i olakšice u otplati kredita u vidu reprograma i moratorijuma kreditnih obveza klijentima koji su se suočili s poteškoćama u otplati kreditnih obveza, u velikoj mjeri su doprinijele sprečavanju pogoršanja kvalitete kreditnog portfelja u sektoru stanovništva.

Promatrajući kvalitetu kreditnog portfelja u segmentu stanovništva po pojedinačnim bankama, evidentno je da se udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima stanovništva u 2017. godini smanjio kod većine banaka u sektoru, uključujući i banke s najvećom koncentracijom nekvalitetnih kredita, s izuzetkom jedne od njih. Evidentno je da većina banaka u sustavu na kraju 2017. godine ima udio nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima stanovništvu ispod prosjeka bankarskog sektora (između 2,5% i 6,8%). Ovakva koncentracija nekvalitetnih kredita po bankama ukazuje na to da se problem nekvalitetnih kredita tijekom godina akumulirao pretežno u manjem broju banaka koje su odobravale kredite rizičnijim skupinama građana, bez adekvatne procjene njihovog boniteta te da ekonomska kriza nije isključivi razlog za rast kreditnog rizika u segmentu stanovništva u proteklom godinama. Među bankama s lošijim pokazateljima kvalitete kreditnog portfelja od prosjeka bankarskog sektora posebno se ističu tri banke kod kojih je više od jedne petine kredita stanovništvu klasificirano

u nekvalitetne kredite, a u jednoj od njih se kvaliteta portfelja nastavila pogoršavati i u 2017. godini. Na slici 4.7 se ističe i nekoliko banaka kod kojih postoje veće promjene u kvaliteti kreditnog portfelja u odnosu na prethodnu godinu. Najveće smanjenje nekvalitetnih u ukupnim kreditima uočava se u četiri banke, koje su u proteklom razdoblju provodile detaljniju reorganizaciju poslovanja, pri čemu je izvršen i otpis jednog dijela nekvalitetnih kredita. I pored toga, ove banke i dalje imaju visoku razinu nekvalitetnih kredita.

Slika 4.7: Nekvalitetni u ukupnim kreditima stanovništvu, po bankama

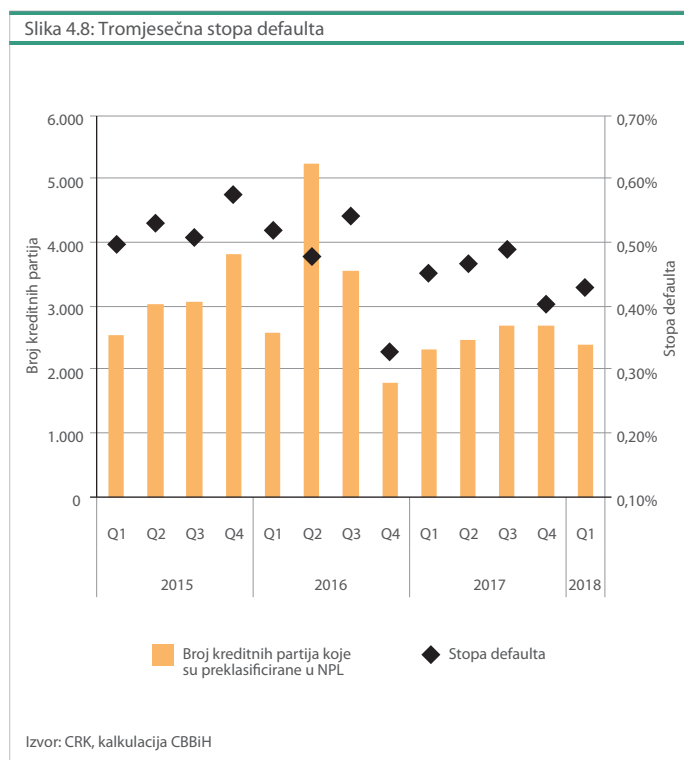

Nekvalitetni krediti, kao i njihov udio u ukupnim kreditima, u 2017. godini su zabilježili smanjenje u svim kategorijama kredita po namjeni. Kao i u prethodnoj godini, nekvalitetni krediti su se najviše smanjili u kategoriji stambenih kredita, a njihovom smanjenju su najviše doprinijele aktivnosti koje su, u sklopu reorganizacije poslovanja, provele dvije banke. Udio nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima stambene namjene na kraju 2017. godine iznosio je 9,9% i smanjen je u odnosu na kraj prethodne godine za 2,5 postotna boda. I pored većeg smanjenja ovog pokazatelja kod kredita stambene namjene, udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima je za 3,3 postotna boda viši nego u slučaju kredita namijenjenih općoj potrošnji. Ipak, u razdoblju ekonomske krize najveće posljedice su se osjetile u urednosti otplate kredita koji su stanovništvu odobreni za obavljanje poslovne djelatnosti, kod kojih i pored smanjenja nekvalitetnih kredita njihov udio iznosi 16,8% ukupnih kredita namijenjenih za poslovnu djelatnost.

Pored pokazatelja udjela nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima, na tromjesečnoj razini se prati i intenzitet

pogoršanja urednosti otplate, odnosno preklasifikacija kredita iz kvalitetnih u kategorije nekvalitetnih kredita, kako prema broju kreditnih partija tako i prema stopi defaulta (eng. default rate), koja se računa prema iznosu preostalog zaduženja⁸. Prema podacima iz CRK-a, broj kreditnih partija koje su od kraja 2016. do kraja 2017. godine preklasificirane u nekvalitetne kredite ukazuje na nešto slabiji intenzitet pogoršanja kvalitete kreditnog portfelja u sektoru stanovništva, s obzirom na to da je manji za 13,8% od broja kredita koji su u prethodnoj godini postali nekvalitetni. Međutim, stopa defaulta za kredite stanovništvu, koja je u 2017. godini iznosila 1,36%, nije se značajnije promijenila u odnosu na prethodnu godinu⁹ te se zbog pogoršanja urednosti otplate kredita većih iznosa preostalog duga ne može reći da se rizik smanjio u većoj mjeri.

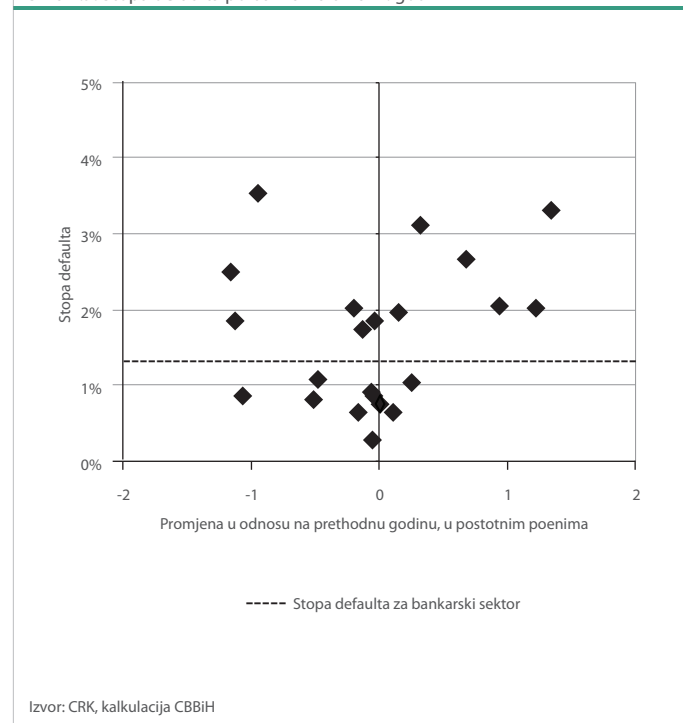
Promatrajući stopu defaulta na tromjesečnoj razini, u prosjeku je niža u odnosu na prethodne dvije godine, a broj kreditnih partija koje su preklasificirane u nekvalitetne kredite po tromjesečjima nije bilježio veća međutromjesečna odstupanja u 2017. godini, koja su bila zabilježena u prethodnim godinama. Od početka 2017. godine najveći broj kreditnih partija koje su preklasificirane u nekvalitetne kredite je zabilježen u četvrtom tromjesečju, iako je u tom razdoblju stopa defaulta bila najniža uslijed manjih iznosa preostalog zaduženja po kreditima koji su postali nekvalitetni.

Ni u prvom tromjesečju 2018. godine nisu zabilježene veće promjene u pogledu pogoršanja urednosti otplate kredita iz grupe kvalitetnih klijenata. Stopa defaulta je bila nešto veća nego u proteklom tromjesečju, ali niža od tromjesečnog prosjeka u 2017. godini, dok je zabilježen manji broj kreditnih partija preklasificiranih u nekvalitetne kredite u odnosu na tri prethodna tromjesečja (slika 4.8).

Promatrajući stopu defaulta po bankama, u većini banaka se bilježi niža stopa defaulta u odnosu na prethodnu godinu, a blago poboljšanje je evidentno i prema tome što se smanjio broj banaka u kojima se stopa defaulta povećala u odnosu na prethodnu godinu. U 2017. godini stopa defaulta u osam banaka je bila viša u odnosu na prethodnu godinu, od čega je šest banaka imalo višu stopu defaulta od prosječne stope u bankarskom sektoru. U bankama koje su se i protekle godine isticale po značajnom obujmu preklasifikacije kredita stanovništvu u nekvalitetne i u 2017. godini stopa defaulta je bila viša u odnosu na prosječnu stopu defaulta u bankarskom sektoru. U bankama koje su u prethodnoj godini imale najveću stopu defaulta, intenzitet pogoršanja kvalitete kredita stanovništvu bio je i u 2017. godini veći u odnosu na prosjek bankarskog sektora (slika 4.9).

Slika 4.9: Stopa defaulta po bankama u 2017. godini

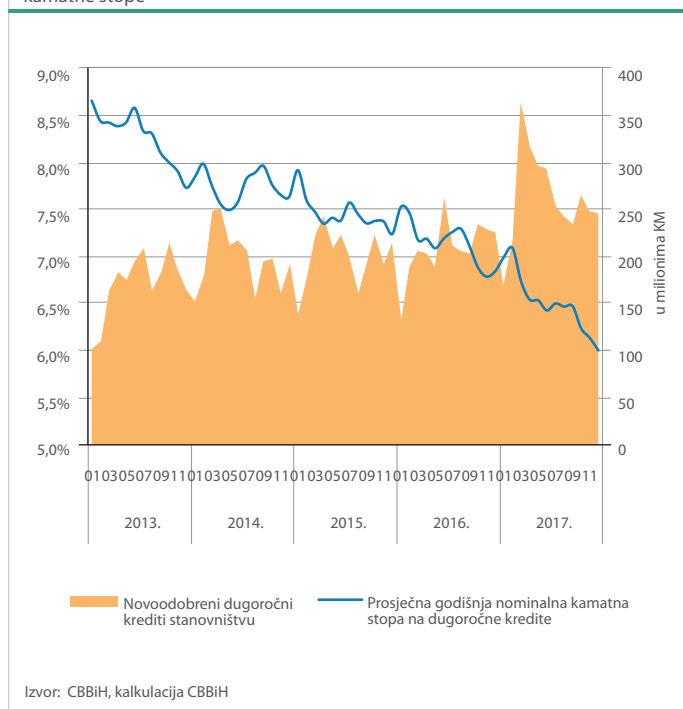

⁸Stopa defaulta je izračunana kao omjer preostalog zaduženja po kreditima stanovništvu koji su tijekom jednog razdoblja preklasificirani u nekvalitetne kredite (kategorije C, D i E) i vrijednosti ukupnog portfelja kvalitetnih kredita (kategorije A i B) iz prethodnog razdoblja.

⁹Iako je stopa defaulta u 2017. veća za svega jedan bazni bod u odnosu na prethodnu godinu, treba imati u vidu da u 2016. godini nije bilo moguće u izračun uključiti podatke za banke kod kojih su provedene statusne promjene pripajanja uslijed kojih se promijenio broj ugovora po kojima se promatraju kreditne partije.

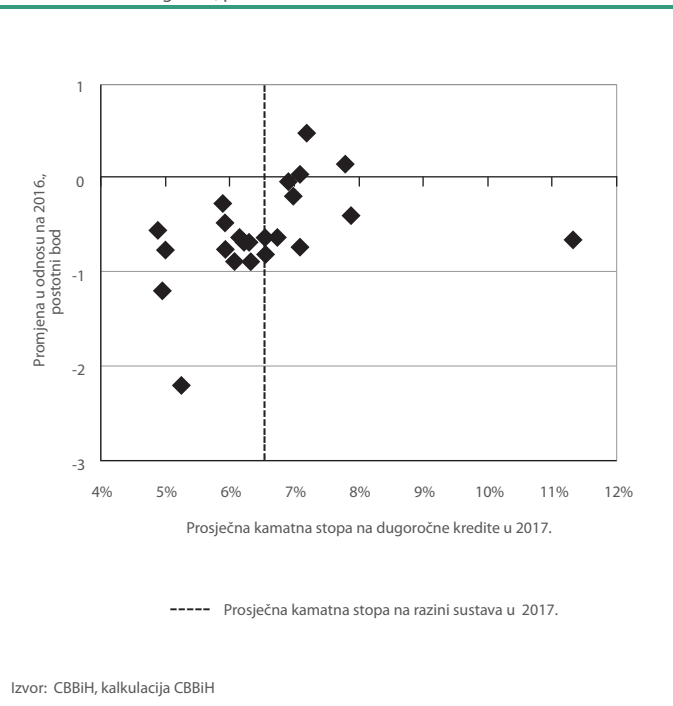
Kao rezultat pada kamatnih stopa na međunarodnim financijskim tržištima i nastojanja banaka da ostvare veći tržišni udio u uvjetima izražene konkurencije na bankarskom tržištu, kamatne stope na kredite stanovništvu nastavile su se snižavati i u 2017. godini, čak i bržim intenzitetom nego što je to bio slučaj u prethodnoj godini (slika 4.10). Prosječna nominalna kamatna stopa na dugoročne kredite u 2017. godini je iznosila 6,51% i niža je za 63 bazna boda u odnosu na prethodnu godinu. Nešto povoljniji uvjeti zaduživanja stanovništva jednim dijelom su doprinijeli rastu tražnje za kreditima. Prema podacima CBBiH, u 2017. godini je odobreno 26,3% više novih dugoročnih kredita stanovništvu, s tim što treba naglasiti da se u ovoj evidenciji pored novih kredita vode i već odobreni krediti po kojima je izvršen reprogram.

Slika 4.10: Novoodobreni dugoročni krediti i prosječne ponderirane kamatne stope

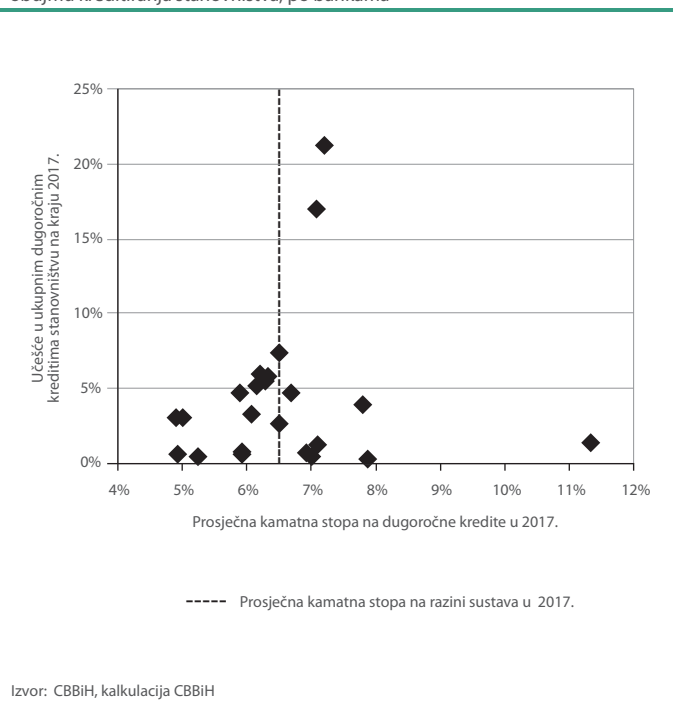

Prosječna ponderirana kamatna stopa na novoodobrene dugoročne kredite stanovništvu u 2017. godini kod većine banaka se kretala u rasponu od 4,9% do 7,9%, dok je kod samo jedne banke bila izvan ovog raspona i iznosila je 11,3%. S obzirom na to da se nastavilo razdoblje niskih kamatnih stopa na međunarodnim financijskim tržištima, većina banaka u BiH je bila u mogućnosti da nastavi voditi politiku nižih kamatnih stopa. Do rasta prosječne kamatne stope na dugoročne kredite došlo je u samo tri banke u sustavu (slika 4.11).

Slika 4.11: Prosječne kamatne stope na dugoročne kredite stanovništvu odobrene u 2017. godini, po bankama

Slika 4.12: Kamatne stope na novoodobrene dugoročne kredite prema obujmu kreditiranja stanovništva, po bankama

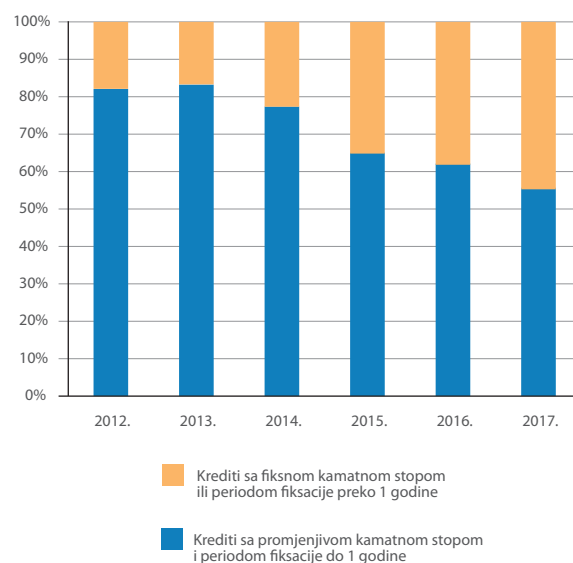

Prosječne kamatne stope na dugoročne kredite u većini banaka ne odstupaju značajnije u odnosu na prosječnu kamatnu stopu na razini bankarskog sektora. Veće odstupanje se bilježi u slučaju jedne, već pomenute, manje banke (slika 4.12), kod koje su kamatne stope više u odnosu na kamatne

stope ostalih banaka u sektoru, što je posljedica različitog modela poslovanja u odnosu na druge banke i nešto težeg pristupa povoljnijim izvorima financiranja iz inozemstva. Smanjenje prosječne kamatne stope veće od jednog postotnog boda zabilježeno je kod dvije banke od kojih je jedna u proteklom razdoblju bila orijentirana na promjenu u strategiji poslovanja, a kod druge je smanjenje kamatnih stopa najvjerojatnije posljedica težnje za rastom plasmana u sektoru stanovništva, što se značajno odrazilo na kreditni rast u ovoj banci. Banke koje se značajnije izdvajaju po nižoj razini kamatnih stopa od prosječne kamatne stope bankarskog sektora su u 2017. godini nastavile s politikom nižih kamatnih stopa i dodatno ih smanjile u odnosu na prethodnu godinu, u nastojanju da poboljšaju svoju konkurentsku poziciju i povećaju tržišni udio u segmentu kreditiranja stanovništva.

Trend smanjenja aktivnih kamatnih stopa nastavljen je i u 2018. godini, pa je tako prosječna kamatna stopa na dugoročne kredite za prva tri mjeseca 2018. godine iznosila 6%. Iako su kamatne stope i početkom 2018. imale opadajući trend te se do kraja godine ne očekuje njihov rast, u narednim godinama bi moglo doći do porasta kamatnih stopa pod utjecajem budućih promjena monetarne politike u eurozoni. Ukoliko banke u BiH ne bi smanjivale marže, rast kamatnih stopa u eurozoni u narednom razdoblju bi mogao utjecati na troškove financiranja kućanstava. Ukoliko se uzme u obzir da prevladavaju krediti stanovništvu odobreni s varijabilnom kamatnom stopom ili s razdobljem fiksacije kamatne stope do jedne godine, može se zaključiti da izloženost kućanstava riziku promjene kamatnih stopa nije zanemariva. S obzirom na to da je neizvjestan jači rast raspoloživog dohotka stanovništva, čak i blaži rast kamatnih stopa bi za jedan dio kućanstava predstavljao značajno opterećenje i otežao bi otplatu kreditnih obveza. Iako kamatni rizik dobija na značaju u razdoblju kada se može očekivati rast kamatnih stopa na međunarodnim tržištima, on se posljednjih godina u bh. bankarskom sektoru djelomično ublažava povećanim obujmom kreditiranja uz fiksnu kamatnu stopu ili produžavanjem razdoblja fiksacije kamatne stope. Također, prilikom reprogramiranja ranije odobrenih kredita često se zaključuju ugovori s povoljnijim uvjetima po klijenta, među kojima je i fiksiranje kamatne stope koja je do tada bila promjenjiva. Trend smanjivanja udjela kredita s varijabilnom kamatnom stopom ili razdobljem fiksacije do jedne godine u novoodobrenim kreditima stanovništvu primjetan je od 2014. godine, a u 2017. godini iznosio je 55,6% ukupnih novoodobrenih kredita stanovništvu (slika 4.13).

Slika 4.13: Novoodobreni krediti prema periodu fiksacije kamatne stope

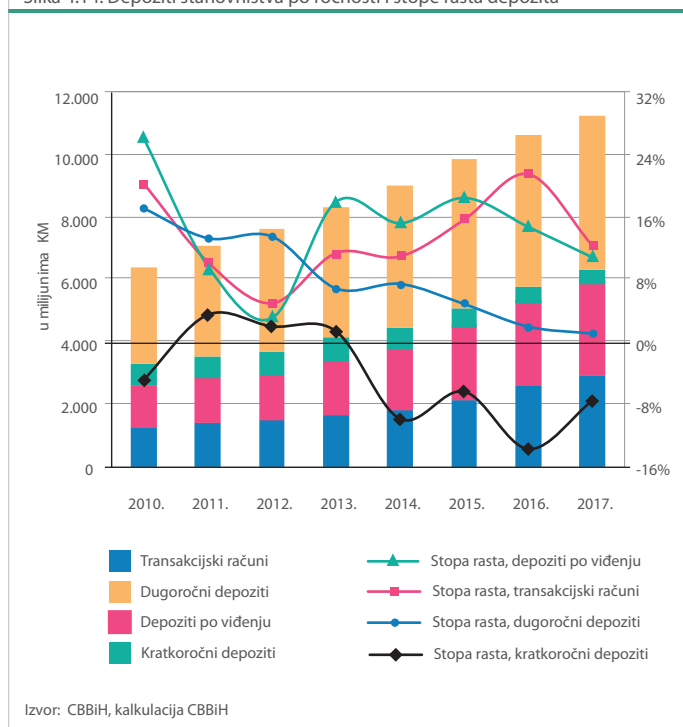
Izvor: CBBiH, kalkulacija CBBiH

Iako su depoziti stanovništva nastavili rasti i u 2017. godini, njihov rast je značajno usporen u odnosu na prethodna razdoblja. Prema podacima CBBiH, depoziti stanovništva su na kraju godine dosegli iznos od 11,27 milijardi KM, što je za 5,7% više u odnosu na iznos depozita stanovništva na kraju 2016. godine. Depoziti stanovništva u apsolutnom iznosu su, kao i prethodnih godina, dali najveći doprinos rastu ukupnih depozita u bankarskom sektoru. Ipak, stopa rasta depozita stanovništva najniža je još od 2009. godine, a uslijed značajnog rasta depozita vlade i nefinancijskih privatnih poduzeća u 2017. godini, udio depozita stanovništva u ukupnim depozitima u bankarskom sektoru se smanjio za 2,8 postotnih bodova u odnosu na kraj prethodne godine (slika 4.14). Posebno je niska godišnja stopa rasta oročenih depozita stanovništva. I dok kratkoročni depoziti stanovništva već četvrtu godinu uzastopno bilježe negativnu stopu rasta, dugoročni depoziti su u 2017. godini rasli po godišnjoj stopi od svega 0,92%, što je najniža stopa rasta u posljednjih 10 godina.

Rast ukupnih depozita stanovništva se ne može tumačiti kao naznaka boljeg životnog standarda, a podaci o visokoj stopi nezaposlenosti i niskoj razini prosječne plaće u BiH ukazuju na to da veći dio stanovništva nije u mogućnosti da štedi. Osim toga, jedan dio štednje u bankama je posljedica neizvjesnosti u pogledu budućih ekonomskih prilika u zemlji, kao i nedostatka povjerenja u alternativne vidove štednje. U prilog tome da manji dio stanovništva ima mogućnost za štednju, a posebno za štednju značajnijeg iznosa sredstava,

idu i podaci Agencije za osiguranje depozita (AOD) koji pokazuju da se depoziti koji premašuju iznos osiguranog štednog uloga od 50 tisuća KM, a na koje se odnosi skoro polovica ukupnog iznosa depozita stanovništva nalazi na malom broju depozitnih računa¹⁰ kao i da ovi depoziti bilježe veći relativni rast kako u pogledu broja depozitnih računa tako i u pogledu iznosa depozita. Također, prosječni iznos sredstava po jednom depozitnom računu ukazuje na to da u kategoriji depozita stanovništva do 50 tisuća KM prevladavaju depozitni računi s manjim iznosima sredstava, s obzirom na to da su ovdje uključeni i svi tekući računi stanovništva¹¹.

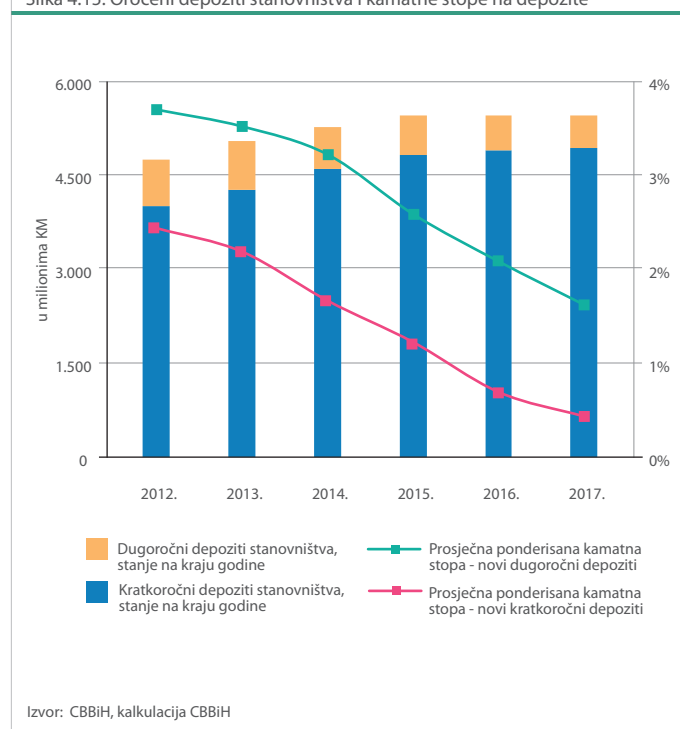
Slika 4.14: Depoziti stanovništva po ročnosti i stope rasta depozita

Najveći doprinos rastu ukupnih depozita stanovništva daje rast sredstava na transakcijskim računima (12,5%) kao i rast depozita po viđenju (10,8%). Navedeno je u najvećoj mjeri posljedica pada pasivnih kamatnih stopa, uslijed čega se gubi interes stanovništva da oročavaju raspoloživa sredstva te ista drže na transakcijskim računima ili kao depozite po viđenju.

Pod utjecajem niskih kamatnih stopa na međunarodnim financijskim tržištima pasivne kamatne stope u 2017. godini su zadržale opadajući trend. Prosječna ponderirana kamatna stopa na depozite stanovništva s dogovorenim dospeljem (oročeni depoziti) u 2017. godini je iznosila 1,42% i za 42 bazna boda je niža u odnosu na prethodnu godinu, dok su prosječne ponderirane kamatne stope na dugoročne i kratkoročne depozite stanovništva niže za 46, odnosno za 26 baznih bodova (slika 4.15). Trend pada pasivnih kamatnih stopa nastavljen je i u 2018. godini, a u prva tri mjeseca 2018. prosječna ponderirana kamatna stopa na nove depozite iznosila je 1,18%.

Slika 4.15: Oročeni depoziti stanovništva i kamatne stope na depozite

¹⁰Na kraju 2017. godine depoziti iznosa preko 50 tisuća KM čine 49,2% ukupnog iznosa depozita stanovništva, a nalaze se na samo 1,5% depozitnih računa.

¹¹Prosječni iznos sredstava na depozitnom računu u kategoriji depozita do 50 tisuća KM na kraju 2017. godine je iznosio 2.126 KM.

5. Poduzeća

Postupni oporavak kreditne aktivnosti i nastavak trenda smanjenja kreditnog rizika predstavljaju osnovna obilježja 2017. godine u sektoru poduzeća. Rast ekonomske aktivnosti, zabilježen u gotovo svim djelatnostima, pozitivno se reflektirao na jačanje kreditne potražnje u sektoru poduzeća. Uz to, i povijesno niske kamatne stope dodatno su podržale oporavak kreditne aktivnosti u ovom sektoru. Iako i dalje postoji relativno visok udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima u sektoru poduzeća, u 2017. godini u svim područjima ekonomskih djelatnosti zabilježeno je smanjenje nekvalitetnih kredita. U financiranju svojih poslovnih aktivnosti korporativni sektor se i u 2017. godini u najvećoj mjeri oslanjao na kreditnu podršku banaka, dok je zaduženost prema inozemnim kreditorima smanjena.

Obujam vanjskotrgovinske razmjene u 2017. godini zabilježio je značajnije povećanje te je u odnosu na prethodnu godinu došlo do povećanja vrijednosti uvoza i izvoza, pri čemu je rast izvoza bio intenzivniji. Stopa rasta izvoza u 2017. godini iznosila je 17,4%, dok je uvoz rastao po stopi od 12,2%. Vrijednost ostvarenog robnog izvoza u 2017. godini veća je za 1,64 milijarde KM u odnosu na prethodnu godinu, a rast je u najvećoj mjeri potaknut ekonomskim oporavkom i jačanjem potražnje u zemljama EU i CEFTA-e. Sve glavne grupe izvoznih proizvoda zabilježile su povećanje nominalne vrijednosti izvoza. U pojedinim grupama proizvoda povećanje nominalne vrijednosti izvoza rezultat je povećanja izvezenih količina, dok je u drugim cjenovni učinak imao značajniji utjecaj. Najznačajniji izvozni proizvod i dalje su *Bazni metali*, odnosno *željezo, čelik, aluminij i njihovi fabrikati*. U ovoj kategoriji proizvoda stopa rasta izvoza u 2017. godini iznosila je 26,7%, a rast vrijednosti izvoza zabilježen je u sve tri glavne grupe proizvoda (*Željezo i čelik, Proizvodi od željeza i čelika, Aluminij i proizvodi od aluminija*) unutar ove kategorije. Pri tome, u grupi *Željezo i čelik* rast vrijednosti izvoza je isključivo posljedica većih cijena i povoljnih cjenovnih kretanja na međunarodnim tržištima. U druge dvije grupe proizvoda povećanje nominalne vrijednosti izvoza rezultat je prvenstveno većih izvezenih količina te djelomično i povećanja izvoznih cijena. U grupi *Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; električna energija; bitumenske tvari; mineralni voskovi* također je zabilježen snažan rast nominalne vrijednosti izvoza od 43,5%, uzrokovan u najvećoj mjeri rastom izvozne cijene, posebno u zadnjem tromjesečju, mineralnih goriva i električne energije, kao glavnih izvoznih proizvoda u ovoj grupi. Rast izvoza

drvene industrije u BiH nastavljen je i tijekom 2017. godine. U grupi *Drvo i proizvodi od drveta* na rast nominalne vrijednosti izvoza od 7,6%, gotovo podjednak utjecaj je imalo povećanje izvoznih cijena i povećanje izvoznih količina. U slučaju proizvoda koji spadaju u grupu *Razni proizvodi (Namještaj; nosači madraca; oprema za krevete i slični proizvodi; svjetiljke i druga rasvjetna tijela koja nisu spomenuta niti uključena na drugom mjestu; svijetleći znakovi, osvijetljene pločice s natpisom; montažne zgrade)* povećanje izvoza isključivo je posljedica povećane količine izvezenih robe, dok je cjenovni učinak imao negativan doprinos rastu vrijednosti izvoza. Visoka stopa rasta izvoza (24,1%) zabilježena je i u kategoriji *Proizvodi kemijske i srodnih industrija* (prvenstveno pod utjecajem snažnog rasta *Anorganskih kemijskih proizvoda; organskih i anorganskih jedinjenja plemenitih metala, metala koji se rijetko nalaze, radioaktivnih elemenata i izotopa*) uslijed pozitivnog cjenovnog učinka, ali i povećanja izvezenih količina. U grupi proizvoda *Strojevi, aparati i mehanički uređaji, kotlovi; njihovi dijelovi* povećanje izvoza, kao i prethodne godine, rezultat je prvenstveno povećanja izvezenih količina, mada su i cjenovna kretanja neznatno doprinijela povećanju vrijednosti izvoza. Kod proizvoda iz grupe *Električni strojevi i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka, televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i dijelovi i pribor za te proizvode* povećanje izvoza rezultat je povećanja izvoznih cijena, mada je i učinak količine djelomično utjecao na povećanje vrijednosti izvoza kod ove grupe proizvoda.

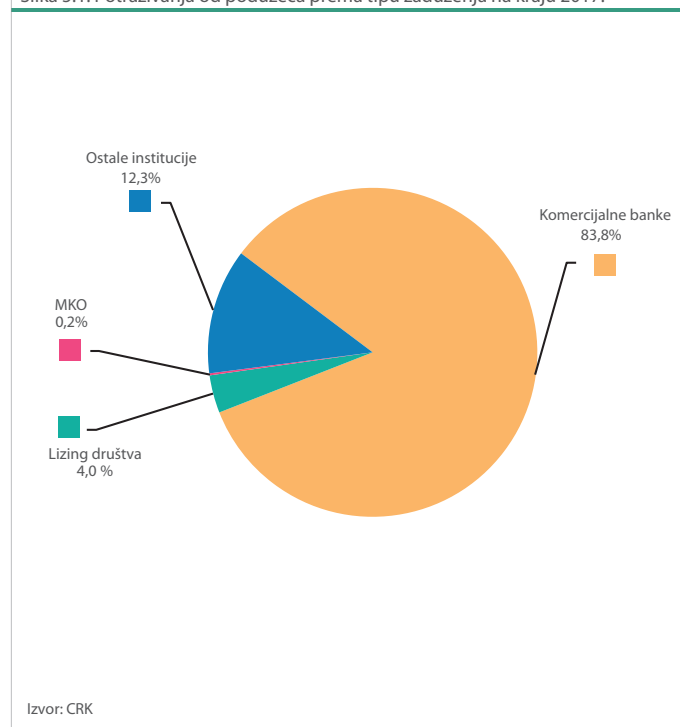
Ostvarena vrijednost robnog uvoza u 2017. godini iznosila je 18,1 milijardu KM i u odnosu na prethodnu godinu veća je za 1,97 milijardi KM. Kao i na strani izvoza, sve glavne grupe uvoznih proizvoda zabilježile su povećanje nominalne vrijednosti uvoza. Povećanje uvoza djelomično je posljedica povećane potrošnje i potražnje za uvoznim robama, ali i inflatornih pritisaka i povećanja cijena na tržištima uvezenih roba. U kategoriji s najvećom nominalnom vrijednošću uvoza, *Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; električna energija; bitumenske tvari; mineralni voskovi* rast vrijednosti uvoza determiniran je prvenstveno cjenovnim učinkom, odnosno rastom cijena nafte na svjetskom tržištu. U kategoriji *Baznih metala* rast vrijednosti uvoza determiniran je snažnim rastom uvezenih količina *Aluminija i njegovih proizvoda*, uz istodobni pad uvozne cijene. U druge dvije grupe proizvoda (*Željezo i čelik, Proizvodi od željeza i čelika*) u ovoj kategoriji, zabilježeno je povećanje uvoznih količina kao

i uvozne cijene. Vrijednost uvoza Prehrambenih prerađevina rasla je po približno istoj stopi kao i prethodne godine (3,1%), pri čemu su kod jedne grupe uvoznih proizvoda u ovoj kategoriji (Pića, alkoholi i sirće) i dalje prisutni deflatorni pritisci. U kategoriji *Strojevi, aparati, mehanički i električni uređaji* rast uvoza je prvenstveno determiniran rastom uvezenih količina, dok je u kategoriji *Proizvodi kemijske i srodnih industrija* rast vrijednosti uvoza u većoj mjeri bio pod utjecajem cjenovnih kretanja. U tablici A4 u Statističkom dodatku prikazane su najznačajnije grupe izvoznih i uvoznih proizvoda, odnosno grupe s najvećim udjelom u vanjskotrgovinskoj razmjeni te procijenjeni cjenovni učinci i učinci promjene u obujmu izvezenih i uvezenih roba na vrijednost izvoza i uvoza u najznačajnijim robnim grupama u odnosu na 2016. godinu.

Oporavak ekonomske i gospodarske aktivnosti tijekom 2017. godine te rast bruto dodane vrijednosti u gotovo svim ekonomskim djelatnostima, reflektirao se i na jačanje kreditne aktivnosti u sektoru poduzeća. Visoke stope rasta bruto dodane vrijednosti (preko 5%) tijekom 2017. godine registrirane su u djelatnosti R (*Umjetnost, zabava i rekreacija*), S (*Ostale uslužne djelatnosti*), G (*Trgovina na veliko i malo*) i C (*Prerađivačka industrija*). Pored toga, značajniji rast bruto dodane vrijednosti (između 3% i 5%) zabilježen je i u djelatnosti B (*Rudarstvo*), K (*Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja*), Q (*Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne zaštite*) i H (*Prijevoz i skladištenje*). Negativna stopa rasta zabilježena je samo u djelatnosti D (*Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija*), M (*Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti*), A (*Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov*) i L (*Poslovanje nekretninama*). Rast ekonomske i gospodarske djelatnosti u većini ekonomskih industrija podržan je i jačom kreditnom aktivnošću banaka prema poduzećima koja posluju u tim djelatnostima. Prema podacima iz CRK-a, ukupna zaduženost sektora poduzeća prema svim grupama financijskih posrednika iznosi 12,1 milijardu KM, što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja povećanje od 2,6%. Mjereno udjelom u BDP-u, ukupna zaduženost poduzeća prema svim grupama financijskih posrednika iznosi 38,3% BDP-a, što je niže u odnosu na kraj prethodne godine (39,4%). Ovo smanjenje isključivo je posljedica bržeg rasta nominalne vrijednosti BDP-a u odnosu na povećanje ukupne zaduženosti poduzeća, a ne razduživanja korporativnog sektora. Zaduzenost korporativnog sektora može se, u najvećoj mjeri, promatrati kao zaduzenost prema bankarskom sektoru budući da su primarni i praktično jedini izvor financiranja sektora poduzeća na domaćem financijskom tržištu domaće kreditne institucije, odnosno banke. Udio bankarskog sektora u ukupnom dugu poduzeća čini 83,8%

duga poduzeća prema svim grupama financijskih posrednika u BiH (slika 5.1). U odnosu na prethodnu godinu udio banaka u ukupnom dugu poduzeća povećan je za 2,2 postotna boda. U grupi nebankarskih financijskih posrednika najveći je udio lizing kompanija i ostalih nebankarskih financijskih institucija, pri čemu je udio lizing kompanija smanjen uslijed pripajanja jednog lizing društva banci.

Slika 5.1: Potraživanja od poduzeća prema tipu zaduženja na kraju 2017.

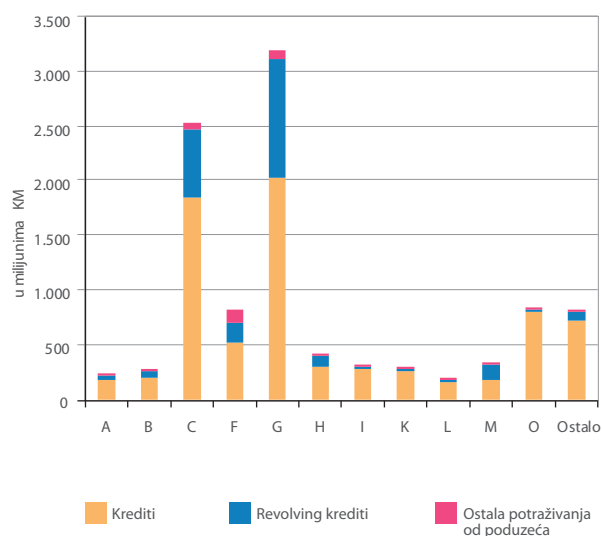

Ukupan dug sektora poduzeća prema bankama u BiH iznosi 10,1 milijardu KM ili 32,1% BDP-a. U strukturi bankarskih potraživanja od poduzeća, potraživanja po osnovi klasičnih i revolving kredita čine najznačajniji dio ukupnih potraživanja, dok potraživanja po osnovi garancija, akreditiva i faktoringa čine zanemariv dio ukupnih potraživanja i nemaju sustavnu važnost (slika 5.2).

Promatrano prema ekonomskim djelatnostima, izloženost bankarskog sektora u BiH najveća je prema poduzećima iz djelatnosti *Prerađivačke industrije i Trgovine*, tj. djelatnostima s najvećim udjelom u generiranju bruto dodane vrijednosti. Potraživanja bankarskog sektora prema ove dvije djelatnosti čine 56,8% ukupnih potraživanja. U odnosu na prethodnu godinu udio *Trgovine* u ukupnim potraživanjima banaka niži je za jedan postotni bod, dok je udio *Prerađivačke industrije* povećan za 0,7 postotnih bodova. Značajnije povećanje udjela pojedine djelatnosti u ukupnim potraživanjima banaka u odnosu na prethodnu godinu registrirano je još u djelatnostima: *Proizvodnja i opskrba električnom, energijom, plinom, parom i klimatizacija; Financijske djelatnosti i djelatnosti*

osiguranja; Informacije i komunikacije; Građevinarstvo, dok je smanjenje udjela registrirano u djelatnostima: Javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje; Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti i Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov. U ostalim djelatnostima nisu zabilježene veće promjene u odnosu na prethodnu godinu. Tablica A5 u Statističkom dodatku prikazuje zaduženost svih ekonomskih djelatnosti u sektoru poduzeća, prema vrstama bankarskih potraživanja.

Slika 5.2: Potraživanja od poduzeća prema tipu i djelatnosti

Izvor: CRK

Legenda:

A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov

B - Vađenje ruda i kamena

C - Prerađivačka industrija

F - Građevinarstvo

G - Trgovina na veliko i malo; popravak motornih vozila i motocikala

H - Prevoz i skladištenje

I - Djelatnosti pružanja smještaja, te pripreme i usluživanja hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo)

K - Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja

L - Poslovanje nekretninama

M - Stručne, naučne i tehničke djelatnosti

O - Javna uprava i odbrana, obavezno socijalno osiguranje

OSTALO:

D - Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija

E - Snabdijevanje vodom; uklanjanje otpadnih voda, upravljanje otpadom, te djelatnosti sanacije okoliša

J - Informacije i komunikacije

N - Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti

P - Obrazovanje

Q - Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite

R - Umjetnost, zabava i rekreacija

S - Ostale uslužne djelatnosti

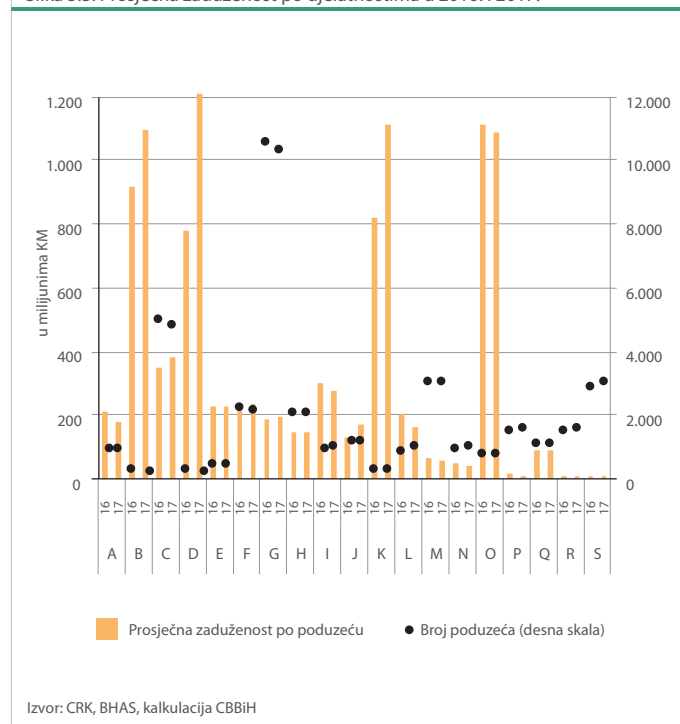
U 2017. godini registrirano je povećanje zaduženosti sektora poduzeća po osnovi klasičnih kredita. Ostatak duga po osnovi klasičnih kredita u sektoru poduzeća na kraju 2017. godine iznosi 7,43 milijardi KM, što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja povećanje od 250,3 milijuna KM (3,5%). Promatrano po ekonomskim djelatnostima, najveći doprinos rastu duga po osnovi klasičnih kredita dolazi od djelatnosti *Prerađivačke industrije; Proizvodnje i opskrbe električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija; Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja; Informacije i komunikacije i Rudarstva*. Klasični krediti ovim djelatnostima zabilježili su rast od 13,9% u odnosu na prethodnu godinu. Visoke stope rasta ostatka duga po osnovi klasičnih kredita zabilježene su u djelatnostima u kojima je istodobno i zabilježen značajniji rast bruto dodane vrijednosti. Tako je uz rast obujma industrijske proizvodnje i intenzivan rast bruto dodane vrijednosti u *Prerađivačkoj industriji* u 2017. godini zabilježen rast ostatka duga po osnovi klasičnih kredita od 7,7%. Slično je i s djelatnosti *Rudarstva* u kojoj je vrlo dinamičan rast proizvodnje bio praćen i snažnijom kreditnom podrškom banaka te je rast zaduženosti poduzeća iz ove industrije iznosio 7,6%. Pad bruto dodane vrijednosti u 2017. u djelatnosti *Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija* nije se odrazio na financijsku podršku domaćih kreditnih institucija prema poduzećima iz ove djelatnosti. Naprotiv, najveća stopa rasta ostatka duga po osnovi klasičnih kredita zabilježena je upravo u ovoj djelatnosti. Pri tome, najveći dio odobrenih sredstava poduzećima iz ove djelatnosti tijekom 2017. godine je dugoročnog karaktera i bez anuitetne otplate, što sugerira da banke prilikom donošenja odluke o obujmu financijske podrške poduzećima iz ove djelatnosti veći značaj daju dugoročnim trendovima, a ne trenutačnim pokazateljima poslovanja. Pored toga, značajne stope rasta zabilježene su i u djelatnosti *Financijskog pos redovanja* (35,8%) i djelatnosti *Informacije i komunikacije* (29,3%). Izloženost bankarskog sektora prema djelatnostima *Hotelijerstvo i ugostiteljstvo i Prijevoz i skladištenje* u 2017. godini dodatno je povećana za 2,9% i 1,3%. U djelatnosti *Trgovina*, koja ima najveći udio u ukupnom ostatku duga po osnovi klasičnih kredita u sektoru poduzeća, a u kojoj je istodobno i zabilježen snažan rast bruto dodane vrijednosti, nije zabilježen značajniji rast zaduženosti (0,1%). Budući da djelatnost *Građevinarstva* u 2017. godine nije ostvarila značajniji rast u pogledu bruto dodane vrijednosti i zaduženost poduzeća iz ove djelatnosti je stagnirala. U svim ostalim djelatnostima, zabilježeno je smanjenje ostatka duga po osnovi klasičnih kredita. Najveće smanjenje zaduženosti, u apsolutnom iznosu od 32,5 milijuna KM, zabilježeno je u slučaju *Stručnih, znanstvenih i tehničkih djelatnosti*, čime je trend razduživanja iz prethodnih godina nastavljen.

Istodobno, u ovoj djelatnosti zabilježena je i negativna stopa rasta bruto dodane vrijednosti. Negativna stopa rasta bruto dodane vrijednosti u slučaju *Poljoprivrede* vrlo vjerojatno je utjecala i na smanjenje izloženosti bankarskog sektora prema poduzećima i iz ove djelatnosti. Promatrajući prosječnu zaduženost poduzeća po ekonomskim djelatnostima, u 2017. nastavljen je trend povećanja prosječne zaduženosti u djelatnosti *Rudarstva* uslijed povećanja ukupnog ostatka duga, kao i nižeg broja registriranih poduzeća u ovoj djelatnosti. Značajnije povećanje prosječne zaduženosti zabilježeno je i u slučaju *Financijskih djelatnosti i djelatnosti osiguranja*, što je isključivo posljedica većeg iznosa duga, kao i djelatnosti *Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija* u kojoj je uz povećanje iznosa duga zabilježen i manji broj gospodarskih subjekata. Najveći pad prosječne zaduženosti zabilježen je u djelatnosti *Poslovanja nekretninama, Poljoprivrede i Hotelijerstva i ugostiteljstva*. Kod prve dvije djelatnosti, smanjenje prosječne zaduženosti je rezultat smanjenja ukupne zaduženosti te rasta broja gospodarskih subjekata. U djelatnosti hotelijerstva, niža prosječna zaduženost je isključivo posljedica povećanja broja gospodarskih subjekata. Slika 5.3 prikazuje prosječnu zaduženost po poduzeću po pojedinim djelatnostima¹².

U 2017. godini zabilježena je i povećana potražnja sektora poduzeća za financiranjem obrtnih sredstava putem revolving kredita. Prema podacima iz CRK-a, u 2017. registrirano je povećanje kako odobrenog tako i iskorištenog iznosa po osnovi revolving kredita. Stopa rasta zaduženosti po osnovi revolving kredita iznosi 7,5%, dok ukupan dug sektora poduzeća po ovoj kategoriji kredita iznosi 2,35 milijardi KM. Rastu zaduženosti po ovoj osnovi, najviše su doprinijela poduzeća iz djelatnosti *Trgovine, Prerađivačke industrije, Prijevoza i skladištenja i Financijskih djelatnosti i djelatnosti osiguranja*. U djelatnosti *Trgovina*, stopa rasta zaduženosti iznosi 7,1%, što uz činjenicu da je dug po osnovi klasičnih kredita stagnirao, sugerira da su poduzeća iz ove djelatnosti tijekom 2017. godine imala veće potrebe za financiranjem obrtnih, a ne stalnih sredstava. U većini djelatnosti u kojima je zabilježen rast duga po osnovi revolving kredita, zabilježen je istodobno i rast klasičnih kredita, što upućuje na zaključak da se kreditna potražnja u ovim djelatnostima polako oporavlja. Izuzetak su poduzeća koja spadaju u grupu *Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti*, kod kojih je veći iskorišten iznos po osnovi revolving kredita praćen značajnijim smanjenjem duga po osnovi klasičnih kredita. U djelatnosti *Poljoprivrede*

uz smanjenja duga po osnovi klasičnih kredita zabilježeno je i smanjenje duga po osnovi revolving kredita te je pad ekonomske aktivnosti u ovoj djelatnosti u 2017. praćen i padom kreditne aktivnosti. Značajnije smanjenje ostatka duga po osnovi revolving kredita zabilježeno je i u djelatnostima: *Opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom i sanacija okoliša, Rudarstvo i Građevinarstvo*, u kojima je registrirano smanjenje duga po osnovi revolving kredita od 4,5%, 2,9% i 1,3% respektivno.

Slika 5.3: Prosječna zaduženost po djelatnostima u 2016. i 2017.

Zaduženost gospodarskih subjekata u BiH prema inozemstvu tijekom 2017. godine blago je smanjena. Jedan dio gospodarskih subjekata u BiH potrebe za financiranjem svog poslovanja realizira i putem izravnog zaduživanja u inozemstvu, a u 2017. godini, prema preliminarnim podacima, registrirana je pojava njihovog razduživanja prema inozemnim kreditorima. Prema podacima CBBiH, zaduženost gospodarskih subjekata prema inozemstvu, uključujući i djelatnost financijskog posredovanja, na kraju 2017. godine iznosi 7,77 milijardi KM, što je za 102,1 milijun KM (1,3%) manje u odnosu na prethodnu godinu. Kada se isključi djelatnost financijskog posredovanja, zaduženost gospodarskih subjekata iznosi 4,67 milijardi KM i u odnosu na prethodnu godinu također je manja za 1,3%. Detaljan pregled nevladinog vanjskog duga prema NACE 2 klasifikaciji djelatnosti dužnika dan je u tablici A8. u Statističkom dodatku¹³. Promatrano prema djelatnostima,

¹²Podaci o broju poduzeća su preuzeti od Agencije za statistiku BiH iz Informacije *Jedinice Statističkog poslovnog registra 30.06.2017.*, a odnose se na broj poduzeća na dan 30.06.2016. i 30.06.2017. godine.

¹³Podaci su rezultat anketnog istraživanja o stranim ulaganjima koje CBBiH provodi redovno na tromjesečnoj i godišnjoj osnovi. Ovi podaci obuhvaćaju samo one poslovne subjekte za koje CBBiH raspolaže informacijom da imaju iznos izravnog stranog ulaganja veći od 100.000 KM i mikrokreditne organizacije u BiH.

najznačajniji doprinos razduživanju domaćih gospodarskih subjekata prema inozemstvu, registriran je u djelatnostima: *Trgovina na veliko, Proizvodnja ostalih nemetalnih proizvoda i Arhitektonske i inženjerske djelatnosti*. Značajniji rast inozemnog duga tijekom 2017. godine zabilježen je u djelatnostima: *Proizvodnja baznih metala, Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda i Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica*.

Zahvaljujući oporavku ekonomske aktivnosti, nižim troškovima kreditiranja i smanjenju kreditnog rizika, zabilježen je veći iznos novoodobrenih kreditnih plasmana sektoru nefinancijskih poduzeća. Tijekom 2017. godine, sektoru nefinancijskih poduzeća od strane komercijalnih banaka u BiH odobreno je 4,18 milijardi KM klasičnih kredita, što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja rast od 17,6% odnosno u apsolutnom iznosu rast od 625,2 milijuna KM. Ovo povećanje iznosa novoodobrenih kredita rezultat je gotovo podjednagog rasta vrijednosti novoodobrenih kratkoročnih i dugoročnih kredita u 2017. godini. Ujedno, ovo je i prva godina od 2012. u kojoj je, uz rast dugoročnih, zabilježen i rast novoodobrenih kratkoročnih kredita. U 2017. godini odobreno je 2,52 milijarde KM dugoročnih kredita, što je za 316,4 milijuna KM (14,4%) više u odnosu na prethodnu godinu. Istodobno, odobreno je i 1,67 milijardi kratkoročnih kredita, što predstavlja rast od 308,8 milijuna KM (22,7%) u odnosu na godinu ranije. Kod većine banaka u sustavu zabilježen je rast novoodobrenih plasmana, a izuzetak je devet banaka koje su imale niži obujam plasiranih kredita u 2017. u odnosu na prethodnu godinu. Kod većine banaka koje su imale niži obujam plasmana u 2017. godini, uzrok je smanjenje plasiranih dugoročnih kredita. Najveći doprinos rastu, kao i prethodnih godina, dali su novoodobreni dugoročni krediti u kategoriji preko jedan milijun eura, i koji su u odnosu na prethodnu godinu veći za 30,2%. Promatrano po valutnoj strukturi, u 2017. godini 55,3% kredita plasirano je u domicilnoj valuti, odnosno 2,32 milijarde KM. Ovo je u najvećoj mjeri rezultat promjena u strukturi pasive komercijalnih banaka u kojoj se smanjuje udio stranih izvora u korist izvora u domicilnoj valuti.

Posmatrajući strukturu klasičnih kredita u sektoru poduzeća prema ugovorenoj ročnosti i dalje prevladavaju dugoročni krediti s udjelom od 90,5%. Prema podacima iz CRK-a, u 2017. godini nastavljen je trend smanjenja udjela kredita s ugovorenim ročnošću preko deset godina, kao i kredita s ugovorenim ročnošću do jedne godine. Udio kredita s ugovorenim ročnošću do jedne godine iznosi 9,5% i manji je za 1,2 postotna boda, odnosno u apsolutnom iznosu za 61,9 milijuna KM u odnosu na 2016 (tablica 5.1). Ovo je jedina kategorija kredita, promatrano prema ugovorenoj ročnosti, u

kojoj je registrirano smanjenje ostatka duga u nominalnom iznosu u odnosu na prethodnu godinu. U strukturi dugoročnih kredita, najveći udio i dalje imaju krediti s ugovorenim ročnošću od 5 do 10 godina (41,8%) i u odnosu na prethodnu godinu njihov udio je veći za 0,8 postotnih bodova. Kao i prethodnih godina, nastavljen je trend smanjenja udjela kredita s ugovorenim ročnošću preko 10 godina, iako je u 2017. godini došlo do neznatnog povećanja u apsolutnom iznosu ove kategorije kredita.

Tablica 5.1 : Krediti poduzećima, ročna i valutna struktura ostatka duga

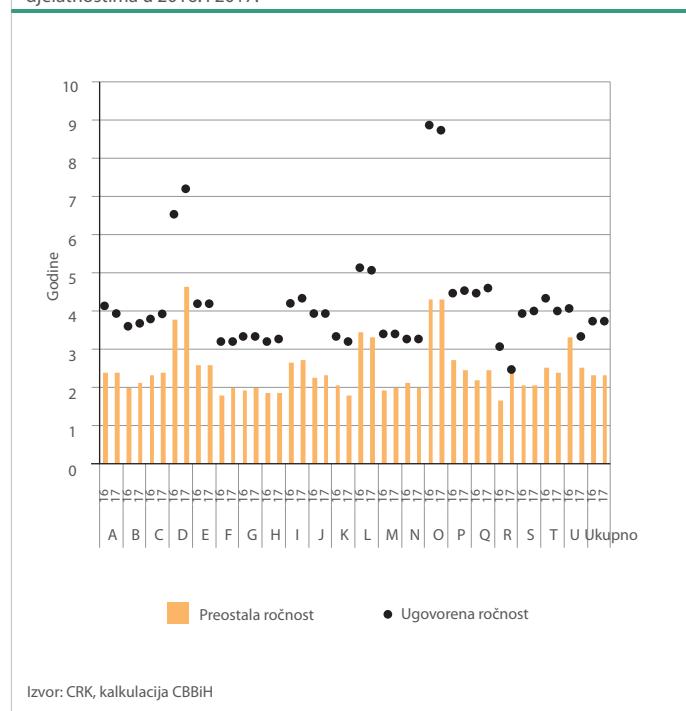
u hiljadama KM

Ročnost	Ostatak duga i dospjela nenaplaćena glavnica					
	BAM	Kreditu u stranoj valuti i krediti s valutnom klauzulom				
		EUR	CHF	USD	KWD	UKUPNO
do 1 godine	467.299	145.727	0	89.570	0	702.596
1 do 3 godine	534.586	564.223	0	0	2.199	1.101.007
3 do 5 godina	521.478	842.227	622	0	507	1.364.834
5 do 10 godina	824.563	2.280.765	264	0	1.162	3.106.754
preko 10 godina	286.838	865.077	997	551	47	1.153.510
UKUPNO	2.634.765	4.698.018	1.882	90.121	3.915	7.428.701

Izvor: CRK

Prosječna ugovorena ročnost klasičnih kredita, prema podacima CRK-a, u 2017. iznosi 3,7 godina, dok prosječno dospjeće kredita na kraju 2017. iznosi 2,3 godine (slika 5.4).

Slika 5.4: Ugovorena i preostala ročnost klasičnih kredita po djelatnostima u 2016. i 2017.

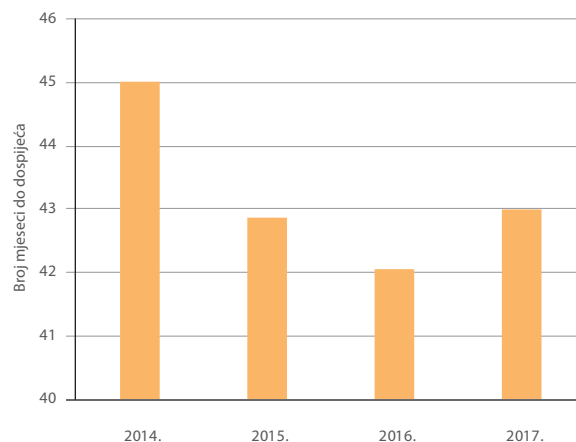

U odnosu na prethodnu godinu prosječna ročnost klasičnih kredita u sektoru poduzeća je produžena. Ugovorena ročnost

klasičnih kredita u 2017. duža je za 0,04 godine, a preostalo dospijeće za 0,01 godinu. Promatrajući prosječnu ročnost prema ekonomskim djelatnostima, najduža ugovorena kao i preostala ročnost na kraju 2017. godine zabilježena je u djelatnostima: *Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija i Javna uprava i obrana, obvezno socijalno osiguranje*. U 2017. godini, u djelatnosti *Proizvodnje i opskrbe električnom energijom* zabilježeno je i najveće produženje u odnosu na prethodnu godinu kako ugovorene ročnosti tako i prosječnog roka do dospijeća. U ovoj djelatnosti ugovorena ročnost je duža za 0,63 godine, a preostalo dospijeće za 0,81 godinu. Najznačajnije smanjenje ugovorene i preostale ročnosti registrirano je u djelatnosti Financijskog posredovanja (K) i Poslovanja s nekretninama (L). U djelatnosti Financijskog posredovanja ugovorena ročnost kraća je za 0,14 godina, a preostalo dospijeće za 0,29 godina, dok su u slučaju djelatnosti *Poslovanja s nekretninama* i ugovoreno i preostalo dospijeće kraće za 0,12 godina. U djelatnosti *Poljoprivrede* ugovorena ročnost je smanjena za 0,14 godina, dok se preostalo dospijeće nije promijenilo. U ostalim djelatnostima nije bilo značajnijih promjena u pogledu prosječnog dospijeća. Prosječno ponderirano dospijeće kredita¹⁴ u sektoru poduzeća izračunano prema preostaloj ročnosti na kraju 2017. godine iznosi 42,98 mjeseci i u odnosu na prethodnu godinu duže je za 9,3 mjeseci. Ponderirano preostalo dospijeće duže je od preostalog dospijeća izračunanog kao jednostavni prosjek dospijeća po svim kreditima, potvrđujući pretpostavku da krediti s većim ostatkom duga imaju i duže preostalo dospijeće.

U 2017. godini u valutnoj strukturi potraživanja bh. banaka od sektora poduzeća povećao se udio kredita u domicilnoj valuti te je u odnosu na prethodnu godinu izloženost valutnom riziku smanjena. Uzimajući u obzir da je najveći dio duga korporativnog sektora denominiran u domicilnoj valuti i euru kao sidrenoj valuti u aranžmanu valutnog odbora, valutni rizik u postojećim okolnostima ne predstavlja značajan izvor rizika koji bi mogao dovesti do većih poremećaja u poslovanju bh. poduzeća ili ugroziti značajnije stabilnost financijskog sustava. Međutim, ne treba zanemariti činjenicu, kao što je ranije rečeno, da se dio poduzeća izravno zadužuje u inozemstvu, ali kako ne postoje podaci o valutnoj strukturi ovog dijela duga, valutni rizik za ovaj dio duga nije moguće procijeniti. Ukoliko je i ovaj dio duga u najvećoj mjeri denominiran u euro valuti, izloženost valutnom riziku ne bi trebala biti značajnije

Slika 5.5: Prosječno dospijeće po kreditima

Izvor: CRK, kalkulacija CBBiH

promijenjena. S druge strane, ukoliko postoji značajniji dio duga koji je denominiran u drugim valutama osim eura, tada je valutni rizik u sektoru poduzeća potcijenjen. Najveći dio duga poduzeća po osnovi klasičnih kredita i dalje je denominiran u euru te je na kraju 2017. godine 63,2% ukupnih potraživanja banaka od sektora poduzeća plasirano ili indeksirano u euro valuti. U odnosu na prethodnu godinu, njihov udio je smanjen za 92 bazna boda. Istodobno, povećan je udio kredita odobrenih u domicilnoj valuti za 45 baznih bodova te je na kraju 2017. ostatak duga po osnovi ovih kredita činio 35,5% ukupne zaduženosti sektora poduzeća. Udio duga denominiranog u ostalim valutama gotovo je zanemariv (ispod 1,3%) i ne može predstavljati ozbiljniju prijetnju po financijsku stabilnost. Povećanje udjela kredita u domicilnoj valuti posljedica je blagog smanjenja ostatka duga u onim djelatnostima koje imaju značajnu izloženost prema euro valuti, kao i intenzivnijeg plasiranja kredita u KM tijekom 2017. godine. Promatrano po kategorijama ročnosti, i dalje je u kategoriji ročnosti do jedne godine najveći dio duga denominiran u domicilnoj valuti, dok u svim ostalim kategorijama ročnosti najveći dio duga je denominiran u euru. Promatrano po djelatnostima, smanjenje valutnog rizika registrirano je u djelatnostima: *Poljoprivrede; Opskrba vodom, uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša; Hotelijerstvo i ugostiteljstvo i Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti*, u kojima je u 2017.

¹⁴Prilikom računanja prosječnog dospijeća kredita korišteni su podaci o kreditima koje komercijalne banke dostavljaju u Središnji registar kredita kod CBBiH na kraju godine. Prosječno dospijeće kredita na kraju svake godine izračunano je kao ponderirani prosjek preostalog dospijeća, gdje je kao ponder korišten ostatak duga po svakom pojedinačnom kreditu.

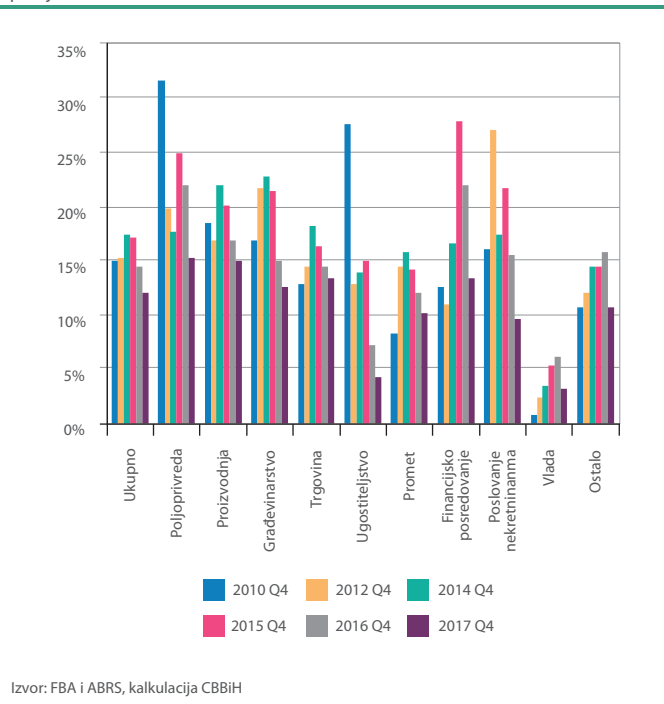
godini zabilježeno povećanje udjela kredita u domicilnoj valuti. Povećanje valutne izloženosti u odnosu na prethodnu godinu zabilježeno je u djelatnostima: *Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija; Informacije i komunikacije; Financijsko posredovanje; Rudarstvo i Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti*. U ostalim djelatnostima nije bilo značajnijih promjena u pogledu valutne izloženosti. Tablica A.6 u Statističkom dodatku prikazuje valutnu strukturu duga po ekonomskim djelatnostima.

Kreditni rizik korporativnog sektora u 2017. godini je smanjen, iako i dalje postoji relativno visoka razina nekvalitetnih kredita ovog sektora u bilancama banaka.

Udio nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima sektoru poduzeća na kraju 2017. godine iznosio je 12,3%. Trend smanjenja nekvalitetnih kredita u sektoru poduzeća prisutan je u posljednje dvije godine, a u 2017. godini zabilježeno je značajno smanjenje udjela nekvalitetnih kredita od 2,3 postotna boda u odnosu na prethodnu godinu. U nominalnom iznosu nekvalitetni krediti manji su za 122,9 milijuna KM. Nekoliko je čimbenika koji su utjecali na smanjenje razine nekvalitetnih kredita u sektoru poduzeća. Oporavak ekonomske aktivnosti i povoljna struktura rasta, odnosno nominalni rast bruto dodane vrijednosti zabilježen u većini ekonomskih djelatnosti, jedan je od čimbenika koji su doveli do smanjenja nekvalitetnih kredita u sektoru poduzeća. Također, i oporavak kreditne aktivnosti u sektoru poduzeća i niže kamatne stope utjecali su na smanjenje udjela nekvalitetnih kredita u kreditnom portfelju sektora poduzeća. Pored toga, i individualne aktivnosti većine banaka na tržištu u pogledu učinkovitijeg upravljanja nekvalitetnim kreditima, odnosno aktivnosti usmjerene ka učinkovitijoj naplati, restrukturiranju te djelomičnom otpisu dugova rezultirali su nižom vrijednošću nekvalitetnih kredita na kraju 2017. godine. Kao posljedica prethodno navedenog, kod većine banaka u sustavu zabilježena je niža razina kreditnog rizika povezanog sa sektorom poduzeća. Samo kod šest banaka zabilježeno je povećanje udjela nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima odobrenim korporativnom sektoru, ali se jačanje kreditnog rizika ne može smatrati sustavnim. Promatrajući kvalitetu kreditnog portfelja po djelatnostima, u svim grupama ekonomskih djelatnosti registrirano je smanjenje nekvalitetnih kredita tijekom 2017. godine i u nominalnom i u postotnom iznosu (slika 5.6).

Iako je u 2017. u djelatnosti *Poljoprivrede* registriran i nominalni i realni pad bruto dodane vrijednosti, to se nije reflektiralo na povećanje kreditnog rizika u ovoj djelatnosti, odnosno na rast nekvalitetnih kredita. Omjer

Slika 5.6: Učešće nekvalitetnih u ukupnim kreditima poduzećima, po djelatnostima

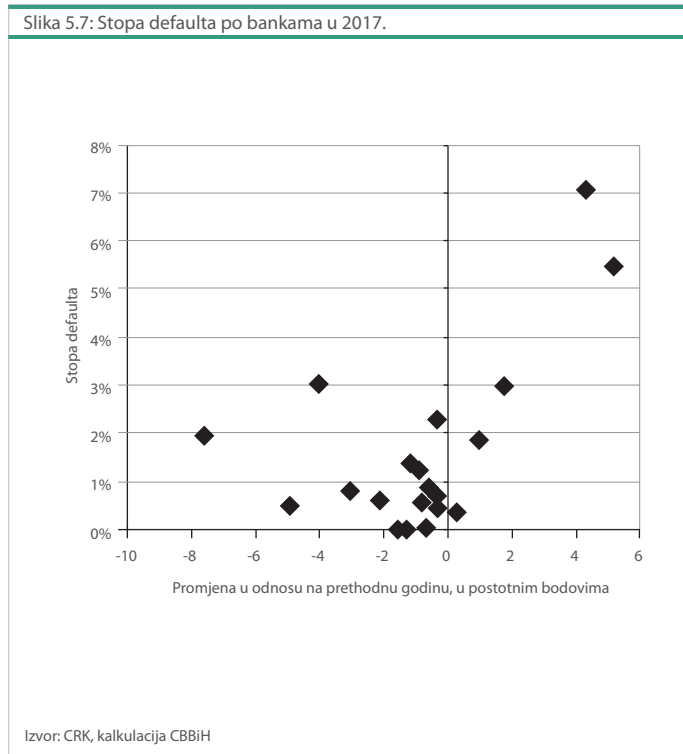

nekvalitetnih prema ukupnim kreditima manji je za 6,7 postotnih bodova u odnosu na prethodnu godinu, što je uz djelatnost *Financijskog posredovanja* (8,5 p.b.) i *Poslovanja nekretnostima* (5,9 p.b.) ujedno i najveće postotno smanjenje udjela nekvalitetnih u ukupnim kreditima u sektoru poduzeća. Značajno smanjenje udjela NPL-ova (-2,7%) registrirano je i u djelatnosti *Građevinarstva*, iako je realni rast bruto dodane vrijednosti ostvaren u ovoj djelatnosti gotovo zanemariv. U djelatnostima koje imaju najveći udio u generiranju bruto dodane vrijednosti, *Trgovina* i *Prerađivačka industrija*, također je registriran pad udjela nekvalitetnih kredita uslijed jačanja domaće potrošnje i ubrzanja gospodarske aktivnosti i rasta proizvodnje. Budući da visoka razina nekvalitetnih kredita otežava kreditiranje sektora poduzeća, jer podrazumijeva njihovu smanjenu sposobnost za otplatu dugova, a istodobno ograničava kapitalne i operativne sposobnosti banaka za plasman kreditnih sredstava, njihovim daljnim padom stvaraju se pretpostavke za dalji oporavak kreditne aktivnosti kao i ubrzanje gospodarskog i ekonomskog rasta.

Pored nižeg udjela nekvalitetnih kredita u ukupnim kreditima, u sektoru poduzeća u 2017. godini je registrirana i niža stopa defaulta u odnosu na prethodnu godinu. Na razini bankarskog sustava, u sektoru poduzeća stopa defaulta u 2017. godini iznosila je 1,28%, što je za 1,1 postotni bod manje u odnosu na prethodnu godinu. Stopa se kretala u rasponu od gotovo zanemarih 0,003% do maksimalnih 7,1%. Većina banaka u sustavu imala je nižu stopu defaulta u odnosu na prethodnu godinu, a izuzetak je

pet banaka koje su u 2017. godini imale višu stopu defaulta. Kod dvije banke veća stopa defaulta odrazila se i na povećanje udjela NPL-a u ukupnim kreditima, dok kod ostale tri banke povećanje stope defaulta nije utjecalo na povećanje razine nekvalitetnih kredita.

Slika 5.7: Stopa defaulta po bankama u 2017.

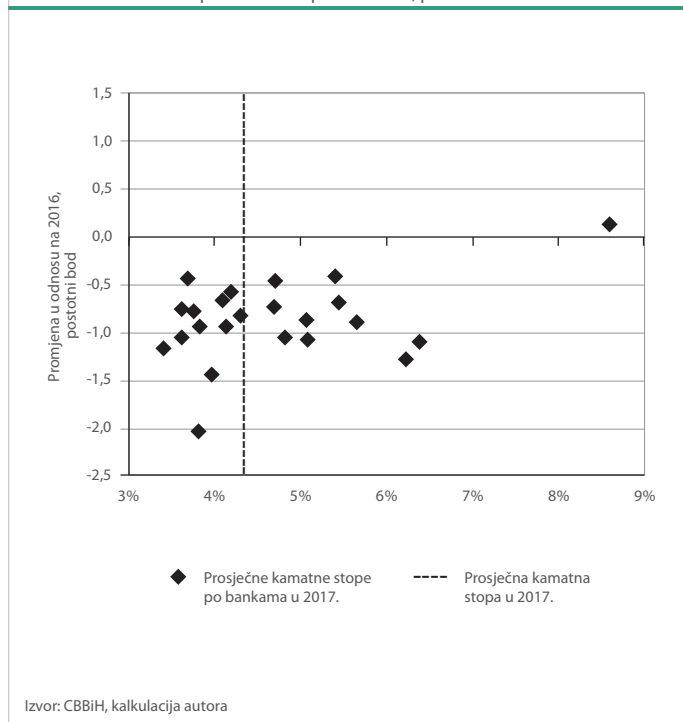
Trend snižavanja kamatnih stopa na novoodobrene kredite u sektoru nefinancijskih poduzeća nastavljen je i tijekom 2017. godine. Prema podacima CBBiH, cijena financiranja nefinancijskih poduzeća na domaćem bankarskom tržištu tijekom 2017. godine prosječno je iznosila 4,39%. U odnosu na kraj 2016. godine, prosječna ponderirana kamatna stopa u sektoru nefinancijskih poduzeća tijekom 2017. godine niža je za 79 baznih bodova. Izuzev jedne banke, kod svih ostalih u sustavu, registriran je pad prosječne kamatne stope po kojoj su odobravani krediti nefinancijskim poduzećima. Prosječna kamatna stopa kretala se u rasponu od 3,4% do 8,6%, pri čemu je donja granica ovog raspona niža u odnosu na 2016. godinu za 70 baznih bodova, dok je gornja granica u odnosu na prethodnu godinu viša za 13 baznih bodova. Najznačajnije smanjenje kamatnih stopa zabilježeno je uglavnom kod onih banaka koje su u prethodnim godinama imale više kamatne stope u odnosu na prosjek sustava.

Uz to, značajno smanjenje kamatnih stopa registrirano je i kod banaka koje pretendiraju da uđu u grupu tržišnih lidera u korporativnom segmentu, odnosno kod banaka koje nastoje zadržati pozicije tržišnih lidera. Rast prosječne kamatne stope zabilježen je samo kod jedne manje banke koja svojom politikom kamatnih stopa ne može utjecati na promjenu dominirajućeg trenda na bh. bankarskom tržištu. Pad kamatnih stopa na domaćem bankarskom tržištu refleksija je nekoliko čimbenika, prvenstveno povoljnih financijskih uvjeta na međunarodnim tržištima i pada troškova financiranja banaka, uslijed još uvijek niskih kamatnih stopa na međunarodnim tržištima novca. Pad kamatnih stopa, također, može se pripisati i jačoj konkurenciji između banaka na domaćem bankarskom tržištu kao i njihovoj visokoj likvidnosti. Također, i konstantni rast domaćih depozita, uz kontinuirano niže pasivne kamatne stope, povoljno se reflektira na kretanje kamatnih stopa. Uz sve navedeno, i nastavak trenda smanjenja nekvalitetnih kredita u sektoru poduzeća pozitivno je djelovao na pad kamatnih stopa. Prosječne ponderirane kamatne stope na novoodobrene kredite u KM i kredite indeksirane u stranoj valuti u sektoru nefinancijskih poduzeća tijekom 2017. godine bile su na najnižoj razini od 2012. godine¹⁵. Tijekom 2017. godine, prosječna kamatna stopa na novoodobrene kredite u KM iznosila je 4,32%, što predstavlja pad od 90 baznih bodova u odnosu na prethodnu godinu. Prosječna kamatna stopa na novoodobrene kredite indeksirane u stranoj valuti (najčešće u EUR valuti), također je smanjena u odnosu na prethodnu godinu sa 5,17% na 4,48%. Većina banaka u sustavu ima nešto više prosječne kamatne stope na kredite odobrene u domicilnoj valuti, što implicira da, bez obzira na fiksni tečaj KM prema euru, banke u svojim poslovnim politikama percipiraju postojanje valutnog rizika.

Izloženost kamatnom riziku sektora nefinancijskih poduzeća i dalje je vrlo visoka, a tijekom 2017. godine dodatno je i povećana, budući da je u odnosu na prethodnu godinu povećan udio kredita s varijabilnom kamatnom stopom. Imajući u vidu aktualna kretanja na međunarodnim financijskim tržištima i promjene u monetarnim politikama vodećih središnjih banaka, mogućnost materijalizacije kamatnog rizika uslijed rasta kamatnih stopa u sektoru nefinancijskih poduzeća i dalje je veoma visoka.

¹⁵CBBiH od 2012. godine podatke o aktivnim kamatnim stopama kompilira u skladu s metodologijom kamatnih stopa koju primjenjuju zemlje eurozone, utemeljene na regulativama Europske središnje banke. Statistika kamatnih stopa CBBiH služi kao izvor podataka za kalkulaciju prosječne ponderirane kamatne stope na novoodobrene kredite u KM i kredite indeksirane u stranoj valuti u sektoru nefinancijskih poduzeća, a za potrebe analiza u ovom poglavlju, izračun prosječne ponderirane kamatne urađen je samo za razdoblje u kome se primjenjuje važeća statistika kamatnih stopa.

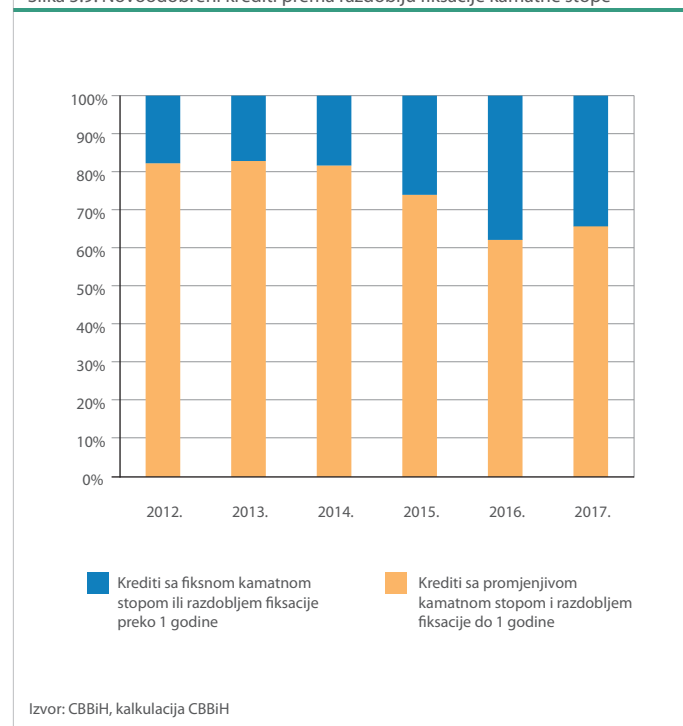
Slika 5.8: Kamatne stope na kredite poduzećima, po bankama

Tijekom 2017. godine zaustavljen je višegodišnji trend pada udjela novoodobrenih kredita s promjenjivom kamatnom stopom, odnosno inicijalnim razdobljem fiksacije kamatne stope do jedne godine i u odnosu na prethodnu godinu, njihov udio u ukupnim novoodobrenim kreditima veći je za 3,9%. U strukturi novoodobrenih kredita u 2017. godini, udio kredita s promjenjivom kamatnom stopom, odnosno inicijalnim razdobljem fiksacije kamatne stope do jedne godine iznosi 66% (slika 5.8). Uporedo s tim, smanjen je udio novoodobrenih kredita s inicijalnim razdobljem fiksacije kamatne stope u razdoblju od 1 do 5 godina sa 20,6% na 18,9%,

kao i udio novoodobrenih kredita s inicijalnim razdobljem fiksacije kamatne stope u razdoblju preko 5 godina sa 17,3% na 15,2%. Kod novoodobrenih kredita u domicilnoj valuti, najveći iznos (70,6%), odobren je s promjenjivom kamatnom stopom, odnosno inicijalnim razdobljem fiksacije kamatne stope do 1 godine, dok udio novoodobrenih kredita s promjenjivom kamatnom stopom u razdoblju od 1 do 5 godina iznosi 19,4% i udio kredita s promjenjivom kamatnom stopom u razdoblju preko 5 godina sa 9,9%. Slično je i kod kredita s valutnom klauzulom, gdje je tijekom 2017. godine 60,2% kredita odobreno s inicijalnim razdobljem fiksacije kamatne stope do jedne godine.

Slika 5.9: Novoodobreni krediti prema razdoblju fiksacije kamatne stope

6. Financijski posrednici

Snažniji ekonomski oporavak u međunarodnom okruženju i umjereni rast ekonomske aktivnosti u zemlji povoljno su utjecali na jačanje stabilnosti i oporavak poslovanja financijskog sustava u BiH. Ukupna aktiva financijskih posrednika tijekom 2017. godine nastavila je bilježiti rast, pri čemu i dalje dominantan utjecaj na porast aktive ima bankarski sektor (tablica 6.1). Kao rezultat blagog oporavka poslovanja u pojedinim segmentima, sektor nebankarskih financijskih institucija također bilježi rast aktive, ali je i dalje slabo razvijen, zbog čega kontinuirano bilježi smanjenje udjela u ukupnoj aktivni financijskih posrednika. Najveći i najznačajniji segment nebankarskog financijskog sektora jesu društva za osiguranje i reosiguranje, koja su i u 2017. godini nastavila postupno povećavati udio u ukupnoj aktivni financijskih posrednika. Kao rezultat blagog smanjenja

rizika, zabilježena su pozitivna kretanja u mikro kreditnom sektoru te je nakon dužeg vremenskog razdoblja i ovaj sektor povećao udio u ukupnoj aktivni financijskih posrednika. Također, tijekom 2017. godine zabilježeno je povećanju ukupne vrijednosti neto imovine investicijskih fondova. Istodobno, kao rezultat smanjenja broja društava koja posluju u lizing sektoru zabilježena je snažnija kontrakcije bilančne sume lizing sektora te se može zaključiti da ovaj sektor sve više gubi na značaju. Na tržištu kapitala zabilježen je pad prometa drugu godinu za redom. Najveći obujam prometa na domaćem tržištu kapitala još uvijek se ostvaruje u segmentu instrumenata duga na primarnom tržištu. Osim komercijalnih banaka, koje su većinom orijentirane ka tržištu vladinog duga, veći institucionalni investitori gotovo i da nisu prisutni na tržištu kapitala.

Tablica 6.1: Vrijednost imovine financijskih posrednika

	2015.		2016.		2017.	
	Vrijednost, milioni KM	Učešće, %	Vrijednost, milioni KM	Učešće, %	Vrijednost, milioni KM	Učešće, %
Banke 1)	23.737	87,5	25.014	87,8	27.249	88,3
Lizing kompanije 1)	475	1,75	423	1,48	260	0,84
Mikrokreditne organizacije 1)	637	2,35	663	2,33	789	2,56
Investicijski fondovi 2)	824	3,04	802	2,81	847	2,74
Društva za osiguranje i reosiguranje 3)	1.465	5,40	1.578	5,54	1.717	5,56
Ukupno	27.138		28.479		30.862	

1 - FBA i ABRS

2 - Komisija za vrijednosne papire FBiH i Komisija za hartije od vrijednosti RS

3 - Entitetske agencije za nadzor osiguravajućih društava

Kalkulacija CBBiH

6.1 Bankarski sektor

Povoljni trendovi koji su zabilježeni u bankarskom sektoru u prethodnoj godini nastavljeni su i u 2017. i u prvoj polovici 2018. godine. Bankarski sektor je dobro kapitaliziran i sve banke ispunjavaju regulatorne zahtjeve što se tiče adekvatnosti kapitala. Istodobno, zabilježeno je poboljšanje kvalitete aktive, rast profitabilnosti i visoka likvidnost. Uslijed nastavka pozitivnih trendova u makroekonomskom okruženju, zabilježeno je jačanje kreditne aktivnosti, osobito u sektoru nefinancijskih privatnih poduzeća. U 2017. godini usvojen je sveobuhvatan set podzakonskih akata u skladu s novim zakonskim okvirima i kriterijima Bazela II/III, čime se domaća regulativa u oblasti poslovanja i nadzora bankarskog sektora nastavila usklađivati s regulatornim okvirom Europske unije. Pored toga, banke su od početka 2018. godine implementirale novi računovodstveni

standard financijskog izvještavanja (MSFI 9), koji podrazumijeva da banke prilikom vrednovanja financijskih instrumenata moraju u obzir uzimati i buduće očekivane gubitke, što bi također trebalo doprinijeti većjoj otpornosti bankarskog sektora. I pored slabljenja rizika koji proizlaze iz realne ekonomije i bankarskog sektora, razina nekvalitetnih kredita još uvijek je visoka, osobito u sektoru nefinancijskih poduzeća, a prekomjeran kreditni rast u pojedinim bankama mogao bi rezultirati akumulacijom i materijalizacijom kreditnog rizika u narednim razdobljima. Ranije identificirani rizik u sektoru stanovništva po osnovi pojačanog rasta dugoročnih nenamjenskih kredita sa slabijom kvalitetom instrumenata osiguranja trebao bi biti ublažen mjerama regulatora kojima se ograničava iznos i ročnost ove vrste kredita. Uslijed visoke razine kamatnog rizika kojem su izložena nefinancijska poduzeća i

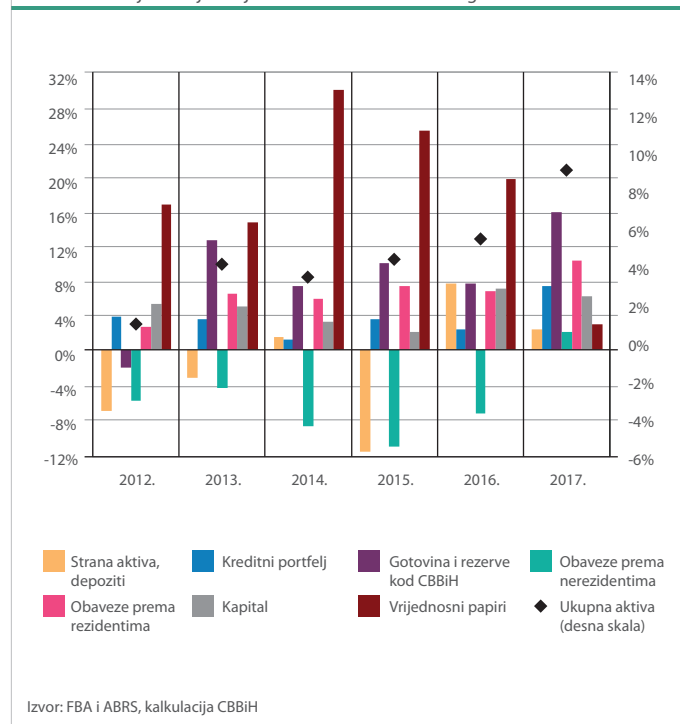
stanovništvo, banke su i dalje izložene potencijalnom kreditnom riziku koji može nastati ukoliko dođe do materijalizacije kamatnog rizika u ova dva sektora. Ipak, veći oprez klijenata u vezi s preuzimanjem kamatnog rizika, koji se ogleda u sve većoj zastupljenosti kredita s fiksnom kamatnom stopom, u određenoj mjeri ublažuje pritisak na porast kreditnog rizika koji dolazi iz sektora stanovništva. U uvjetima niskih kamatnih stopa, banke i dalje nastoje kompenzirati niske kamatne marže oslanjanjem na izvore prihoda po osnovi naknada i provizija, iz čega još uvijek proizlazi rizik održivosti stabilne razine dobiti iz osnovne djelatnosti banaka.

Bilančna suma bankarskog sektora na kraju 2017. godine iznosila je 27,3 milijarde KM i zabilježila je godišnji porast od 8,9%. Pozitivni trendovi u makroekonomskom okruženju koji su zabilježeni osobito u drugom dijelu godine utjecali na dinamiziranje rasta bilančne sume bankarskog sektora. U 2017. godini zabilježeno je intenziviranje kreditne aktivnosti, osobito u sektoru nefinancijskih poduzeća. Također, nastavljen je snažan rast depozita domaćih rezidentnih sektora, a istodobno nakon dužeg vremenskog razdoblja zabilježen je i porast obveza prema nerezidentima. Učinak na rast bilančne sume imalo je i pripajanje jednog lizing društva matičnoj banci početkom trećeg tromjesečja 2017. godine¹⁶. Uslijed značajnog rasta depozita kraće ročnosti, nastavljen je rast svih likvidnih stavki aktive, uključujući gotovinu i sredstva na računu rezervi kod CBBiH, kao i porast depozitnih plasmana kod inozemnih banaka. U 2017. godini nije došlo do značajnijeg povećanja portfelja vrijednosnih papira banaka, na šta je u najvećoj mjeri utjecao manji obujam zaduživanja entitetskih vlada na domaćim tržištima kapitala, koji je bio glavni generator rasta portfelja u prethodnim godinama (slika 6.1).

Kreditna aktivnost u 2017. godini nastavila se oporavljati i to jačim intenzitetom u odnosu na ranije godine, a kreditni rast značajno veći u odnosu na prethodnih pet godina. Tijekom 2017. godine banke su zabilježile rast kreditnog portfelja u iznosu od 1,2 milijarde KM, odnosno 7,2% na godišnjoj razini. Iako ukupni krediti bilježe najveći rast u nominalnom iznosu, u strukturi aktive smanjeno je njihov udio, čemu je u najvećoj mjeri doprinio rast likvidnih i ostalih stavki aktive bankarskog sektora. Tako je na kraju 2017. godine udio ukupnih kredita u aktivi bankarskog sektora iznosio je 66,2% i zabilježio smanjenje od jednog postotnog boda u odnosu na prethodnu godinu (slika 6.2). Stanje ukupnih kredita na kraju godine iznosilo je 18 milijardi KM, a od ukupnih kredita

8,5 milijardi KM ili 47,3% odnosi se na kredite stanovništvu, 8,1 milijarda KM ili 45% čine krediti privatnim nefinancijskim

Slika 6.1: Promjene najvažnijih stavki bilance bankarskog sektora

poduzećima, dok se na kredite vladinim institucijama odnosi 820,4 milijuna KM ili 4,5%. U 2017. godini kreditna aktivnost u sektoru nefinancijskih poduzeća je intenzivirana u odnosu na prethodnu godinu i ostvarena je godišnja stopa kreditnog rasta od 8,5%. Tijekom godine privatnim nefinancijskim poduzećima je odobreno 4,2 milijarde KM kredita, a iznos novoodobrenih plasmana ovom sektoru veći je za 625,1 milijun KM ili 17,6% u odnosu na prethodnu godinu. Sektor stanovništva bilježi kreditni rast od 6,7% na godišnjoj razini, ali je udio plasmana ovom sektoru u ukupnoj aktivi blago smanjen u odnosu na prethodnu godinu.

Zahvaljujući nastavku fiskalne konsolidacije i smanjenju javne zaduženosti, rizici koji dolaze iz sektora vlade po financijsku stabilnost i bankarski sektor su dodatno smanjeni. Ukupna izloženost bankarskog sektora prema sektoru vlade na kraju 2017. godine iznosila je 2,04 milijarde KM i zabilježila smanjenje u iznosu od 9,4 milijuna KM (0,5%) u odnosu na prethodnu godinu. Kreditni plasmani vladinim institucijama nastavili su se smanjivati drugu godinu zaredom (-2,6%), dok je izloženost banaka po osnovi kupovine vladinih vrijednosnih papira povećana za svega 1%, što je rezultiralo smanjenjem udjela potraživanja sektora vlade u ukupnoj aktivi bankarskog sustava na razini od 7,5% na kraju 2017. godine.

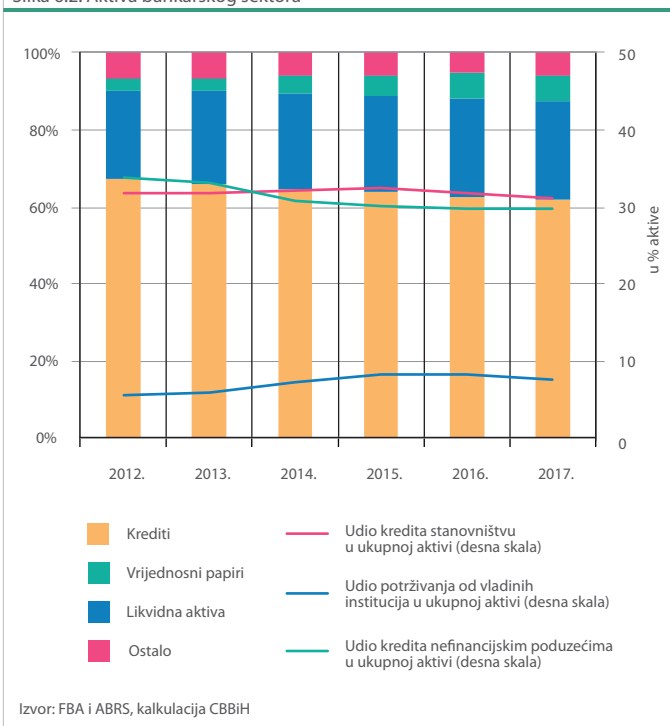
¹⁶Bilančna suma društva UniCredit Leasing d.o.o. Sarajevo na kraju drugog tromjesečja 2017. godine iznosila je 142,6 milijuna KM, a pripajanje lizing društva UniCredit banci d.d. Mostar najviše se odrazilo na povećanje stanja kredita plasiranih privatnim poduzećima za oko 140 milijuna KM te na povećanje kredita od nerezidenata u iznosu preko 120 milijuna KM.

Likvidna aktiva zabilježila je rast u 2017. godini koji je na godišnjoj razini iznosio 9,3%. Pod utjecajem kontinuiranog rasta depozita domaćih rezidentnih sektora kraće ročnosti, koji je u posljednjem tromjesečju dodatno bio osnažen rastom depozita od nerezidenata, sve likvidne stavke aktive bilježile su rast uključujući gotovinu u trezorima, sredstva na računima rezervi kod CBBiH i depozite kod inozemnih banaka. Saldo računa rezervi zabilježio je povećanje u iznosu od 650,3 milijuna KM ili 15,8% u odnosu na prethodnu godinu¹⁷. Unatoč negativnoj naknadi koju CBBiH obračunava komercijalnim bankama na višak sredstava iznad obvezne rezerve, banke su u 2017. godini povećavale viškove sredstava na računu obvezne rezerve te je na kraju godine zabilježeno povećanje viškova sredstava na računu kod CBBiH u iznosu od 445 milijuna KM ili 21%. Uz rast sredstava na računu obvezne rezerve, zabilježen je rast gotovine u trezorima od 57,8 milijuna KM ili 6,3% te povećanje sredstava na računima inozemnih banaka u iznosu od 39,3 milijuna KM ili 2,4%. Također, povećani su kratkoročni oročeni plasmani drugim bankama u iznosu 245,8 milijuna KM.

U 2017. godini zaustavljen je trend razduživanja komercijalnih banaka u BiH prema inozemstvu. Strana pasiva bankarskog sektora nakon dužeg vremenskog razdoblja zabilježila je porast u usporedbi s krajem prethodne godine. Prema podacima CBBiH, obveze prema nerezidentima povećane su za 113,6 milijuna KM ili 4,6% u odnosu na kraj prethodne godine (slika 6.3). Rast strane pasive bankarskog sektora u najvećoj mjeri ostvaren je pod utjecajem rasta depozita od većinskih stranih vlasnika koji je zabilježen u nekoliko banaka. Ovo bi mogao biti signal da su strani vlasnici banaka koje posluju u BiH spremni podržati aktivnije financiranje domaćih sektora u uvjetima oporavka ekonomske aktivnosti u zemlji. Istodobno, strana aktiva komercijalnih

banaka u 2017. godini nastavila je bilježiti trend rasta, uz manje oscilacije na kraju drugog i četvrtog tromjesečja. Uz rast depozitnih plasmana kod inozemnih banaka, koji je u najvećoj mjeri utjecao na rast strane aktive, na razini bankarskog sektora zabilježen je i rast strane gotovine te vrijednosnih papira od nerezidenata. Uslijed višegodišnjeg trenda razduživanja banaka prema većinskim stranim vlasnicima i povezanim društvima, strana aktiva bankarskog sektora prvi put je zabilježila veću vrijednost od strane pasive sredinom 2016. godine, a neto strana aktiva nastavila je bilježiti pozitivne vrijednosti i tijekom 2017. godine.

Slika 6.2: Aktiva bankarskog sektora

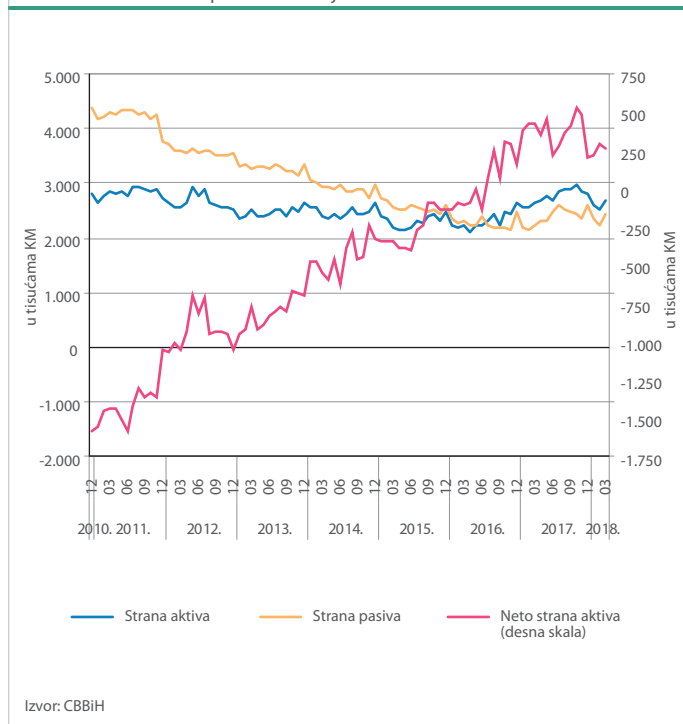
Tablica 6.2: Pojednostavljena bilanca stanja komercijalnih banaka

u milionima KM					
Aktiva			Pasiva		
	2016.	2017.		2016.	2017.
Novčana sredstva i depoziti kod banaka od čega:	6.737	7.362	Depoziti rezidenata	17.700	19.640
računi rezervi kod CBBiH	4.193	4.950	Depoziti nerezidenata	1.487	1.556
Vrijednosni papiri	1.791	1.845	Obaveze po kreditima	1.384	1.350
Kredit, potraživanja po poslovima lizinga i dospjela potraživanja	16.830	18.049	od čega:		
Ostala aktiva	1.376	1.682	kredit od nerezidenata	947	924
Ispravka vrijednosti	-1.720	-1.697	Ostala pasiva	852	885
UKUPNO	25.014	27.249	Kapital	3.591	3.817
			UKUPNO	25.014	27.249

Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBiH

¹⁷Iz podataka je isključena Razvojna banka Federacije BiH.

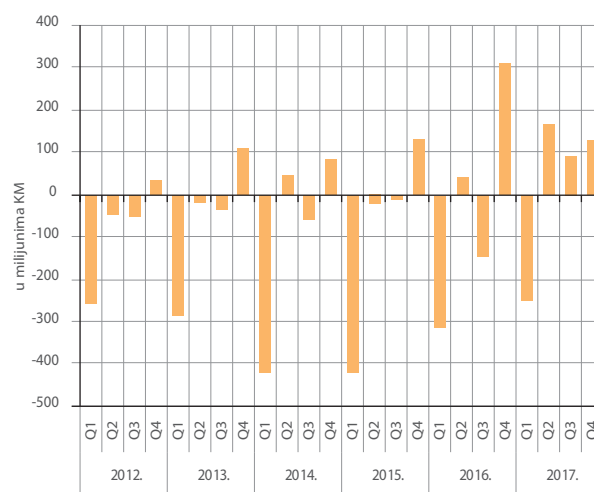
Slika 6.3: Strana aktiva i pasiva komercijalnih banaka

Bankarski sektor je u 2017. godini zabilježio neto priljeve u iznosu od 121,5 milijuna KM (slika 6.4)¹⁸. Promatrano od početka 2010. godine, kada je započeo proces razduživanja prema inozemstvu, obveze prema nerezidentima smanjile su se za 2,73 milijarde KM. Imajući u vidu da je prosječno stanje strane pasive komercijalnih banaka u ovoj godini veće u odnosu na prethodnu godinu te da su obveze prema nerezidentima porasle u odnosu na kraj prethodne godine, može se zaključiti da je intenzivan trend razduživanja komercijalnih banaka u BiH prema inozemstvu zaustavljen.

Izvori sredstava koji potiču od domaćih rezidentnih sektora u istom razdoblju porasli su za 7,65 milijardi KM, što je gotovo trostruko više u odnosu na smanjenje stranih izvora financiranja te se može zaključiti da je supstitucija stranih izvora domaćim više nego adekvatna. Ipak, struktura domaćih izvora sa stajališta njihove stabilnosti nije u tolikoj mjeri povoljna te banke i dalje moraju raditi na osiguranju kvalitetnijih izvora u pogledu ročnosti kako domaći izvori sredstava ne bi postali limitirajući čimbenik budućem kreditnom rastu.

Slika 6.4: Tokovi strane pasive u bankarskom sektoru

¹⁸Na slici su prikazani tokovi strane pasive u bankarskom sektoru koji se odnose na povećanje i smanjenje bankarskih obveza po osnovi kredita i depozita izravnih stranih ulagača, sestrinskih kompanija i ostalih nerezidenta.

Tekstni okvir 3: Mrežna analiza prelijevanja sustavnih rizika

Svrha analize mrežne strukture u bankarskom sektoru BiH je procjena intenziteta potencijalnih šokova uslijed međusobne povezanosti, kao i prekogranične izloženosti domaćih komercijalnih banaka. Analiza je provedena na temelju podataka na dan 31.12.2017. godine i to u dva pravca, kao: analiza međusobnih bilančnih izloženosti 23 komercijalne banke, uz simulaciju propasti svake od njih, i analiza prekogranične izloženosti domaćih komercijalnih banaka prema bankarskom i javnom sektoru 33 zemlje¹⁹.

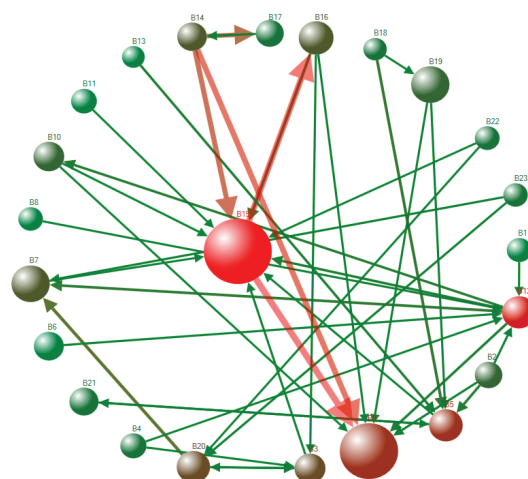
U analizi mrežne strukture fokus je na kreditnom riziku, a glavna pretpostavka u pogledu kreditnog šoka je maksimalni gubitak po osnovu neizmirenja obveza, odnosno gubitak cjelokupnog iznosa potraživanja. Kao uslov postojanja međubankarske zaraze uzeta je situacija kada gubici prelaze dio regulatornog kapitala iznad iznosa kojim se ispunjava regulatorni minimum stope adekvatnosti kapitala. Osnovni nalaz analize predstavlja broj potkapitaliziranih banaka uslijed neizmirenja obveza pojedinačnih banaka ili određenog stranog bankarskog sustava. Banka se smatra potkapitaliziranom u slučaju pada stope adekvatnosti kapitala ispod minimalnog regulatornog zahtjeva.

Nalazi analize međubankarske izloženosti, ukoliko se testira otpornost samo na kreditni šok, pokazuju da izloženosti na razini sustava i rizici financijske zaraze na domaćem međubankarskom tržištu nisu veliki. Prema podacima agencija za bankarstvo, ukupne međubankarske izloženosti komercijalnih banaka u BiH su iznosile 1 10,2 milijuna KM, što čini 3,5% ukupnog regulatornog kapitala bankarskog sektora, odnosno svega 0,4% ukupne aktive. Mreža međubankarskih izloženosti u bankarskom sektoru BiH, prikazana na slici TO 6.1, nije izrazito gusta, obzirom da su na slici prikazane samo međubankarske obveze i potraživanja na jedan određeni dan, dok prosječan obujam prekonoćnih transakcija između pojedinih domaćih banaka nije bilo moguće uključiti u analizu.

Veličina krugova na slici TO 6.1., koji predstavljaju banke u bankarskom sektoru BiH, određena je iznosom ukupne aktive. Iznos međubankarskih izloženosti se prikazuje kroz debljinu veza, te kroz njihovu boju, koja je prikazana u spektru od zelene do crvene.

Što su veze deblje i imaju intenzivniju crvenu boju, to su bilateralna potraživanja i obveze između banaka veće. Boja krugova ukazuje na broj veza banke sa drugim bankama. Banke označene jačom crvenom bojom povezane su sa većim brojem banaka u domaćem bankarskom sektoru.

Slika TO 6.1: Mreža međubankarske izloženosti, na dan 31.12.2017.

Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBiH

Rezultati analize su pokazali da bi jedna banka imala gubitke po osnovu nesolventnosti neke od tri banke kojima je izložena, što bi dovelo do značajnog smanjenja regulatornog kapitala, te bi njena stopa adekvatnosti kapitala pala ispod regulatornog minimuma. S obzirom na njenu veliku izloženost²⁰, banka ima izrazito visok indeks ranjivosti²¹. S druge strane, nekoliko banaka se izdvaja po višem indeksu zaraze²² u odnosu na druge banke u sektoru, što ukazuje na značajniju izloženost drugih banaka prema ovim bankama (Slika TO 6.2).

Pomenuti nalazi odnose se na prvu iteraciju prenošenja šoka, odnosno na izravni utjecaj koji bi nesolventnost neke od banaka imala na banke koje su izložene prema toj banci. U drugoj iteraciji u kojoj se ogledaju učinci neizravne izloženosti, nijedna banka nije imala gubitke koji bi doveli do pada stope adekvatnosti kapitala ispod regulatornog minimuma.

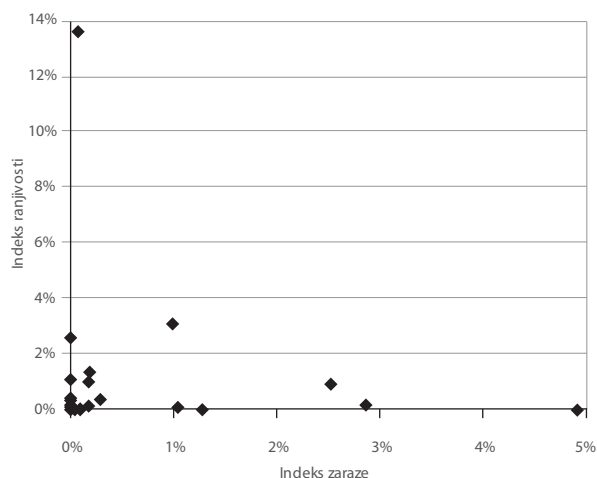
¹⁹Od ukupno 89 zemalja prema kojima su komercijalne banke u BiH bile izložene na dan 31.12.2017., u analizu su uvršteni podaci o izloženostima prema 33 zemlje, dok su potraživanja i obveze prema ostalim zemljama bile zanemarivo male.

²⁰Prema podacima sa kraja 2017. godine, ukupna izloženost ove banke prema tri druge banke u sektoru je iznosila čak 52,6% njenog regulatornog kapitala.

²¹Indeks ranjivosti pokazuje koliko je banka osjetljiva u slučaju nesolventnosti drugih banaka, odnosno predstavlja prosječni postotak gubitka uslijed propasti svih drugih banaka u sektoru.

²²Indeks zaraze ukazuje na značaj jedne banke po ostale banke u sektoru, odnosno pokazuje koliko je prosječni postotak gubitka drugih banaka uslijed eventualne propasti ove banke.

Slika TO 6.2: Indeks zaraze i indeks ranjivosti uslijed kreditnog šoka, po bankama, na dan 31.12.2017.

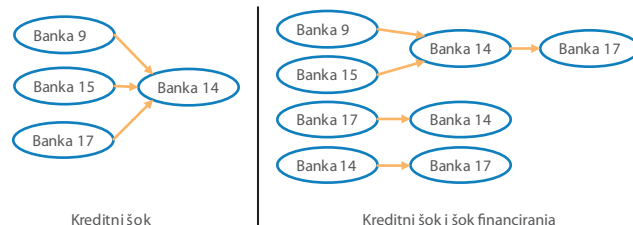

Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBiH

Ukoliko se, pored kreditnog šoka, u mrežnu analizu uključi i šok financiranja, te se za ovaj šok kao osnovna pretpostavka uzme gubitak po osnovu prestanka financiranja, koje u dijelu od 50% nije moguće supstituirati, nalazi analize ukazuju da bi nesolventnost banke sa visokim indeksom ranjivosti prikazana na slici TO 6.2, uslijed kreditnog šoka, već u prvoj iteraciji prouzrokovala pad stope adekvatnosti kapitala ispod regulatornog minimuma kod jedne banke koja joj je izložena. Također, u slučaju nesolventnosti dvije banke, u drugoj iteraciji bi došlo do pada adekvatnosti kapitala ispod regulatornog minimuma kod jedne banke iako prema njima nema izravnu izloženost (Slika TO 6.3).

U 2017. godini nastavljen je rast depozita domaćih rezidentnih sektora, koji su na kraju godine iznosili 19,64 milijarde KM i u odnosu na kraj 2016. godine zabilježili su porast od 11%. U strukturi ukupnih depozita najznačajniji su depoziti stanovništva (slika 6.5). Za razliku od prethodnih nekoliko godina kada je rast depozita domaćih rezidentnih sektora dominantno bio generiran rastom depozita stanovništva, u 2017. godini rastu ukupnih depozita uz sektor stanovništva u značajnoj mjeri pridonijeli su i depoziti vladinih institucija i privatnih nefinancijskih poduzeća. Depoziti stanovništva zabilježili su najveći nominalni rast (622,7 milijuna KM ili 5,7%), ali je u relativnom smislu bio značajniji

Slika TO 6.3: Rezultati mrežne analize u ovisnosti od vrste pretpostavljenog šoka

Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBiH

Kako bi se identificirali strani bankarski sustavi od sustavnog značaja za banke u BiH provedena je i mrežna analiza prekogranične povezanosti. Analiza prekogranične povezanosti je ukazala da veći rizik zaraze proizlazi iz prekograničnih izloženosti nego uslijed izloženosti na domaćem međubankarskom tržištu. U analizu su uključena dva šoka: kreditni šok i šok financiranja, a pretpostavke su identične onima koje su korištene u analizi međubankarskih povezanosti²³. Rezultati analize pokazuju da bi veliki šokovi u nekoliko zemalja prema kojima banke iz BiH imaju značajne izloženosti mogli imati izravne ili neizravne efekte zaraze po bankarski sektor BiH. Preljevanje rizika iz Austrije i Njemačke ključni je rizik prekogranične financijske zaraze po banke u BiH, dok značajne izloženosti pojedinih banaka postoje i prema Sloveniji, Italiji, Velikoj Britaniji i Hrvatskoj.

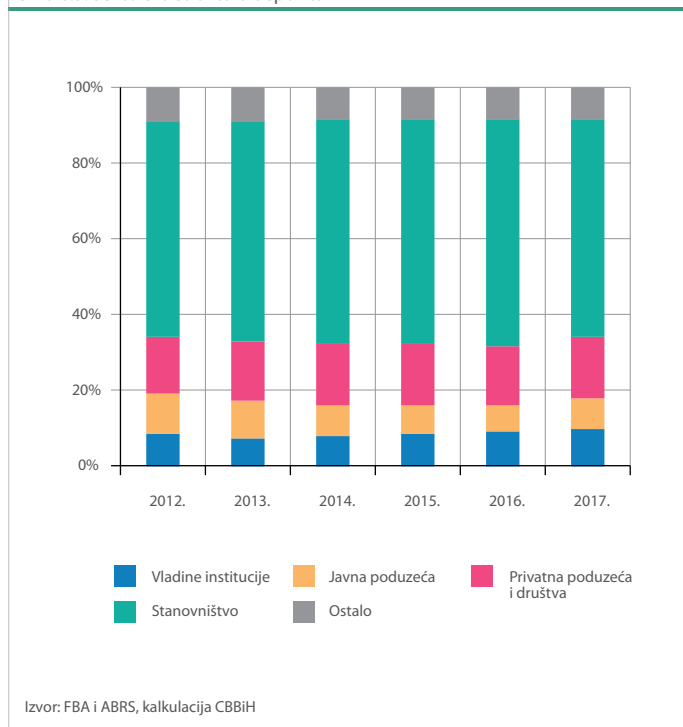
rast depozita vladinih institucija (382,2 milijuna KM ili 24%), javnih nefinancijskih poduzeća (256,8 milijuna KM ili 20,3%) i privatnih nefinancijskih poduzeća (492,8 milijuna KM ili 17,3%). Prema podacima CBBiH, na kraju 2017. godine depoziti na transakcijskim računima i depoziti po viđenju sudjeluju sa 25,7% i 25,9% u ukupnim depozitima stanovništva. Istodobno, smanjen je udio dugoročnih depozita u ukupnim depozitima stanovništva s razine od 45,9%, koliko je iznosio na kraju prethodne godine, na 43,8% na kraju 2017. godine. Depoziti stanovništva nastavili su višegodišnji trend rasta ponajviše zahvaljujući povećanju depozita na transakcijskim računima (322,1 milijun KM ili 12,5%) i depozita po viđenju

²³Gubitak po osnovu neizmirenja obveza u iznosu od 100% potraživanja i gubitak po osnovu prestanka financiranja, koje u dijelu od 50% nije moguće supstituirati.

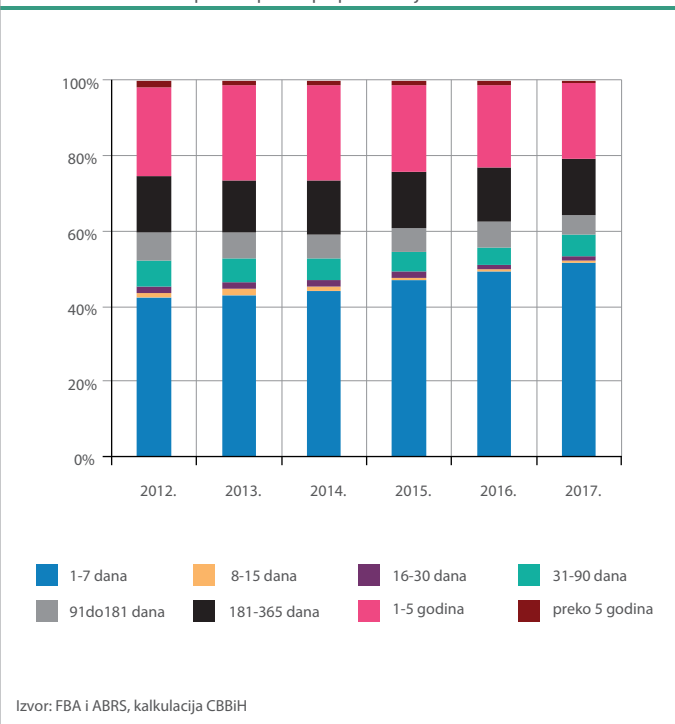
(282,5 milijuna KM ili 10,8%), dok je razina oročenih depozita stanovništva u bankarskom sektoru gotovo nepromijenjena u posljednje dvije godine. Ovakvom kretanju depozita značajno doprinosi kontinuirani pad pasivnih kamatnih stopa u prethodnim razdobljima.

Uz niske kamatne stope i nepostojanje alternativnih oblika za sigurnije vidove investiranja, kontinuirani rast depozita na transakcijskim računima i depozita po viđenju u značajnoj mjeri doprinosi smanjenju preostale ročnosti ukupnih obveza bankarskog sektora. Na kraju 2017. godine depoziti s rokom dospeljeća od jednog do sedam dana čine preko polovice ukupnih depozita (51,3%). S druge strane, zanemarivo je mali udio depozita s rokom dospeljeća preko pet godina u strukturi ukupnih depozita (tek 0,9%). Na temelju podataka s kraja 2017. godine, depoziti s preostalom ročnosti kraćom od godinu dana čine čak 79,1% ukupnih depozita (slika 6.6). Kao rezultat kontinuiranog smanjenja preostale ročnosti obveza i dalje se povećava rizik ročne transformacije kratkoročnih izvora u dugoročne plasmane.

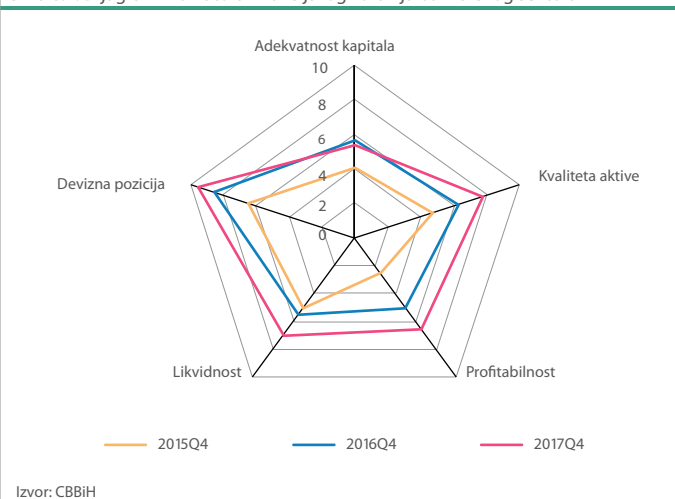
Slika 6.5: Sektorska struktura depozita

Slika 6.6: Struktura ukupnih depozita po preostaloj ročnosti

Slika 6.7: Dijagram indikatora finansijskog zdravlja bankarskog sektora

Na dijagramu su prikazane ocjene za posljednju godinu i njihove vrijednosti za period s kojim se upoređuju, odnosno za prethodne dvije godine. Ocjena stabilnosti za svaku varijablu zasnovana je na pojednostavljenoj standardizaciji nekoliko indikatora koji predstavljaju osnovu za kvantifikaciju sintetičke ocjene stepena stabilnosti različitih segmenata poslovanja bankarskog sektora. Da bi indikatori bili uporedivi, potrebno ih je prvo transformirati odnosno standardizovati, nakon čega se u zavisnosti od dobivene vrijednosti z-scora svakom indikatoru dodjeljuje ocjena u skladu s relativnim položajem u odnosu na njegovu empirijsku distribuciju. Povećanje udaljenosti od središta dijagrama za svaku varijablu, odnosno viša ocjena, ukazuje na porast stabilnosti u sistemu, dok ocjene koje su bliže središtu upozoravaju na porast rizičnosti ili smanjenje otpornosti bankarskog sektora i u skladu s tim i veću prijetnju stabilnosti.

Na kraju 2017. godine zabilježeno je poboljšanje gotovo svih glavnih pokazatelja finansijskog zdravlja te se može ocijeniti da je povećana stabilnost bankarskog sektora u odnosu na prethodnu godinu. Ocjena stabilnosti bankarskog sektora sažeta je na dijagramu pokazatelja finansijskog zdravlja i prikazuje promjene glavnih pokazatelja na temelju kojih se ocjenjuje adekvatnost kapitala, kvaliteta aktive, profitabilnost, likvidnost i devizni rizik u bankarskom sektoru (slika 6.7). Za razliku od 2015. godine kada su ocjene

pokazatelja ukazivale su na povećane rizike koji su proizašli iz visoke razine nekvalitetnih kredita u sustavu, niske profitabilnosti, a posljedično i kapitaliziranosti, u 2016. i 2017. godini povećane su ocjene u svim segmentima poslovanja bankarskog sektora te se može ocijeniti da je bankarski sektor povećao otpornost na rizike u posljednje dvije godine.

Bankarski sektor BiH na kraju 2017. godine bio je adekvatno kapitaliziran, a stopa adekvatnosti kapitala bankarskog sektora zabilježila je blago smanjenje vrijednosti u odnosu na prethodnu godinu. Iako su osnovni i regulatorni kapital zabilježili povećanje u odnosu na prethodnu godinu (7,2% i 8,1% respektivno), značajniji rast ukupnih ponderiranih rizika (9,1%) utjecao je na blagi pad stope adekvatnosti kapitala u odnosu na kraj prethodne godine (tablica 6.3). Najveći pozitivan utjecaj na kapital imalo je povećanje rezervi po osnovi tekućeg financijskog rezultata te dokapitalizacija koju je u 2017. godini provelo pet banaka u ukupnom iznosu od 33,1 milijun KM. Izuzimajući četiri banke koje su tijekom 2017. godine isplatile dividendu, sve ostale banke koje su poslovale pozitivno u 2016. godini zadržale su dobit iz prethodne godine i povećale svoje kapitalne rezerve u 2017. godini. Istodobno, ukupni ponderirani rizici su zabilježili porast kao rezultat rasta rizične aktive bilance i izvanbilance za 1,59 milijardi KM (9,4%), u najvećoj mjeri po osnovi rasta kreditnog portfelja.

Tablica 6.3: Osnovne karakteristike bankarskog sektora

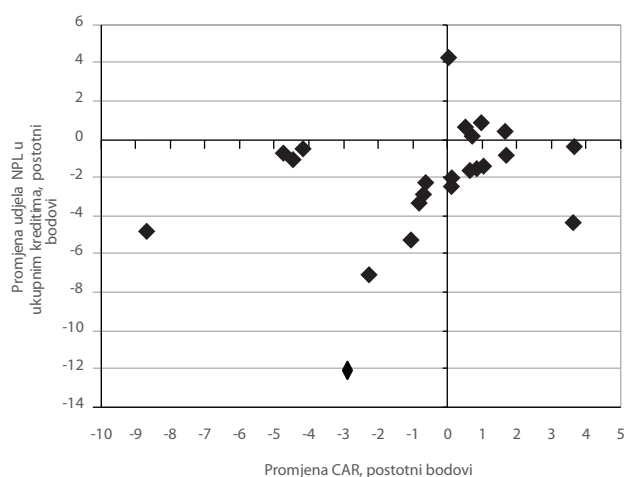
		2016.	2017.
Adekvatna kapitaliziranost	Regulatorni kapital, milijuni KM	2.889	3.123
	Ukupni ponderirani rizik, milijuni KM	18.255	19.909
	Stopa adekvatnosti kapitala	15,8%	15,7%
Bolja kvaliteta kreditnog portfelja	Nekvalitetni krediti, milijuni KM	1.982	1.813
	Omjer nekvalitetnih prema ukupnim kreditima	11,8%	10,0%
	Nekvalitetni krediti umanjani za rezviranja prema osnovnom kapitalu	18,5%	14,4%
Znatno viši poslovni rezultat	Neto dobit/gubitak, milijuni KM	219	336
	Povrat na prosječni kapital	7,3%	10,2%
Visoka likvidnost	Likvidna prema ukupnim sredstvima	27,2%	28,4%
	Likvidna sredstva prema kratkoročnim financijskim obvezama	44,1%	44,3%

Izvor: CBBiH

Većina banaka je adekvatno kapitalizirana, s tim da neke od njih i dalje imaju visok udio nekvalitetnih u ukupnim potraživanjima, što će i u narednim razdobljima vršiti pritisak na kapitaliziranost ovih banaka. Iako je veći broj banaka zabilježio pad stope adekvatnosti kapitala u odnosu na

prethodnu godinu, svega nekoliko banaka je zabilježilo rast nekvalitetnih u ukupnim potraživanjima, a pad pokazatelja kod većine banaka u sustavu posljedica je značajnijeg rasta ukupnih ponderiranih rizika, prvenstveno kao rezultat jačanja kreditne aktivnosti (slika 6.8).

Slika 6.8: Promjena CAR i udjela NPL u ukupnim kreditima u odnosu na prethodnu godinu, po bankama

Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBiH

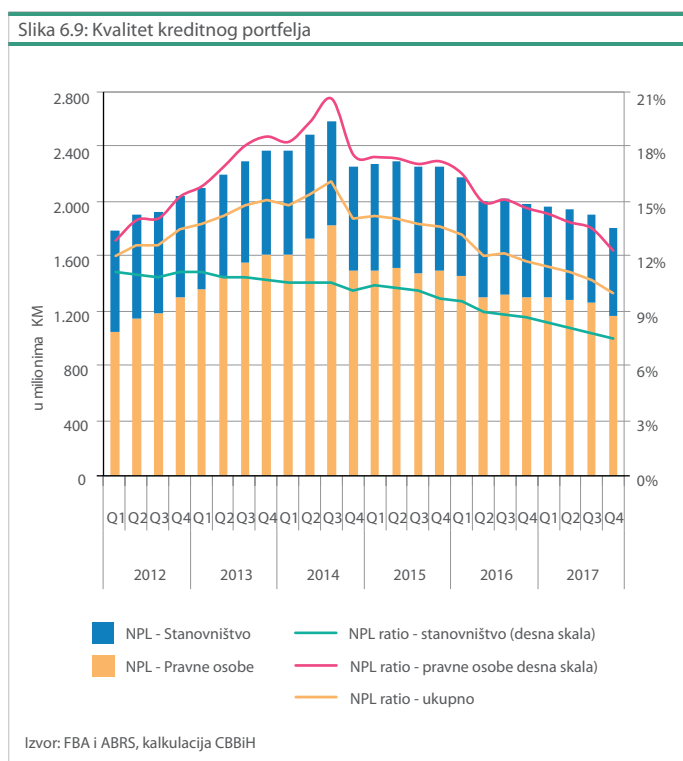
Svi pokazatelji kvaliteta aktive nastavili su trend poboljšanja na razini bankarskog sektora u 2017. godini.

Udio nekvalitetne u ukupnoj aktivi na kraju 2017. godine iznosio je 7,16%, što predstavlja sniženje od 1,27 postotnih bodova u odnosu na kraj prethodne godine. Smanjenje nekvalitetne aktive u najvećoj mjeri je rezultat nastavaka procesa čišćenja bilanci banaka, odnosno trajnog otpisa aktive procijenjene kao gubitak. U 2017. godini banke su zabilježile smanjenje nekvalitetne aktive u iznosu od 157,5 milijuna KM, od čega su otpisale 136,8 milijuna KM aktive i 6,8 milijuna KM kamate procijenjene kao gubitak. Najveći dio nekvalitetne aktive čine nekvalitetna potraživanja koja su u 2017. godini zabilježili smanjenje u iznosu od 168,9 milijuna KM (8,5%). Uz trajni otpis, pozitivan učinak na kvalitetu kreditnog portfelja imalo je jačanje kreditne aktivnosti u 2017. godini. Ukupni krediti porasli su za 1,22 milijarde KM (7,2%). Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima na kraju 2017. godine iznosio 10% i zabilježio sniženje od 1,73 postotnih bodova u odnosu na prethodnu godinu. Također, banke su zabilježile i veću pokrivenost nekvalitetnih kredita rezerviranjima u odnosu na prethodnu godinu²⁴. Pokazatelj nekvalitetni krediti

²⁴Prosječna pokrivenost nekvalitetnih kredita rezerviranjima na kraju 2017. godine na razini bankarskog sektora iznosila je 76,7%, dok je na kraju prethodne godine stopa pokrivenosti nekvalitetnih kredita rezerviranjima za NPL iznosila 74,4%.

umanjeni za rezerviranja prema osnovnom kapitalu na kraju 2017. godine iznosio je 14,3% i zabilježio je smanjenje od 4,13 postotnih bodova u odnosu na kraj prethodne godine. Smanjenje vrijednosti pokazatelja rezultat je rasta osnovnog kapitala, ali i veće pokrivenosti nekvalitetnih kredita rezerviranjima, čime su banke dodatno ublažile pritisak na kapital koji može proizaći iz postojećeg nekvalitetnog portfelja u dijelu koji nije pokriven rezervama.

Iako je na razini bankarskog sektora zabilježen nastavak poboljšanja svih pokazatelja kvaliteta aktive, kreditni rizik još uvijek predstavlja dominantan rizik u bankarskom sektoru BiH. Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima i dalje je visok, osobito u segmentu kredita plasiranih pravnim osobama (slika 6.9).

U segmentu pravnih osoba nastavljen je trend smanjenja nekvalitetnih kredita u apsolutnom i relativnom iznosu tijekom 2017. godine, a smanjenje nekvalitetnih kredita kao i u prethodnoj godini u najvećoj mjeri ostvareno je trajnim otpisom nenaplativih potraživanja. Uz trajni otpis nenaplativih potraživanja, i znatno niža stopa defaulta koja je zabilježena u 2017. godini ukazuje da je kreditni rizik iz

ovog sektora u padu. Također, smanjenju udjela nekvalitetnih u ukupnim kreditima u sektoru nefinancijskih poduzeća

doprinio je rast kreditnih plasmana koji je bio znatno veći nego u prethodnoj godini. Većina banaka je u 2017. godini zabilježila povećanje plasmana nefinancijskim poduzećima, a od ukupnog kreditnog rasta zabilježenog u ovom sektoru 55% su realizirale tri banke. Vrijedi istaći da su dvije od njih banke iz grupe velikih banaka po veličini aktive koje su od početka krize imale strože zahtjeve u pogledu procjene kreditne sposobnosti dužnika te se može zaključiti da je intenziviranje kreditne aktivnosti u ovim bankama i signal realnog opravka poslovanja privatnih nefinancijskih poduzeća. S druge strane, pojedine manje banke bilježile su stope kreditnog rasta veće od 20%, što bi moglo utjecati na brži rast kreditnog rizika u tim bankama. Zabrinutost proizilazi iz prethodnih praksi, budući da su u ranijim razdobljima banke koje su ostvarivale značajan kreditni rast u slabim makroekonomskim okolnostima akumulirale visoku razinu kreditnog rizika kojim nije bilo moguće adekvatno upravljati. Nekvalitetni krediti u sektoru stanovništva nastavili su trend smanjenja kao rezultat nastavaka trajnog otpisa nekvalitetnih potraživanja. Pored toga, boljoj kvaliteti kreditnog portfelja doprinosi i učestala provedba reprogramiranja kredita, a u 2017. godini zabilježen je i nešto slabiji intenzitet reklasifikacije kredita u nekvalitetne kredite u odnosu na prethodne godine. Poboljšanju kvalitete kreditnog portfelja u sektoru stanovništva doprinio je i intenzivniji rast kreditnih plasmana nego u prethodnoj godini. S obzirom na to da je ranije identificiran rizik po osnovi pojačanog rasta dugoročnih nenamjenskih kredita sa slabijom kvalitetom instrumenata osiguranja prepoznat i od strane regulatora, u 2017. godini obje agencije za bankarstvo donijele su odluke kojima je ograničena dužina i ročnost nenamjenskih kredita²⁵. Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima na kraju 2017. godine posebno je visok kod četiri banke u sustavu, u kojima nekvalitetni krediti čine više od jedne četvrtine ukupnog kreditnog portfelja (slika 6.10).

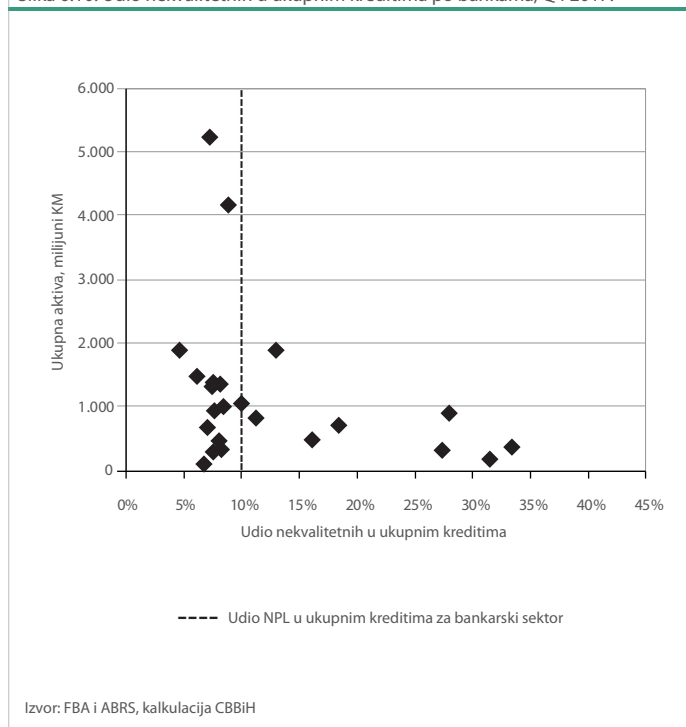
Usvajanjem seta podzakonskih akta u skladu s novim zakonskim okvirima dovršena je izrada nove bankarske regulative u 2017. godini, koja između ostalog uređuje i pitanje kupoprodaje plasmana banaka. Usvajanjem novog zakona o stečaju u RS i izmjenama zakona o stečaju u FBiH²⁶, omogućeno je pravodobno pokretanje stečajnog postupka, financijsko i operativno restrukturiranje dužnika te skraćivanje trajanja i smanjenje troškova stečajnog postupka. Također, novim zakonima je uveden predstečajni postupak, čiji je cilj reorganizacija nelikvidnih gospodarskih društava. U cilju

²⁵Odluka o uključivanju posebnih uvjeta za ugovaranje dugoročnih nenamjenskih i zamjenskih kredita fizičkim osobama u sustav upravljanja rizicima u banci, Službene novine FBiH 81/17 i Službeni glasnik RS 101/17). Prema ovim odlukama, maksimalna dužina nenamjenskih i zamjenskih kredita ograničena je na rok trajanja do 10 godina, dok je visina odobrenog iznosa limitirana na iznos do 50.000 KM.

²⁶Zakon o stečaju RS usvojen je u veljači 2016. godine (Sl. glasnik 16/16), a Zakon o izmjenama Zakona o stečajnom postupku FBiH usvojen je u lipnju 2018. godine (Službene novine FBiH, 52/18).

uspostave sveobuhvatnog okvira za rješavanje nekvalitetnih potraživanja, potrebno je donijeti izmjene poreznog zakona kako bi se uspostavio poseban porezni tretman za otkup nekvalitetnih potraživanja, izmjene zakonskog okvira za naplatu potraživanja i izvršenja kako bi se ubrzali sudski procesi naplate i potraživanja te uspostava okvira za rješavanje duga fizičkih osoba u slučajevima kada dužnik više ne može da izmiruje obveze prema bankama. Po uspostavi okvira za rješavanje nekvalitetnih kredita, može se očekivati smanjenje razine sustavnog rizika.

Slika 6.10: Udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima po bankama, Q4 2017.

Do kraja 2017. godine završen je treći ciklus detaljnog pregleda kvalitete aktive (AQR-Asset Quality Review) u pojedinim bankama. Rezultati obavljenog AQR-a u 2017. godini su pokazali da su banke koje su sudjelovale u ocjeni kvalitete aktive adekvatno kapitalizirane te da utvrđeni pojedinačni nedostaci nemaju značajni utjecaj na bankarski sustav.

Razina kreditnog rizika u bankarskom sektoru u narednom razdoblju će biti i pod neizravnim utjecajem kamatnog rizika u sektoru stanovništva i nefinancijskih privatnih poduzeća. Analiza strukture kreditnog portfelja u pogledu fiksacije kamatne stope pokazuje da je značajan broj kredita ugovoren s varijabilnom kamatnom stopom. Podaci o novoodobrenim kreditnim plasmanima sektoru stanovništva i nefinancijskih poduzeća pokazuju da je od ukupnih novoodobrenih plasmana ovim sektorima u 2017. godini, 61,5% odobreno uz promjenljivu kamatnu stopu odnosno inicijalno razdoblje fiksacije kamatne stope do jedne godine. Udio kredita s promjenljivom kamatnom stopom u ukupnim

novoodobrenim kreditima stanovništva na kraju 2017. godine iznosio je 55,6% i zabilježio smanjenje od 6,72 postotna boda u odnosu na prethodnu godinu. I dok se udio ovih kredita u ukupnim novoodobrenim plasmanima sektoru stanovništva smanjuje četvrtu godinu zaredom, banke su povećale plasmane nefinancijskim poduzećima s promjenljivom kamatnom stopom odnosno inicijalnim razdobljem fiksacije kamatne stope do jedne godine za 25% te udio ovih kredita u ukupnim novoodobrenim kreditima iznosi 66% na kraju 2017. godine. Veći oprez klijenata u vezi s preuzimanjem kamatnog rizika, koji se ogleda u sve većoj zastupljenosti kredita s

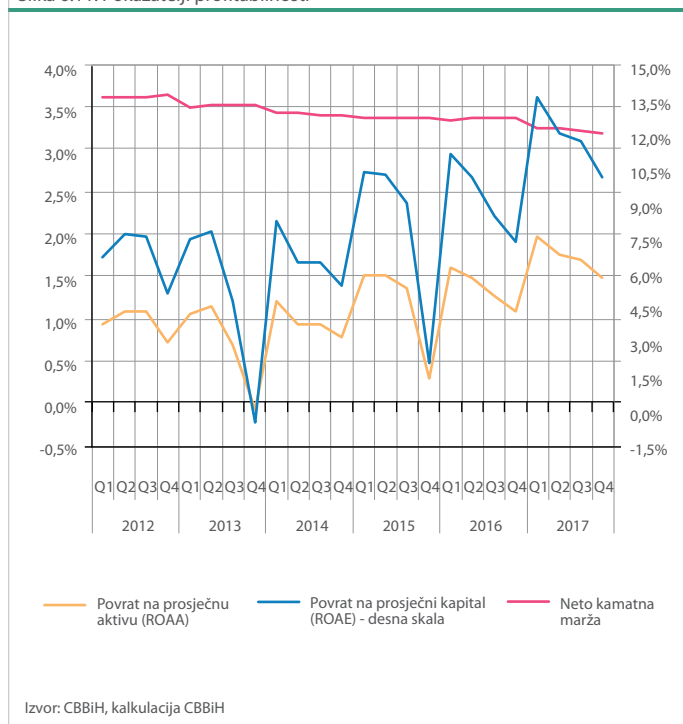
fiksnom kamatnom stopom, u određenoj mjeri ublažuje pritisak na porast kreditnog rizika koji dolazi iz sektora stanovništva. Iako je došlo do smanjenja udjela kredita s promjenljivom kamatnom stopom u ukupnim kreditima sektora stanovništva, i dalje se može ocijeniti da je izloženost oba sektora kamatnom riziku vrlo visoka, što neizravno može utjecati na transformaciju kamatnog u kreditni rizik u bankarskom sektoru. Očekivani rast kamatnih stopa na međunarodnim tržištima povećao bi troškove financiranja za dužnike koje imaju ugovorene kredite s varijabilnom kamatnom stopom, što bi moglo uzrokovati kašnjenje u otplati jednog dijela potraživanja i pogoršanje kvalitete kreditnog portfelja u bankarskom sektoru.

Bankarski sektor BiH na kraju 2017. godine iskazao je rekordnu dobit u iznosu od 336,2 milijuna KM te ostvario znatno veći povrat na prosječnu aktivu i prosječni dionički kapital u odnosu na prethodnu godinu. Snažan rast profitabilnosti bankarskog sektora rezultat je rasta ukupnog prihoda koji je u značajnoj mjeri bio rezultat rasta operativnih prihoda, blagi rast neto kamatnog prihoda te smanjenje nekamatnih rashoda. Najveći dio dobiti bankarskog sektora i dalje je skoncentriran u nekoliko najvećih banaka. Tako su dvije banke ostvarile 48,2% ukupne dobiti u sektoru, dok su tri najprofitabilnije banke generirale 61,7% ukupne neto dobiti bankarskog sektora. Za razliku od prethodnih godina kada je nekoliko banaka bilo suočeno s većim gubicima u poslovanju, u 2017. godini samo dvije banke su iskazale negativan financijski rezultat u ukupnom iznosu od 7,3 milijuna KM. Uz rast profitabilnosti koji je zabilježila većina banaka u sustavu, rekordnom poslovnim rezultatu u značajnoj mjeri doprinijela je stabilizacija i oporavak poslovanja u dvije banaka iz iste grupacije koje su proteklih godina ostvarivale visoke gubitke i predstavljale značajan izvor rizika za bh. bankarski sustav.

Kretanje pokazatelja ROAA i ROAE ukazuje da bankarski sektor u posljednje dvije godine bilježi stabilan rastući povrat na aktivu i kapital, za razliku od ranijih razdoblja kada su

uslijed visokih gubitaka ostvarenih u pojedinačnim bankama vrijednosti ovih pokazatelja bile znatno volatilnije (slika 11).

Slika 6.11: Pokazatelji profitabilnosti

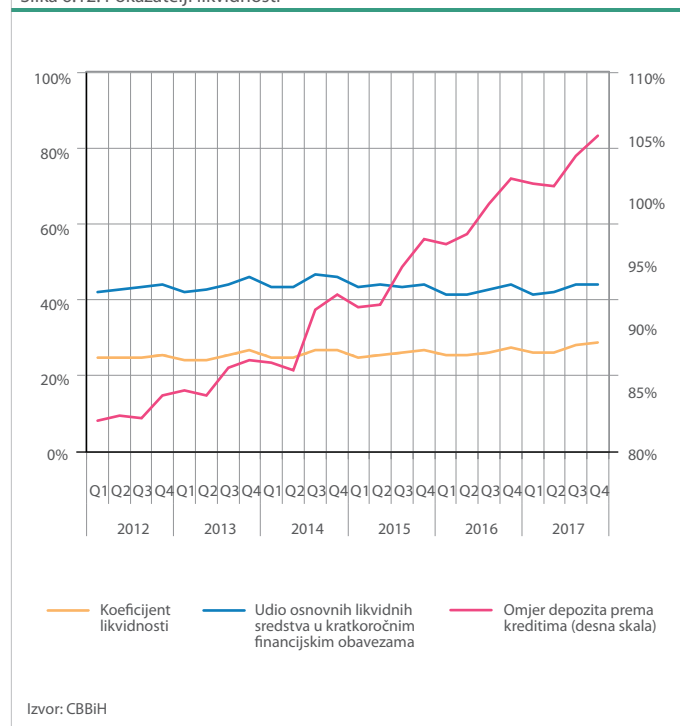
Na kraju 2017. godine bankarski sektor je ostvario veći povrat na prosječnu aktivu i prosječni kapital u odnosu na prethodnu godinu, što je rezultat znatno većeg rasta neto dobiti u odnosu na rast prosječne aktive i prosječnog dioničkog kapitala. Analiza strukture prihoda bankarskog sektora pokazuje da je u 2017. godini došlo do blagog smanjenja kamatnih prihoda za 4,6 milijuna KM (0,4%), unatoč zabilježenom jačanju kreditne aktivnosti. Smanjenje kamatnih prihoda prije svega je rezultat nastavka pada kamatnih stopa na novoodobrene kreditne plasmane, a zabilježeno smanjenje kamatnih stopa na kreditne plasmane sektoru stanovništva i nefinancijskih poduzeća je čak i veće nego u prethodnoj godini²⁷.

Da bi amortizirale pad kamatnih prihoda, banke su nastavile smanjivati pasivne kamatne stope, čime uspijevaju održavati stabilnu kamatnu maržu. Iako je na razini sektora zabilježen blagi rast neto kamatnih prihoda, nastavljen trend smanjenja udjela neto kamatnih prihoda u ukupnom prihodu kao rezultat snažnijeg rasta operativnih prihoda. Tako je na kraju 2017. godine udio neto kamatnih prihoda u ukupnom prihodu iznosio 58,3% i zabilježio smanjenje od 2,1 postotnih bodova u odnosu na kraj prethodne godine. Snažan rast operativnih prihoda banke su najvećim dijelom generirale

po osnovi naknada za izvršene usluge te jednokratnih izvanrednih prihoda koje je ostvarilo nekoliko banaka u 2017. godini. Na razini sektora zabilježeno je i blago smanjenje neamatnih rashoda za 30,4 milijuna KM (2,8%), što je također doprinijelo bolje ostvarenom financijskom rezultatu. Iz navedenog proizilazi da su banke u 2017. godini značajan dio dobiti ostvarile uslijed povećanja operativnih prihoda po osnovi naknada, što ukazuje na rizik održivosti postojeće razine profitabilnosti u narednim razdobljima.

Likvidnost bankarskog sektora u BiH se tijekom 2017. godine zadržala na visokoj razini, što je prije svega uzrokovano kontinuiranim trendom povećanja depozita (slika 6.12). Na kraju 2017. godine likvidna sredstva su činila 28,4% aktive bankarskog sektora, dok je 44,3% kratkoročne pasive bilo pokriveno likvidnim sredstvima (tablica 6.3). Iako je na razini sustava zabilježena zadovoljavajuća likvidnost, pojedine banke koje bilježe rast kredita s problemima u otplati mogle bi se suočiti s rastom rizika likvidnosti.

Slika 6.12: Pokazatelji likvidnosti

Testovi na stres

CBBiH na kvartalnoj osnovi provodi top-down testove na stres za bankarski sektor u zemlji, koji su jedan od glavnih alata za ocjenu njegove otpornosti na potencijalne šokove iz makroekonomskog okruženja i bankarskog sektora. Testiranjem na stres se procjenjuje sposobnost kako

²⁷Prosječna ponderirana kamatna stopa na novoodobrene kreditne plasmane sektoru stanovništva u 2017. godini iznosila je 6,64%, dok je prosječna ponderirana kamatna stopa na novoodobrene kreditne plasmane sektoru nefinancijskih poduzeća iznosila 4,46%. Za detaljniju analizu kretanja kamatnih stopa vidi poglavlja Stanovništvo i Poduzeća.

cjelokupnog bankarskog sektora tako i pojedinačnih banaka da podnesu potencijalne gubitke koji bi nastali u slučaju materijalizacije pretpostavljenih šokova.

Testiranje se vrši kroz dva scenarija, osnovni i ekstremni scenario. U osnovnom scenariju postavljaju se pretpostavke bazirane na makroekonomskim projekcijama i projekcijama kretanja u bankarskom sektoru, čime se nastoji dobiti vjerojatna pozicija bankarskog sektora za kraj naredne dvije kalendarske godine. Ekstremni scenario pretpostavlja događaje male vjerojatnoće koji će, ukoliko se realiziraju, imati značajne negativne učinke po bankarski sektor.

Test na stres se bazira na dva pretpostavljena šoka: usporavanju ekonomske aktivnosti u zemlji i rastu kamatnih stopa. S obzirom na to da kreditni rizik predstavlja najznačajniji rizik u bankarskom sektoru BiH, u fokusu testova na stres je testiranje otpornosti bankarskog sektora na pogoršanje kvaliteta kreditnog portfelja, tako da se oba šoka odražavaju kroz porast nekvalitetnih kredita, što u konačnici ima negativne učinke na profitabilnost i kapitaliziranost bankarskog sektora.

Očekivana ekonomska kretanja utemeljena su na projekcijama MMF-a i procjenama CBBiH i koriste se kao pretpostavke u osnovnom scenariju testa na stres. U osnovnom scenariju za 2018. godinu pretpostavlja se oporavak ekonomske aktivnosti u zemlji, koji bi se trebao nastaviti i u 2019. godini. U ekstremnom scenariju predviđa se značajno slabljenje domaće potražnje, koje se javlja kao posljedica smanjenja raspoloživog dohotka stanovništva, kao i smanjene vanjske potražnje za domaćim proizvodima. Tako se u oba razdoblja ekstremnog scenarija pretpostavlja značajnije usporavanje ekonomske aktivnosti u odnosu na projekcije iz osnovnog scenarija. Tablica 6.4 daje pregled osnovnih pretpostavki koje su se koristile prilikom testiranja na stres s podacima za kraj 2017. godine.

Tablica 6.4: Osnovne pretpostavke u testovima na stres

	u %			
	Osnovni scenario		Ekstremni scenario	
	2018	2019	2018	2019
Rast realnog BDP-a ¹⁾	3,2	3,5	-3,8	-1,5
Rast aktive	7,0	7,3	-3,5	-3,2
Nominalni rast kredita	6,1	6,6	-4,0	-3,5
Rast vrijednosnih papira	4,0	4,0	-5,0	0,0
Inflacija ¹⁾	1,5	1,6	-1,1	-0,8

Izvor: MMF i pretpostavke CBBiH

¹⁾ Projekcije MMF-a preuzete iz publikacije IMF World Economic Outlook, April 2018

Osnovni nalazi testova na stres se izražavaju u pogledu kapitaliziranosti bankarskog sektora u naredne dvije godine. Rezultati testova na stres urađenih na osnovi podataka s

kraja 2017. godine su pokazali da bi se stopa adekvatnosti kapitala bankarskog sektora BiH u slučaju materijalizacije pretpostavljenih šokova zadržala iznad regulatornog minimuma (tablica 6.5). Međutim, i pored zadovoljavajuće kapitaliziranosti na razini bankarskog sektora, testovi na stres su pokazali da postoji značajan broj banaka koje bi, u slučaju da se pretpostavljeni šokovi realiziraju, imale potrebe za dodatnim kapitalom. Iako se radi o rizicima idiosinkretičkog karaktera, nedovoljna kapitaliziranost većeg broja banaka ili banaka od sustavne važnosti mogla bi postati prijetnja stabilnosti cjelokupnog bankarskog sektora.

Tabela 6.5: Rezultati testova na stres

	Osnovni scenario		Ekstremni scenario	
	2018	2019	2018	2019
Stopa adekvatnosti kapitala, %	16,1	16,3	14,6	13,7
Ukupne dokapitalizacijske potrebe, milijuni KM	3,4	17,4	108,5	224,1
Broj banaka koje trebaju dokapitalizaciju	2	3	7	11

Izvor: CBBiH

Iako je u osnovnom scenariju bankarski sektor iskazao otpornost na aktualne rizike i postojeću nisku razinu ekonomske aktivnosti, nekoliko banaka, prvenstveno one banke koje se već duže vremensko razdoblje suočavaju s problemima u poslovanju, iskazale su potrebe za dodatnim kapitalom. Tako u osnovnom scenariju na kraju 2018. godine dokapitalizacijske potrebe iskazuju dvije, a na kraju 2019. godine tri banke, od čega dvije banke koje su već u prvom razdoblju iskazale potrebu za dodatnim kapitalom. Radi se o malim bankama koje su u proteklom godinama ostvarivale gubitke u poslovanju ili su im bilance opterećene visokom razinom nekvalitetnih kredita te bi im u pretpostavljenim uvjetima makroekonomskog oporavka i povećanja bilančne sume značajnije rasli troškovi u odnosu na povećanje prihoda. Ovakav scenarij bi rezultirao padom profitabilnosti kod ovih banaka u tolikoj mjeri da bi utjecao na smanjenje stope adekvatnosti kapitala ispod regulatornog minimuma.

U slučaju da se ostvare pretpostavljeni šokovi iz ekstremnog scenarija, potrebe za dodatnim kapitalom u 2018. godini imalo bi sedam, a u 2019. godini jedanaest banaka. Među bankama kod kojih se potrebe za dodatnim kapitalom javljaju samo u ekstremnom scenariju, većinom se nalaze banke čije bilance su opterećene značajnom razinom nekvalitetnih potraživanja ili im je struktura kapitala nepovoljna u smislu da adekvatnost kapitala ne održavaju isključivo najkvalitetnijim vrstama kapitala, tako da su ove banke najosjetljivije na postavljene jake šokove. Pored navedenog, i pojedine banke s dobrim

pokazateljima financijskog zdravlja u slučaju pretpostavljenog rasta nekvalitetnih kredita i troškova financiranja te uz pad kreditne aktivnosti, ostvarile bi gubitke koje ne bi bile sposobne apsorbirati uz postojeću razinu kapitala, tako da bi iskazale potrebe za dodatnim kapitalom u jednom ili u oba razdoblja ekstremnog scenarija.

Rezultati testova na stres u ekstremnom scenariju su pokazali da je kapitaliziranost banaka prvenstveno osjetljiva na kvalitetu kreditnog portfelja, koji uslijed pretpostavljenih šokova bilježi značajno pogoršanje. Značajni porast troškova rezerviranja, uslijed pogoršanja kvaliteta kreditnog portfelja, kao i troškova financiranja banaka u ekstremnom scenariju rezultirao bi negativnim financijskim rezultatom kod velikog broja banaka u sustavu, što bi utjecalo na pogoršanje njihove kapitaliziranosti. Bitno je napomenuti da se u testovima na stres ne pretpostavlja da su banke koje su iskazale dokapitalizacijske potrebe u prvom razdoblju nadomjestile nedostajući kapital, već dolazi do akumuliranja dokapitalizacijskih potreba u oba razdoblja testa na stres. Iz ovog razloga su rezultati u drugom razdoblju oba scenarija lošiji u odnosu na prvo razdoblje. Također, testovi na stres ne sadrže pretpostavku otpisa nekvalitetnih kredita, odnosno prodaje ovog dijela aktive drugoj pravnoj osobi, pri čemu dolazi do akumuliranja nekvalitetnih kredita u razdobljima za koje se vrši testiranje na stres (slika 6.13).

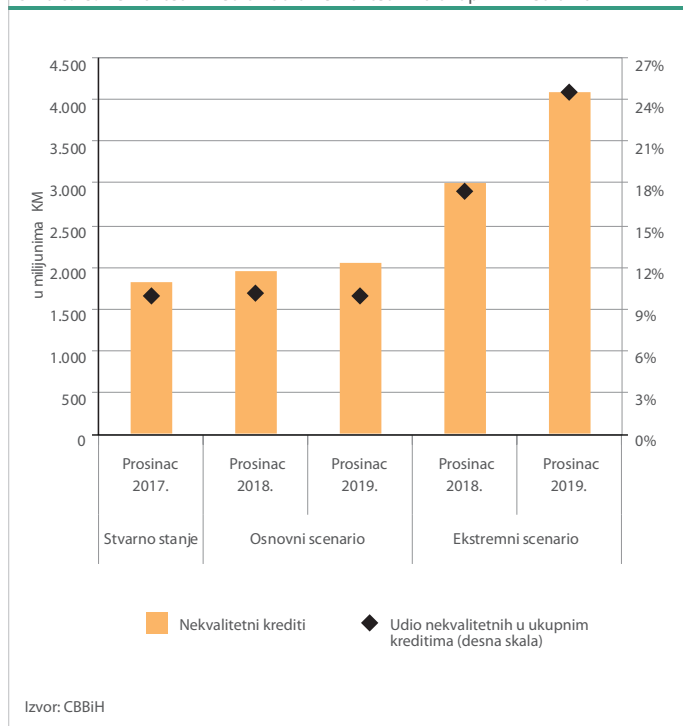
6.2 Nebankarski financijski sektor

Uslijed oporavka ekonomske aktivnosti u 2017. godini zabilježeni su blagi pozitivni trendovi u pojedinim segmentima nebankarskog financijskog sektora. Rast vrijednosti imovine ostvaren je u mikrokreditnom organizacijama, sektoru osiguranja i investicijskim fondovima. S druge strane, u lizing sektoru zabilježena je kontrakcija bilančne sume lizing društava kao rezultat smanjenja broja društva koja posluju u lizing sektoru (tablica 6.1). Iako je oporavak poslovanja dijela nebankarskih financijskih posrednika utjecao na rast aktive nebankarskog financijskog sektora u 2017. godini, taj rast nije bio dovoljno snažan da bi rezultirao rastom udjela ovog sektora u ukupnoj aktivi financijskih posrednika. U odnosu na 2016. godinu aktiva nebankarskog financijskog sektora zabilježila rast od 147,5 milijuna KM, ali njen udio u financijskom sektoru smanjen je s 12,2% na 11,7%. Na tržištu kapitala zabilježen je pad prometa drugu godinu zaredom.

Pozitivna kretanja zabilježena u mikrokreditnom sektoru u 2017. godini koja se ogledaju u osnivanju novih kompanija, rastu kreditne aktivnosti i bilančne sume te većoj profitabilnosti, pokazatelji su oporavaka poslovanja ovog dijela financijskog sektora. Na kraju 2017. godine u BiH je poslovalo 25 MKO, od čega 15 mikrokreditnih fondacija i 10 mikrokreditnih društava. Tijekom 2017. godine osnovana su tri nova mikrokreditna društva i jedna mikrokreditna fondacija. Ukupna aktiva mikrokreditnog sektora na kraju 2017. godine veća je za 125,9 milijuna KM ili 19% u odnosu na 2016. godinu (tablica 6.6). U strukturi aktive najveći udio imaju krediti (624 milijuna KM ili 79,1%), s godišnjom stopom rasta od 11,3%. Oporavak kreditne aktivnosti zabilježen je u većini mikrokreditnih organizacija, ali pojedine manje MKO i dalje se suočavaju s nedostatkom izvora financiranja te bilježe kontrakciju bilančne sume i ostvaruju negativne poslovne rezultate. Od ukupnog iznosa mikrokredita, 97,7% je plasirano fizičkim osobama, od čega je najveći dio odobren za financiranje sektora poljoprivrede (37,5%). Na plasmane za uslužne djelatnosti otpada 17,9% mikrokredita fizičkim osobama, nakon čega slijede krediti za stambene potrebe (14,5%).

U MKO sektoru u 2017. godini zabilježen je porast rizičnog portfelja, ali je zahvaljujući značajnijem rastu kreditnih plasmana, udio rizičnog portfelja u ukupnom portfelju nešto niži u odnosu na prethodnu godinu. Od ukupnog kreditnog portfelja 2,24% ili 14 milijuna KM kredita imalo je kašnjenje u otplati, što predstavlja povećanje rizičnog portfelja za 695 tisuća KM ili 5,2% u odnosu na prethodnu godinu. Također, zabilježeno je povećanje rezerviranja za kreditne gubitke

Slika 6.13: Nekvalitetni krediti i udio nekvalitetnih u ukupnim kreditima

Tablica 6.6: Pojednostavljena bilanca stanja mikrokreditnih organizacija

Aktiva	u milijunima KM		Pasiva		
	2016.	2017.		2016.	2017.
Novčana sredstva i plasmani drugim bankama	35,9	60,0			
Kredit	560,8	624,0	Obveze po uzetim kreditima	334,9	397,8
Rezerve za kreditne gubitke	-4,8	-5,0	Kapital	293,1	352,8
Ostala aktiva	70,8	109,6	Ostale obaveze	34,7	38,1
UKUPNO	662,7	788,7	UKUPNO	662,7	788,7

Izvor: FBA i ABRS, kalkulacija CBBiH

sa 4,8 milijuna KM na kraju 2016. godine na 5 milijuna KM na kraju 2017. godine. Stopa rezervi za kreditne gubitke na razini sektora iznosila je 0,8% i zabilježila je smanjenje od 5 baznih bodova u odnosu na prethodnu godinu. Izvanbilančna evidencija, koju u najvećem dijelu čine otpisana potraživanja na kraju 2017. godine iznosila je 150,1 milijun KM i niža je za 2,5% u odnosu na prethodnu godinu te čini 24% kreditnog portfelja.

U strukturi pasive, obveze po uzetim kreditima koje predstavljaju osnovni izvor sredstava MKO iznose 397,8 milijuna KM te bilježe rast od 18,8% u odnosu na prethodnu godinu. Iako su obveze po uzetim kratkoročnim i dugoročnim kreditima zabilježile rast prvi put nakon 2008. godine, domaće komercijalne banke i međunarodni kreditori i dalje su u određenoj mjeri uzdržani kod kreditiranja mikrokreditnog sektora, uslijed čega su pojedine MKO uskraćene za povoljnija financijska sredstva kojim bi financirale svoju aktivnost. Ukupni kapital sektora na kraju 2017. godine iznosi 352,8 milijuna KM i bilježi povećanje za 59,7 milijuna KM (20,4%) u odnosu na prethodnu godinu. Na povećanje ukupnog kapitala mikrokreditnog sektora najznačajniji utjecaj imalo je povećanje osnovnog kapitala, kao rezultat dokapitalizacije dva mikrokreditna društva u 2017. godini, te uplata osnivačkog kapitala kod tri novoosnovana mikrokreditna društva. U strukturi kapitala mikrokreditnih fondacija najznačajniji je višak prihoda nad rashodima koji iznosi 169,8 milijuna KM, dok kod mikrokreditnih društava značajan izvor kapitala predstavlja neraspoređena dobit koja je na kraju 2017. godine iznosila 45 milijuna KM.

Mikrokreditni sektor je na kraju 2017. godine ostvario pozitivan financijski rezultat u visini od 26,9 milijuna KM i zabilježio porast profitabilnosti u iznosu od 1,1 milijun KM u odnosu na prethodnu godinu. Četiri mikrokreditna društva

iskazala su gubitak u poslovanju u iznosu od 1,06 milijuna KM, dok su četiri mikrokreditne fondacije iskazale manjak prihoda nad rashodima u iznosu od 199 tisuća KM. Ukupni prihodi na kraju 2017. godine iznosili su 124 milijuna KM i zabilježili su povećanje od 9,2% u odnosu na prethodnu godinu. U strukturi ukupnih prihoda najveći udio imaju prihodi od kamata, koji na kraju 2017. godine čine 92% ukupnih prihoda. Prihodi od kamata iznose 114 milijuna KM i bilježe povećanje za 9,3 milijuna KM (8,9%). Operativni prihodi iznose 10 milijuna KM i bilježe povećanje u iznosu od 1,2 milijuna KM (13%) u odnosu na prethodnu godinu.

Prosječna ponderirana efektivna kamatna stopa na ukupne kredite u FBiH u četvrtom tromjesečju 2017. godine je iznosila 24,73%, pri čemu su efektivne kamatne stope na kratkoročne i dugoročne mikrokredite u FBiH nešto niže u odnosu na prethodnu godinu, dok je ista stopa na ukupne kredite u RS iznosila 23,9%, s tim da je u RS zabilježeno povećanje kamatnih stopa na kratkoročne i dugoročne mikrokredite tijekom 2017. godine.

Ukupni rashodi MKO sektora iznosili su 106,8 milijuna KM i zabilježili su povećanje od 8,4% u odnosu na prethodnu godinu. Operativni troškovi sektora, koje u najvećem dijelu čine troškovi plaća i doprinosa, veći su za 10,4% u odnosu na 2016. godinu, što je rezultat povećanja broja zaposlenih u mikrokreditnom sektoru²⁸. Troškovi rezerviranja za kreditne i druge gubitke iznosili su 4,7 milijuna KM i zabilježili su povećanje od 2,4% u odnosu na prethodnu godinu. Porast profitabilnosti mikrokreditnog sektora u 2017. godini u najvećoj mjeri rezultat je rasta prihoda ostvarenih po osnovi kamata i sličnih prihoda. Iako pokazatelji poslovanja mikrokreditnog sektora ukazuju na rast i stabilizaciju poslovanja, za daljnje jačanje mikrokreditnog sektora potrebno je stvoriti manji broj jačih i zdravijih MKO, čime bi se u fondacijama koje imaju manji iznos kapitala i visok stupanj otpisanih potraživanja očuvala donirana sredstva i vratilo povjerenje investitora koji ovaj sektor i dalje percipiraju rizičnim.

Na kraju 2017. godine dozvolu za rad imalo je šest lizing društava, a broj društava davatelja lizinga smanjen je za dva društva, što je rezultiralo kontrakcijom bilančne sume lizing sektora. Sredinom 2017. godine oduzeta dozvola za rad društvu Hypo Alpe Adria Leasing d.o.o. Banja Luka, a početkom trećeg tromjesečja proveden proces pripajanja društva UniCredit Leasing d.o.o. Sarajevo banci UniCredit d.d. Mostar. Pored toga, potrebno je napomenuti da u 2017. godini tri lizing društva nisu bila tržišno aktivna u procesu

²⁸Ukupan broj zaposlenih u 2017. godini veći je za 12,3% u odnosu na prethodnu godinu, s tim što je u FBiH povećanje broja zaposlenih rezultat činjenice da 114 radnika koji su zaposlenici jedne MKF, angažirani na pola radnog vremena i kao zaposlenici jednog MKD te su isti evidentirani u izvješćima o kvalifikacijskoj strukturi zaposlenih i MKF i MKD.

zaključivanja novih ugovora. Ukupna aktiva lizing sektora iznosila je 260,2 milijuna KM i zabilježila je smanjenje za 162,5 milijuna KM (38,4%) u odnosu na prethodnu godinu. Dva lizing društva bilježe rast bilančne sume u iznosu od 26,1 milijun KM, dok četiri društva, od kojih tri nisu bila tržišno aktivna bilježe pad bilančne sume u iznosu od 41,3 milijuna KM u odnosu na prethodnu godinu²⁹. U strukturi ukupne aktive najznačajnija stavka bilance stanja društava za lizing su financijski plasmani. Na financijski lizing odnosi se 89,3% vrijednosti ugovora o lizingu, a na poslove operativnog lizinga preostalih 10,7%. Vrijednost novozaključenih ugovora financijskog i operativnog lizinga u 2017. iznosila je 145,8 milijuna KM, što je za 1,5% više u odnosu na isto razdoblje prethodne godine. Ukupna neto potraživanja po osnovi financijskog lizinga iznose 176 milijuna KM i čine 67,6% ukupne aktive u 2017. godini. Formirane rezerve za gubitke po financijskom lizingu na kraju 2017. godine iznosile su 2,1 milijun KM i manje su za 2,4 milijuna KM ili 53,8% u odnosu na prethodnu godinu. Izuzimajući jedno lizing društvo koje je zabilježilo povećanje formiranih rezervi za gubitke, ostala lizing društva bilježila su smanjenje formiranih rezervi za gubitke po financijskom lizingu.

Sektor lizinga je na kraju 2017. godini ostvario pozitivan financijski rezultat u iznosu od pet milijuna KM, za razliku od prethodne godine kada je uslijed iskaznih gubitaka neaktivnih lizing društava ostvaren negativan financijski rezultat na razini sektora. Pozitivan financijski rezultat ostvarila su četiri lizing društva u iznosu od šest milijuna KM, dok su dva društva iskazala negativan financijski rezultat u iznosu od jednog milijuna KM. Iako su preostala aktivna društva zabilježila poboljšanje pokazatelja poslovanja, koje se ogleda u povećanju ukupnog volumena financiranja i broja novozaključenih ugovora te ostvarenom pozitivnom financijskom rezultatu, evidentno je da ovaj sektor sve više gubi na značaju.

Tržište osiguranja nastavilo je bilježiti rast premijskih prihoda i bilančne sume u 2017. godini. Na tržištu osiguranja u BiH u 2017. godini poslovalo je 27 društava za osiguranje i jedno društvo za reosiguranje. Ukupna obračunana premija u 2017. godini iznosila je 683,2 milijuna KM i u odnosu na isto razdoblje prošle godine bilježi povećanje od 7,8%. Iako je zabilježen rast premije i u 2017. godini, udio premije u ukupnom BDP-u i dalje je na izrazito niskoj razini kao i prethodne godine (2,17% BDP-a). Od ukupne obračunane premije, na neživotna osiguranja se odnosi 79,6%, odnosno 544 milijuna KM. Najznačajniji udio u ukupnoj premiji osiguranja

i dalje ima osiguranje od automobilske odgovornosti (preko 50%), što predstavlja pokazatelj velike nerazvijenosti tržišta osiguranja u BiH. Obračunana premija na životna osiguranja je iznosila 139,2 milijuna KM, čime je u 2017. godini udio u ukupnoj premiji ostao na prošlogodišnjoj razini od 20,4%. Iako se i u 2017. bilježi rast premije životnog osiguranja (7,7%) i dalje je slaba zastupljenost dobrovoljnih vrsta osiguranja, što predstavlja jedan od pokazatelja slabe razvijenosti tržišta osiguranja u BiH. Ukupne bruto isplaćene štete iznose 265,7 milijuna KM i čine 38,9% ukupne obračunane premije.

Prema podacima CBBiH, osiguravajuća društva su na kraju 2017. godine držala na računima komercijalnih banaka, u različitim formama depozita 33,9% ukupne aktive. I dok depoziti kod komercijalnih banaka bilježe blago smanjenje udjela u aktivni osiguravajućih društava, primjetan je trend rasta udjela vladinih vrijednosnih papira u strukturi aktive ovog sektora. Investicije sektora osiguranja u vladine vrijednosne papire na kraju 2017. godine iznosile su 301 milijuna KM i zabilježile rast od 37,8% u odnosu na prethodnu godinu, a udio vladinih vrijednosnih papira u ukupnoj aktivni osiguravajućih društava na kraju godine iznosio je 16,6%.

Rast premije i bilančne sume osiguravajućih društava ukazuje na nastavak pozitivnih trendova u sektoru osiguranja. Međutim, daljnji razvoj tržišta osiguranja u BiH u velikoj mjeri je limitiran općim ekonomskim uvjetima, poput niske razine plaća i kontinuirano visoke stope nezaposlenosti te nepostojanjem dovoljne razine znanja stanovništva o ulozi i značaju osiguranja. Sve navedeno rezultira još uvijek slabom zastupljenosti dobrovoljnih vrsta osiguranja, što u konačnici predstavlja ograničavajući čimbenik jačanju investicijskog potencijala sektora osiguranja.

U 2017. godini dozvolu za rad imalo je 36 investicijska fonda, od čega 17 u FBiH i 19 u RS. Od ukupno 36 investicijska fonda, 25 su zatvoreni investicijski fondovi, dok su 11 fondova otvoreni investicijski fondovi. Tijekom 2017. godine dozvolu za rad dobila su tri otvorena investicijska fonda³⁰. Dio imovine zatvorenog mješovitog investicijskog fonda (ZMIF) u preoblikovanju "Kristal invest fond" Banja Luka prenesen je u otvoreni dionički investicijski fond "Oportunity fund", dok je dio imovine ZMIF u preoblikovanju "Zepter fund" Banja Luka prenesen je u otvoreni mješoviti investicijski fond "Future fund" i Otvoreni mješoviti investicijski fond "Maximus fund". Neto vrijednost imovine investicijskih fondova na kraju 2017. godine iznosila je 846,9 milijuna KM i zabilježila je povećanje

²⁹Najveći iznos smanjenja bilančne sume odnosi se na jedno neaktivno lizing društvo.

³⁰U skladu sa Zakonom o investicijskim fondovima u RS ("Službeni glasnik Republike Srpske", broj 92/06) društvo za upravljanje koje upravlja zatvorenim investicijskim fondom i koje je organizirano u zatvoreni investicijski fond, dužno je da najkasnije u roku od tri godine od dana 14.10.2015. godine, zatvoreni investicijski fond preoblikuje u otvoreni investicijski fond.

za 45,3 milijuna KM (5,6%) u odnosu na kraj prethodne godine. Povećanju ukupne vrijednosti neto imovine investicijskih fondova u 2017. godini najviše je doprinijelo značajnije povećanje neto imovine jednog fonda. S druge strane, veći broj fondova bilježi smanjenje neto imovine kao rezultat smanjenja tržišne vrijednosti vrijednosnih papira iz portfelja fondova. U strukturi portfelja investicijskih fondova još uvijek dominiraju vlasnički instrumenti, odnosno dionice kao najznačajnija vrsta imovine kod gotovo svih investicijskih fondova.

Ukupan promet na bh. burzama u 2017. godini nastavio je bilježiti smanjenje drugu godinu zaredom, a vrijednost prometa iznosi 1,02 milijarde KM. Od ukupnog prometa na Sarajevskoj burzi (SASE) ostvareno je 532,6 milijuna KM, odnosno 52,2%, a na Banjalučkoj burzi (BLSE) 486,9 milijuna KM ili 47,8%. Vrijednost ukupno ostvarenog prometa na bh. burzama u 2017. manja je za 26,1%, dok su godišnje stope pada prometa na SASE i BLSE iznosile 29,5% i 22,1% respektivno. Kao i prethodnih nekoliko godina najveći obujam prometa ostvaren je na primarnom tržištu u segmentu instrumenata duga, a s obzirom na to da su entitetske vlade smanjile intenzitet zaduživanja na domaćem tržištu kapitala u odnosu na ranije godine, zabilježen je pad prometa na obje bh. burze. Na kotacijama gospodarskih društava, fondova i obveznica također je zabilježen pad prometa u iznosu od 51,4 milijuna KM, dok je na slobodnom tržištu zabilježen blagi porast prometa u iznosu od 10 milijuna KM i to u najvećoj mjeri kao rezultat porasta prometa na tržištu emitenata u stečaju. Uz smanjenje javne ponude na primarnom tržištu, na BLSE je zabilježen i pad redovnog prometa dionica, fondova, obveznica i trezorskih zapisa u iznosu od 68,4 milijuna KM.

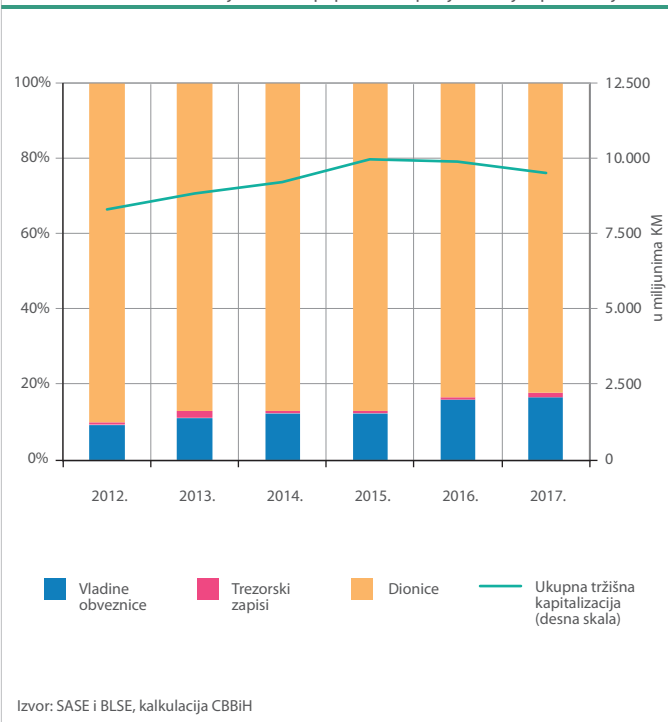
Ukupna tržišna kapitalizacija u BiH na kraju 2017. godine manja je u odnosu na prethodnu godinu, što je rezultat zabilježenog smanjenja tržišne kapitalizacije na SASE u iznosu od 383,8 milijuna KM (7%). Istodobno tržišna kapitalizacija na BLSE viša je za 61,7 milijuna KM (1,6%) u odnosu na kraj 2016. godine. Smanjenje tržišne kapitalizacije koje je zabilježeno na SASE u 2017. godini rezultat je značajnog smanjenja vrijednosti dionica kompanija kojima se trguje na ovoj burzi. Na godišnjoj razini jedino je vrijednost indeksa SASX 30

zabilježila blagi rast (0,53%), dok su vrijednosti indeksa BIFX, SASX 10 i SASX-BBI umanjene za 25,1, 18,5 i 8,7% respektivno. Vrijednost burzanskog indeksa BIRS na banjalučkoj burzi zabilježila je pad od 0,6%, vrijednost indeksa poduzeća Elektroprivrede Republike Srpske (ERS) niža je za 14,7%,

dok je vrijednost indeksa obveznica Republike Srpske (ORS) zabilježila povećanje od 13,4% u odnosu na kraj prethodne godine.

Iako su entitetske vlade smanjile intenzitet zaduživanja na domaćem tržištu kapitala u 2017. godini udio vladinih vrijednosnih papira u ukupnoj tržišnoj kapitalizaciji nastavio se povećavati, u najvećoj mjeri kao rezultat smanjenja ukupne tržišne kapitalizacije³¹. Tako je na kraju 2017. godine udio vladinih vrijednosnih papira u ukupnoj tržišnoj kapitalizaciji dostigao razinu od 17,6% (slika 6.14)³².

Slika 6.14: Udio vladinih vrijednosnih papira u ukupnoj tržišnoj kapitalizaciji

Pad prometa na tržištu kapitala, relativno mala uloga mikrokreditnih organizacija i lizing društava u financijskom posredovanju te nedovoljan rast osiguravajućih društava ukazuju na nespremnost domaćih ulagača ka alternativnim oblicima ulaganja. Domaća tržišta kapitala u pogledu investicijske aktivnosti i potencijala još uvijek nisu na razinama koje bi podržale brži razvoj gospodarske aktivnosti u BiH. Veći institucionalni ulagači još uvijek nisu prisutni na tržištu kapitala.

Uz razvoj institucionalnih ulagača, jedna od nužnih pretpostavki za razvoj tržišta kapitala jeste jačanje privatnog sektora i stvaranje uvjeta za razvoj snažnih privatnih kompanija koje bi mogle koristiti bh. burze kao dodatni izvor financiranja i u određenoj mjeri kao alternativu bankarskom sektoru.

³¹U svrhu analize, vrijednost ukupne tržišne kapitalizacije na SASE uvećana je za vrijednost prometovanih obveznica tijekom izvještajnog razdoblja. Od ukupnih prometovanih obveznica na SASE u 2017. godini 98,82% se odnosilo na entitetske vladine obveznice.

³²Na slici nisu prikazane korporativne obveznice, budući da njihov udio u ukupnoj tržišnoj kapitalizaciji iznosio svega 0,1% te trezorski zapisi Vlada FBiH, jer se njima ne trguje na sekundarnom tržištu.

7. Financijska infrastruktura

7.1 Platni sustavi

Zakonsku obvezu održavanja odgovarajućih platnih i obračunskih sustava CBBiH ispunila je i u 2017. godini: platni promet u zemlji se odvijao neometano kroz sustave žirokliringa i bruto poravnanja u realnom vremenu (RTGS); održavani su Središnji registar kredita (CRK) i Jedinostveni registar transakcijskih računa (JRTR) te je vršen međunarodni kliring plaćanja s inozemstvom.

Tijekom 2017. godine, u platnim sustavima CBBiH zabilježen je rast broja transakcija kao i njihove vrijednosti kroz sustave žirokliringa i RTGS-a. U ožujku 2017. godine CBBiH je u žirokliring sustavu, umjesto dotadašnjih tri, uvela četiri poravnanja, čime je pravnim i fizičkim osobama omogućeno češće procesuiranje njihovih platnih naloga tijekom dana. Ukupan broj transakcija u međubankarskom platnom prometu je povećan za 2,8%, dok je ukupna vrijednost transakcija povećana za 8,9% u odnosu na prethodnu godinu.

Povećanje vrijednosti transakcija u 2017. godini rezultiralo je bržom cirkulacijom novca u ekonomiji, pa je tako smanjen broj dana potreban da bi se izvršile transakcije u vrijednosti godišnjeg nominalnog BDP-a (tablica 7.1.). I pored kontinuiranog povećanja broja međubankarskih transakcija, veći dio platnog prometa se i dalje odvija unutar samih banaka. U 2017. godini, 62% od ukupnog broja transakcija odnosilo na unutarbankarske transakcije, dok se ostalih 38% odnosilo na međubankarske transakcije.

Koncentracija ukupnog broja i vrijednosti međubankarskih transakcija u platnom prometu, ilustrirana je Herfindahl-Hirschmanovim indeksom (HHI)³³. U tablici 7.2. prikazane su vrijednosti indeksa izračunane na osnovi podataka o ukupnom broju i iznosu međubankarskih transakcija za sve banke sudionice platnog prometa, u oba platna sustava (RTGS i žirokliring). Koncentracija transakcija mjerena HHI indeksom, kada se u izračun uključe sve banke u sustavu, veća je u odnosu na prethodnu godinu, ali vrijednosti ne ukazuju na postojanje sustavnih rizika u platnim sustavima. Vrijednosti HHI indeksa ukazuju na umjerenu koncentraciju međubankarskih platnih transakcija, odnosno na činjenicu da se većina međubankarskog platnog prometa odvija između manjeg broja velikih banaka.

Tablica 7.1: Transakcije u međubankarskom platnom prometu

Godina	Ukupan broj transakcija, u milijunima	Ukupan promet, milijuni KM	Prosječni dnevni promet, milijuni KM	BDP/ prosječan dnevni promet
2005.	22,9	36.195	140,3	122
2006.	24,9	47.728	185,0	104
2007.	28,4	60.193	234,2	93
2008.	29,6	70.345	272,7	91
2009.	29,0	64.458	251,8	95
2010.	31,8	67.779	263,7	94
2011.	32,5	76.653	298,3	87
2012.	33,8	81.533	318,5	81
2013.	35,8	76.605	298,1	88
2014.	37,9	87.859	341,9	79
2015.	39,1	85.106	326,1	87
2016.	40,0	88.380	338,6	86
2017.	41,1	96.243	370,2	85

Izvor: CBBiH, BHAS, kalkulacija CBBiH

Tablica 7.2. Koncentracija transakcija u međubankarskom platnom prometu (HHI)

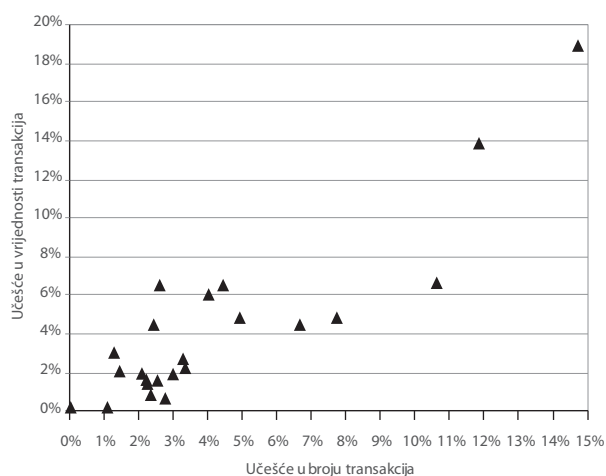
Period	Sve banke		10 banaka sa najvećim udjelom	
	Broj transakcija	Vrijednost transakcija	Broj transakcija	Vrijednost transakcija
Prosinac 2008.	693	908	1.271	1.381
Prosinac 2009.	651	989	1.233	1.413
Prosinac 2010.	651	903	1.256	1.346
Prosinac 2011.	626	836	1.230	1.287
Prosinac 2012.	638	844	1.278	1.295
Prosinac 2013.	654	810	1.337	1.378
Prosinac 2014.	660	778	1.350	1.310
Prosinac 2015.	689	810	1.314	1.305
Prosinac 2016.	690	822	1.307	1.322
Prosinac 2017.	723	852	1.320	1.349

Izvor: CBBiH, kalkulacija CBBiH

Na slici 7.1. prikazan je udio banaka u ukupnom broju i vrijednosti međubankarskih transakcija za 2017. godinu. Banka s najvećim udjelom u međubankarskom platnom prometu u 2017. godini čini 18,98% ukupne vrijednosti transakcija, a prvih pet banaka s najvećim udjelom čine 52,53% ukupne vrijednosti transakcija.

³³HHI je mjera koncentracije i računa se kao suma kvadrata pojedinačnih udjela u promatranom segmentu. Indeks ispod 1.000 bodova ukazuje na nekonzentriranost, 1.000 do 1.800 bodova umjerenu, a preko 1.800 bodova na visoku koncentraciju.

Slika 7.1: Učešće banaka u međubankarskom platnom prometu u 2017.

Izvor: CBBiH, kalkulacija CBBiH

U 2017. godini CBBiH je nastavila održavati Središnji registar kredita (CRK). Podaci u CRK-u ažuriraju se na dnevnoj osnovi od strane poslovnih banaka, mikrokreditnih organizacija, lizing kompanija i ostalih institucija koje izvještavaju podatke u CRK, čime se finansijskim institucijama korisnicima ove baze podataka osiguravaju podaci o kreditnoj historiji i trenutnoj zaduženosti njihovih postojećih ili potencijalnih klijenata i na taj način omogućava da kvalitetnije procijene rizike prilikom donošenja odluka o odobravanju plasmana. Korištenje CRK-a je tijekom 2017. godine bilo nešto intenzivnije u odnosu na prethodnu godinu, što ukazuje da finansijski posrednici podatke iz ovog registra smatraju relevantnim u ocjeni boniteta klijenata.

CBBiH je u 2017. godini nastavila održavati Jedinstveni registar transakcijskih računa kao i jedinstvenu bazu podataka svih blokiranih računa poslovnih subjekata u BiH. Popis blokiranih računa poslovnih subjekata se jednom mjesečno ažurira i objavljuje na web stranici CBBiH. Objavljivanjem liste blokiranih računa, CBBiH omogućava svim poslovnim subjektima uvid u status računa postojećih ili potencijalnih poslovnih partnera.

CBBiH je u 2017. godini nastavila vršiti međunarodni kliring plaćanja između banaka iz BiH i Republike Srbije te je realizirano 10.602 naloga ukupne vrijednosti 172,1 milijun eura. Iako je

vrijednost transakcija blago smanjena u odnosu na prethodnu godinu, broj transakcija je povećan, što ukazuje da banke i dalje aktivno koriste ovu platformu za poravnanje platnih transakcija.

7.2 Regulatorni okvir

U 2017. godini provedene su reforme u finansijskom sektoru usvajanjem seta zakona kojima se regulira poslovanje banaka u BiH. Nakon što je Narodna skupština RS u prosincu 2016. godine usvojila Zakon o bankama Republike Srpske³⁴, i Parlament FBiH je u ožujku 2017. godine usvojio Zakon o bankama³⁵. Odredbe novih zakona o bankama u najboljoj mogućoj mjeri usklađene su s direktivama Europske unije i baselskim principima i odnose se na proširenje ovlasti agencija za bankarstvo u superviziji banaka, jačanje prudencijalnih zahtjeva i zahtjeva u vezi s upravljanjem banaka, sustav upravljanja rizicima, obvezu sačinjavanja planova oporavka te restrukturiranje banaka. Parlament FBiH je u listopadu 2017. godine usvojio Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Agenciji za bankarstvo FBiH³⁶, dok je Narodna skupština RS ovaj Zakon³⁷ usvojila u siječnju 2017. godine. Izmjenama i dopunama navedenih zakona, proširena su ovlaštenja i nadležnosti agencija za bankarstvo u superviziji banaka te im je dodijeljena nadležnost za restrukturiranje banaka, što predstavlja potpuno novu funkciju agencija za bankarstvo.

U svrhu daljnje harmonizacije zakonskog okvira za poslovanje banaka, osobito je važno usvajanje novog Zakona o osiguranju depozita u bankama u BiH. Prijedlog Zakona je sačinjen i nalazi se u parlamentarnoj proceduri za usvajanje. Novi Zakon o osiguranju depozita u BiH trebao bi osigurati bolju zaštitu deponenata i vezati članstvo banaka u sustavu osiguranih depozita uz dobijanje dozvole za rad.

Kako bi se osigurala pravodobna i dosljedna primjena novih zakona o bankama, agencije za bankarstvo su tijekom 2017. usvojile set podzakonskih akata koji se odnose na izdavanje dozvola, nadzor banaka, upravljanje rizicima, likvidnost, kapital, sačinjavanje planova oporavka, upravljanje bankom i slično.

Od početka 2018. godine, stupila je na snagu primjena međunarodnog standarda za finansijsko izvještavanje 9 (MSFI 9) koji je zamijenio MRS 39 i po kome će banke i ostali pravni subjekti biti u obvezi sačiniti finansijska izvješća za poslovnu godinu koja završava 31.12.2018. godine.

³⁴Zakon o bankama RS (Službeni glasnik RS, 3/17)

³⁵Zakon o bankama FBiH (Službene novine FBiH, 27/17)

³⁶Zakon o Agenciji za bankarstvo FBiH (Službene novine FBiH, 75/17)

³⁷Zakon o Agenciji za bankarstvo RS (Službeni glasnik RS, 4/17)

Parlament FBiH je u studenom 2016. godine usvojio Nacrt Zakona o stečaju. Međutim, dva članka ovog Zakona smatrana su spornim te je Parlament FBiH usvojio Zakon o izmjenama Zakona o stečajnom postupku³⁸ u lipnju 2018. godine. Zakon o stečaju³⁹ primjenjuje se u Republici Srpskoj od ožujka 2016. godine.

Narodna Skupština RS je u travnju 2018. godine, usvojila Zakon o rokovima izmirenja novčanih obveza u poslovnim transakcijama⁴⁰. Zakon definira rokove izmirenja novčanih obveza u poslovnim transakcijama, kao i pravne posljedice u slučaju kašnjenja u izmirenju tih obveza, što bi trebalo doprinijeti boljoj likvidnosti gospodarskih subjekata. Primjena Zakona o financijskom poslovanju FBiH⁴¹, kojim se propisuju rokovi izvršenja novčanih obveza, počela je od siječnja 2017. godine.

U okviru obveza preuzetih Sporazumom o stabilizaciji i pridruživanju, Vlada FBiH je u srpnju 2017. godine utvrdila Prijedlog Zakona o registru financijskih izvješća, kojim se uređuju uspostava, sadržaj i vođenje Registra financijskih izvješća i zaštita i čuvanje dokumentacije i podataka iz registra,

čime se nastavlja provedba reforme u oblasti računovodstva i revizije i daljnje usuglašavanje sa zakonodavstvom EU.

U veljači 2017. godine usvojen je i novi Zakon o osiguranju u FBiH⁴². Zakonom se uređuje osnivanje, poslovanje, nadzor i prestanak društava za osiguranje osnovanih u FBiH, kao i podružnica društava koja posluju u FBiH. Donošenjem ovog zakona kao i Zakona o dopuni Zakona o društvima za osiguranje u RS⁴³ u travnju 2017. godine ispunjen je još jedan od zahtjeva MONEYVAL komiteta i FATF-e u oblasti sprečavanja pranja novca i financiranja terorističkih aktivnosti.

Prema Izvješću GRECO-a, Bosna i Hercegovina je ostvarila napredak u ispunjavanju preporuka ovog najvišeg Europskog tijela koje nadgleda provedbu mjera borbe protiv korupcije. U veljači 2018. godine, u Parizu je održano zasjedanje FATF-a, na kojem je potvrđeno da je Bosna i Hercegovina skinuta s liste zemalja visokog rizika, nesigurnih za financijska ulaganja. Takav rezultat postignut je usvajanjem seta Zakona za otklanjanje nedostataka u borbi protiv pranja novca i harmoniziranjem sustava sprečavanja pranja novca, kao i sprečavanja financiranja terorizma sa standardima i preporukama FATF-a i MONEYVAL-a

³⁸Zakon o izmjenama Zakona o stečajnom postupku FBiH (Službene novine FBiH, 52/18)

³⁹Zakon o stečaju RS (Službeni glasnik RS, 16/16)

⁴⁰Zakon o rokovima izmirenja novčanih obveza u poslovnim transakcijama (Službeni glasnik RS, 31/18)

⁴¹Zakon o financijskom poslovanju FBiH (Službene novine FBiH, 48/16)

⁴²Zakon o osiguranju FBiH ("Službene novine Federacije BiH" br. 23/17)

⁴³Zakon o dopuni Zakona o društvima za osiguranje (Službeni glasnik RS, 47/17)

Statistički dodatak

Tablica A1: Promjene suverenog rejtinga

Država	Datum promjene	Standard & Poor's rejting		
		Dugoročni	Izgled	Kratkoročni
Grčka	do 2009	A	Stabilan	A-1
	09.01.2009	A	Negativan, promatranje	A-1
	14.01.2009	A	Stabilan	A-2
	07.12.2009	A	Negativan, promatranje	A-2
	16.12.2009	BBB+	Negativan, promatranje	A-2
	16.03.2010	BBB+	Negativan	A-2
	27.04.2010	BB+	Negativan	B
	02.12.2010	BB+	Negativan, promatranje	BB+
	29.03.2011	BB-	Negativan, promatranje	B
	09.05.2011	B	Negativan, promatranje	C
	13.06.2011	CCC	Negativan	C
	27.07.2011	CC	Negativan	C
	05.02.2012	CCC	Stabilan	C
	27.02.2012	SD	NM	SD
	02.05.2012	CCC	Stabilan	C
	07.08.2012	CCC	Negativan	C
	05.12.2012	SD	-	SD
	18.12.2012	B-	Stabilan	B
	28.01.2015	B-	Negativan, promatranje	B
	15.04.2015	CCC+	Negativan	C
	22.01.2016	B-	Stabilan	B
	19.01.2018	B	Pozitivan	B
Irska	do 2009	AAA	Stabilan	A-1+
	09.01.2009	AAA	Negativan	A-1+
	30.03.2009	AA+	Negativan	A-1+
	08.06.2009	AA	Negativan	A-1+
	24.08.2010	AA-	Negativan	A-1+
	23.11.2010	A	Negativan, promatranje	A-1
	02.02.2011	A-	Negativan, promatranje	A-2
	01.04.2011	BBB+	Stabilan	A-2
	05.12.2011	BBB+	Negativan, promatranje	A-2
	13.01.2012	BBB+	Negativan	A-2
	11.02.2013	BBB+	Stabilan	A-2
	07.12.2013	BBB+	Pozitivan	A-2
	06.06.2014	A-	Pozitivan	A-2
	05.12.2014	A	Stabilan	A-1
	05.06.2015	A+	Stabilan	A-1
Portugal	do 2009	AA-	Stabilan	A-1+
	13.01.2009	AA-	Negativan, promatranje	A-1+
	21.01.2009	A+	Stabilan	A-1
	07.10.2009	A+	Negativan	A-1
	27.04.2010	A-	Negativan	A-2
	30.11.2010	A-	Negativan, promatranje	A-2
	24.03.2011	BBB	Negativan, promatranje	A-2
	29.03.2011	BBB-	Negativan	A-3
	05.12.2011	BBB-	Negativan, promatranje	A-3
	13.01.2012	BB	Negativan	B
	06.03.2013	BB	Stabilan	B
	05.07.2013	BB	Negativan	B
	09.05.2014	BB	Stabilan	B
	20.03.2015	BB	Pozitivan	B
	18.09.2015	BB+	Stabilan	B
	15.09.2017	BBB-	Stabilan	A-3

Španjolska	do 2009	AAA	Stabilan	A-1+
	12.01.2009	AAA	Negativan, promatranje	A-1+
	19.01.2009	AA+	Stabilan	A-1+
	09.12.2009	AA+	Negativan	A-1+
	28.04.2010	AA	Negativan	A-1+
	05.12.2011	AA-	Negativan, promatranje	A-1+
	13.01.2012	A	Negativan	A-1
	26.04.2012	BBB+	Negativan	A-2
	10.10.2012	BBB-	Negativan	A-3
	23.05.2014	BBB	Stabilan	A-2
	02.10.2015	BBB+	Stabilan	A-2
	01.04.2017	BBB+	Pozitivan	A-2
	23.03.2018	A-	Pozitivan	A-2
Italija	do 2009	A+	Stabilan	A-1+
	20.05.2011	A+	Negativan	A-1+
	20.09.2011	A	Negativan	A-1
	05.12.2011	A	Negativan, promatranje	A-1
	13.01.2012	BBB+	Negativan	A-2
	09.07.2013	BBB	Negativan	A-2
	05.12.2014	BBB-	Stabilan	A-3
	27.10.2017	BBB	Stabilan	A-2
Cipar	do 2009	A+	Stabilan	A-1
	21.07.2010	A+	Negativan, promatranje	A-1
	16.11.2010	A	Negativan	A-1
	30.03.2011	A-	Negativan	A-2
	29.07.2011	BBB	Negativan, promatranje	A-2
	12.08.2011	BBB+	Negativan, promatranje	A-2
	27.10.2011	BBB	Negativan, promatranje	A-3
	13.01.2012	BB+	Negativan	B
	01.08.2012	BB	Negativan, promatranje	B
	17.10.2012	B	Negativan, promatranje	B
	20.12.2012	CCC+	Negativan	C
	21.03.2013	CCC	Negativan	C
	10.04.2013	CCC	Stabilan	C
	28.06.2013	SD	-	SD
	03.07.2013	CCC+	Stabilan	C
	29.11.2013	CCC+	Stabilan	B
	25.04.2014	B	Pozitivan	B
	24.10.2014	B+	Stabilan	B
	27.03.2015	B+	Pozitivan	B
	25.09.2015	BB-	Pozitivan	B
	18.03.2017	BB+	Stabilan	B
		BB+	Pozitivan	B

Izvor: Standard & Poor's

Tablica A2: Indeks cijena nekretnina

		Sarajevo	Mostar	Zenica	Tuzla	UKUPNO
2004.	Q1	47	84	60		52
	Q2	47	81	59		51
	Q3	47	82	60		51
	Q4	48	80	59		52
2005.	Q1	49	79	61		53
	Q2	49	81	60		52
	Q3	50	79	60		53
	Q4	52	82	64		56
2006.	Q1	54	84	67		59
	Q2	59	84	63		62
	Q3	58	82	66		62
	Q4	63	71	71		65
2007.	Q1	69	85	72		71
	Q2	77	90	88		79
	Q3	85	86	92		86
	Q4	94	92	95		94
2008.	Q1	100	100	100	100	100
	Q2	105	99	107	104	105
	Q3	103	102	113	114	105
	Q4	109	104	126	117	110
2009.	Q1	99	120	129	102	102
	Q2	96	125	127	105	101
	Q3	91	124	128	114	99
	Q4	89	127	119	121	97
2010.	Q1	88	119	130	119	96
	Q2	86	128	129	126	98
	Q3	85	120	126	112	94
	Q4	84	126	143	120	94
2011.	Q1	83	125	138	113	93
	Q2	84	121	140	93	92
	Q3	82	118	132	102	92
	Q4	83	124	131	107	92
2012.	Q1	84	132	130	111	94
	Q2	82	117	139	105	93
	Q3	80	124	122	103	89
	Q4	78	120	133	104	88
2013.	Q1	81	128	135	113	91
	Q2	78	127	134	113	90
	Q3	79	124	124	116	90
	Q4	76	130	136	101	88
2014.	Q1	78	121	126	104	88
	Q2	77	119	124	104	86
	Q3	77	111	126	106	86
	Q4	77	113	129	103	85
2015.	Q1	79	118	127	103	87
	Q2	80	117	127	106	89
	Q3	78	118	131	107	88
	Q4	81	114	126	106	89
2016.	Q1	78	112	125	104	87
	Q2	80	115	134	104	88
	Q3	82	131	133	108	93
	Q4	81	128	134	106	93
2017.	Q1	83	128	134	102	93
	Q2	84	113	134	102	91
	Q3	83	124	138	109	92
	Q4	86	110	135	118	94

Izvor: CBBiH

Tablica A3: Pregled najvećih zaduženosti po klasičnim kreditima prema KD BiH 2010, 31.12.2017.

u tisućama KM

Područje	Kredit, ostatak duga	Udio u području	Udio u ukupnim potraživanjima
A: Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	165.514		2,2%
<i>Uzgoj višegodišnjih usjeva</i>			
Uzgoj ostalih višegodišnjih usjeva	25.608	15,5%	0,3%
<i>Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti povezane s njima, od čega:</i>			
Uzgoj peradi	16.061	9,7%	0,2%
B: Vađenje ruda i kamena	201.111		2,7%
<i>Vađenje ugljena i lignita, od čega:</i>			
Vađenje lignita	37.542	18,7%	0,5%
C: Prerađivačka industrija	1.849.237		24,9%
<i>Proizvodnja pića, od čega:</i>			
Proizvodnja piva	32.585	1,8%	0,4%
<i>Proizvodnja prehrambenih proizvoda od čega:</i>			
Proizvodnja kruha; svježih peciva i kolača	66.473	3,6%	0,9%
Prerada i konzerviranje mesa	30.451	1,6%	0,4%
Ostala prerada i konzerviranje voća i povrća	24.621	1,3%	0,3%
<i>Prerada drveta i proizvoda od drveta i pluta, osim namještaja; proizvodnja predmeta od slame i pletarskih materijala, od čega:</i>			
Piljenje i blanjanje drveta (proizvodnja rezane građe); impregnacija drveta	52.841	2,9%	0,7%
<i>Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme, od čega:</i>			
Proizvodnja metalnih konstrukcija i njihovih dijelova	35.734	1,9%	0,5%
<i>Proizvodnja električne opreme</i>	<i>28.484</i>	<i>1,5%</i>	<i>0,4%</i>
Proizvodnja uređaja za distribuciju i kontrolu električne energije			
<i>Proizvodnja rafiniranih naftnih proizvoda</i>			
Proizvodnja rafiniranih naftnih proizvoda	84.508	4,6%	1,1%
D: Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	236.111		3,2%
<i>Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija, od čega:</i>			
Proizvodnja električne energije	92.911	39,4%	1,3%
E: Opskrba vodom; uklanjanje otpadnih voda, gospodarenje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	83.675		1,1%
<i>Skupljanje, pročišćavanje i opskrba vodom, od čega:</i>			
Skupljanje, pročišćavanje i opskrba vodom	49.380	59,0%	0,7%
F: Građevinarstvo	507.418		6,8%
<i>Gradnja građevina visokogradnje, od čega:</i>			
Gradnja stambenih i nestambenih zgrada	126.383	24,9%	1,7%
G: Trgovina na veliko i na malo, popravak motornih vozila i motocikala	2.035.454		27,4%
<i>Trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima i motociklima, od čega:</i>			
Nespecijalizirana trgovina na veliko	255.110	12,5%	3,4%
Trgovina na veliko čvrstim, tečnim i plinovitim gorivima i sličnim proizvodima	67.920	3,3%	0,9%
Trgovina na veliko farmaceutskim proizvodima	61.568	3,0%	0,8%
Trgovina na veliko drvom, građevinskim materijalom i sanitarnom opremom	48.937	2,4%	0,7%
Trgovina na veliko ostalim proizvodima za kućanstvo	35.199	1,7%	0,5%
Nespecijalizirana trgovina na veliko hranom, pićima i duhanskim proizvodima	38.319	1,9%	0,5%
Trgovina na veliko metalnom robom, instalacijskim materijalom, uređajima i opremom za vodovod i grijanje	37.414	1,8%	0,5%
<i>Trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima, od čega:</i>			
Trgovina na malo u nespecijaliziranim prodavaonicama pretežno hranom, pićima i duhanskim proizvodima	282.080	13,9%	3,8%
Ostala trgovina na malo u nespecijaliziranim prodavaonicama	79.400	3,9%	1,1%
Trgovina na malo motornim gorivima u specijaliziranim prodavaonicama	80.670	4,0%	1,1%
H: Prijevoz i skladištenje	301.766		4,1%
<i>Kopneni prijevoz i cjevovodni transport</i>			
Cestovni prijevoz robe	93.126	30,9%	1,3%
Željeznički prijevoz putnika i robe	27.126	9,0%	0,4%
I: Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanje hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo)	274.086		3,7%
<i>Smještaj, od čega:</i>			
Hoteli i sličan smještaj	104.177	38,0%	1,4%

J: Informacije i komunikacije	196.042		2,6%
<i>Izdavačke djelatnosti, od čega:</i>			
Izdavanje knjiga	46.413	23,7%	0,6%
K: Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	250.400		3,4%
<i>Ostale financijske uslužne djelatnosti, osim osiguranja i mirovinskih fondova, od čega:</i>			
Ostalo kreditno posredovanje	42.443	16,9%	0,6%
L: Poslovanje nekretninama	155.999		2,1%
<i>Poslovanje nekretninama, od čega:</i>			
Iznajmljivanje i upravljanje vlastitim nekretninama ili nekretninama uzetim u zakup (lizing)	77.925	50,0%	1,0%
Agencije za poslovanje nekretninama	34.494	22,1%	0,5%
M: Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti	175.598		2,4%
<i>Arhitektonske i inženjerske djelatnosti; tehničko ispitivanje i analiza, od čega:</i>			
Arhitektonske i inženjerske djelatnosti i s njima povezano tehničko savjetovanje	39.834	22,7%	0,5%
N: Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	43.979		0,6%
<i>Putničke agencije, organizatori putovanja, turoperatori i ostale rezervacijske usluge, te djelatnosti povezane s njima, od čega:</i>			
Djelatnosti putničkih agencija	10.269	23,3%	0,1%
<i>Zaštitne i istražne djelatnosti</i>			
Djelatnosti privatne zaštite	10.401	23,6%	0,1%
O: Javna uprava i obrana; obvezno socijalno osiguranje	804.493		10,8%
<i>Javna uprava te ekonomska i socijalna politika zajednice, od čega:</i>			
Opće djelatnosti javne uprave	632.001	78,6%	8,5%
<i>Djelatnosti obveznog socijalnog osiguranja, od čega:</i>			
Djelatnosti obveznoga socijalnog osiguranja	78.608	9,8%	1,1%
P: Obrazovanje	18.625		0,3%
<i>Visoko obrazovanje</i>			
Visoko obrazovanje	7.038	37,8%	0,1%
Q: Djelatnosti zdravstvene zaštite i socijalne skrbi	97.086		1,3%
<i>Djelatnosti zdravstvene zaštite</i>			
Djelatnosti bolnica	36.272	37,4%	0,5%
R: Umjetnost, zabava i rekreacija	794		0,0%
<i>Knjižnice, arhivi, muzeji i ostale kulturne djelatnosti</i>			
Rad povijesnih mjesta i građevina te sličnih znamenitosti za posjetitelje	400	50,4%	0,0%
S: Ostale uslužne djelatnosti	9.057		0,1%
<i>Ostale osobne uslužne djelatnosti</i>			
Pogrebne i srodne djelatnosti	943	10,4%	0,0%
T: Djelatnosti kućanstava kao poslodavaca; djelatnosti kućanstava koja proizvode različita dobra i obavljaju različite usluge za vlastite potrebe	644		0,0%
<i>Djelatnosti privatnih kućanstava koja proizvode različita dobra za vlastite potrebe</i>			
Djelatnosti privatnih kućanstava koja proizvode različita dobra za vlastite potrebe	407	63,3%	0,0%
U: Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	21.610		0,3%
<i>Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela</i>			
Djelatnosti izvanteritorijalnih organizacija i tijela	13.224	61,2%	0,2%

Izvor: CRK

Tablica A4: Glavne stavke vanjskotrgovinske razmjene roba

Naziv	Vrijednost izvoza, milijuni KM	Vrijednost izvoza, milijuni KM	Indeks izvoznih cijena	Nominalni rast izvoza, u %	Promjena vrijednosti izvoza (u postotnim bodovima)	
	2016	2017	I - XII 2017		cjenovni efekat	efekat obuj- ma izvoza
	1	2	I - XII 2016	4 = 2/1	5	6
Bazni metali i proizvodi od baznih metala	1.512,6	1.916,3		26,7		
Od čega: Željezo i čelik	452,8	519,0	114,6	14,6	14,6	0,0
Proizvodi od željeza i čelika	448,8	584,6	106,4	30,2	7,9	22,4
Aluminij i proizvodi od aluminija	490,7	652,3	111,9	32,9	14,1	18,8
Proizvodi mineralnog podrijetla	748,9	1.049,3		40,1		
Od čega: Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; električna energija; bitumenske tvari; mineralni voskovi	643,6	923,4	140,5	43,5	41,3	2,1
Razni proizvodi	1.125,2	1.226,7		9,0		
Od čega: Namještaj; nosači madraca; oprema za krevete i slični proizvodi; svjetiljke i druga rasvjetna tijela koja nisu spomenuta niti uključena na drugom mjestu; svijetleći znakovi, osvijetljene pločice s natpisom; montažne zgrade	1.065,2	1.149,6	96,9	7,9	-3,3	11,2
Strojevi, aparati, mehanički i električni uređaji	1.046,3	1.290,1		23,3		
Strojevi, aparati i mehanički uređaji, kotlovi; njihovi dijelovi	618,5	707,8	100,7	14,4	0,8	13,6
Električni strojevi i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka, televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i dijelovi i pribor za te proizvode	427,7	582,3	123,9	36,1	26,3	9,9
Proizvodi kemijske industrije ili srodnih industrija	772,3	958,3		24,1		
Anorganski kemijski proizvodi; organski i anorganski jedinjenja plemenitih metala, metala koji se rijetko nalaze, radioaktivnih elemenata i izotopa	493,6	604,0	109,8	22,4	10,9	11,5
Drvo i proizvodi od drveta	729,1	783,8		7,5		
Drvo i proizvodi od drveta; drveni ugalj	724,4	779,5	104,3	7,6	4,4	3,2
Naziv	Vrijednost uvoza, milijuni KM	Vrijednost uvoza, milijuni KM	Indeks uvoznih cijena	Nominalni rast uvoza, u %	Promjena vrijednosti uvoza (u postotnim bodovima)	
	2016	2017	I - XII 2017		cjenovni efekat	efekat obuj- ma uvoza
	1	2	I - XII 2016		5	6
Proizvodi mineralnog podrijetla	2.036,4	2.697,8		32,5		
Od čega: Mineralna goriva, mineralna ulja i proizvodi njihove destilacije; električna energija; bitumenske tvari; mineralni voskovi	1.934,6	2.590,5	130,2	33,9	31,1	2,8
Strojevi, aparati, mehanički i električni uređaji	2.243,9	2.526,0		12,6		
Strojevi, aparati i mehanički uređaji, kotlovi; njihovi dijelovi	1.284,1	1.409,3	101,5	9,8	1,6	8,2
Električni strojevi i oprema i njihovi dijelovi; aparati za snimanje ili reprodukciju zvuka, televizijski aparati za snimanje ili reprodukciju slike i zvuka i dijelovi i pribor za te proizvode	959,8	1.116,7	96,2	16,3	-4,6	20,9
Proizvodi kemijske industrije ili srodnih industrija	1.594,0	1.680,9		5,4		
Anorganski kemijski proizvodi; organski i anorganski jedinjenja plemenitih metala, metala koji se rijetko nalaze, radioaktivnih elemenata i izotopa	162,7	210,6	120,4	29,5	21,9	7,5
Od čega: Farmaceutski proizvodi	541,7	544,7	99,3	0,6	-0,7	1,3
Eterična ulja i smole; parfimerijski, kozmetički ili toaletni proizvodi	216,2	220,7	102,0	2,1	2,0	0,1
Razni proizvodi kemijske industrije	159,8	162,9	110,7	2,0	9,8	-7,9
Bazni metali i proizvodi od baznih metala	1.416,1	1.785,3		26,1		
Od čega: Proizvodi od željeza i čelika	441,9	559,7	118,3	26,7	19,6	7,0
Željezo i čelik	459,8	515,9	105,3	12,2	5,6	6,6
Aluminij i proizvodi od aluminija	196,3	295,0	93,3	50,3	-10,8	61,2
Prehrambene prerađevine	1.489,8	1.536,7		3,1		
Proizvodi od žitarica, brašna, skroba ili mlijeka; poslastičarski proizvodi	181,3	196,9	103,2	8,6	3,4	5,2
Razni prehrambeni proizvodi	231,4	249,1	102,5	7,6	2,6	5,0
Pića, alkoholi i ocat	322,5	327,6	97,4	1,6	-2,7	4,3
Ostaci i otpaci od prehrambene industrije; pripremljena životinjska hrana	183,0	179,7	100,8	-1,8	0,8	-2,6

Izvor: BHAS, kalkulacija CBBiH

Tablica A5: Pregled potraživanja od poduzeća po tipu i djelatnosti

u tisućama KM

2017	Kredit						Potencijalni dug			
		<i>od čega Okvirni krediti</i>	Komisioni krediti	Revolving krediti	Akreditivi	Faktoring	Garancije	Garancije	Revolving krediti	Okvirni krediti
A	165.514	55.396	7.698	40.391	214	0	294	3.469	14.335	9.925
B	201.111	142.992	3.809	51.954	0	0	167	17.960	18.472	40.300
C	1.849.237	1.271.477	36.782	618.077	16.735	0	13.132	232.107	233.831	425.003
D	236.111	30.136	14.781	19.124	5.091	0	-2	12.538	24.523	26.197
E	83.675	65.261	101	18.912	0	0	0	5.320	5.550	32.723
F	507.418	516.422	23.956	190.721	275	1.896	88.230	284.719	64.399	279.962
G	2.035.454	2.078.189	9.728	1.085.045	40.513	2.355	33.561	566.345	432.602	665.200
H	301.766	279.658	1.119	86.592	113	0	3.431	216.409	38.751	77.293
I	274.086	116.876	6.291	11.697	0	0	408	2.474	4.826	22.397
J	196.042	63.275	956	27.136	0	0	2.350	34.311	21.131	37.163
K	250.400	37.488	3.077	31.678	0	4.153	4.863	94.190	21.015	23.665
L	155.999	27.747	1.337	10.364	0	0	0	1.611	2.357	10.392
M	175.598	189.157	1.415	129.569	0	0	991	114.034	20.516	72.210
N	43.979	24.741	86	8.071	0	0	94	8.138	3.749	15.140
O	804.493	434	1.454	4.392	0	380	449	10.854	31.528	60
P	18.625	1.773	35	2.642	0	0	0	881	1.761	2.248
Q	97.086	34.982	310	11.099	0	90	26	11.511	6.996	5.210
R	794	249	14	88	0	0	0	1.442	104	0
S	9.057	4.487	35	993	0	0	62	627	981	1.540
T	644	0	0	38	0	0	0	287	189	0
U	21.610	5.895	718	600	0	0	0	0	1.834	0
UKUPNO	7.428.701	4.946.634	113.699	2.349.186	62.941	8.875	148.055	1.619.227	949.450	1.746.627
Stvarni dug:	10.111.457									
Potencijalni dug:	4.315.304									

Izvor: CRK

Napomena: Iznos potraživanja po osnovu Kredita i Komisionih kredita uključuje ostatak duga i dospjelu nenaplaćenu glavnice.

Tablica A.6 : Krediti poduzećima, valutna struktura duga po djelatnostima na kraju 2017.

u tisućama KM

Djelatnost	Ostatak duga i dospjela nenaplaćena glavnica				
	Kredit u stranoj valuti i krediti s valutnom klauzulom				
	KM	EUR	CHF	USD	KWD
A	37.082	125.948	200	0	125
B	67.270	132.875	0	0	0
C	691.790	1.150.942	288	0	2.490
D	47.868	184.829	0	0	0
E	44.779	39.214	475	0	0
F	226.500	282.193	0	0	416
G	713.319	1.313.525	605	0	522
H	90.751	208.409	264	0	119
I	61.203	209.017	51	0	243
J	39.447	153.739	0	0	0
K	40.381	142.133	0	88.076	0
L	27.445	125.992	0	0	0
M	82.233	94.243	0	0	0
N	13.783	29.917	0	0	0
O	395.085	414.774	0	0	0
P	8.264	10.420	0	0	0
Q	37.505	59.483	0	0	0
R	88	690	0	0	0
S	3.443	5.601	0	0	0
T	57	572	0	0	0
U	6.473	13.503	0	2.045	0
UKUPNO	2.634.765	4.698.018	1.882	90.121	3.915

Izvor: CRK

Tablica A7: Statusne promjene u bankama u razdoblju od 2001.-2017. godine

Broj	Banka	Vrsta promjene	Datum promjene
1	Sparkasse Bank d.d. Bosna i Hercegovina Sarajevo	Sparkasse Bank d.d. Sarajevo promijenila ime u Sparkasse Bank d.d. BiH Sarajevo	Q3 2014
	Sparkasse Bank d.d. Sarajevo	ABS banka d.d. Sarajevo promijenila ime u Sparkasse Bank d.d. Sarajevo	Q3 2009
	ABS banka d.d. Sarajevo	Postala članica Steiermaerische Bank und Sparkassen AG, Erste Group	Q4 2006
	Šeh-in banka d.d. Zenica	Pripojena ABS banci d.d. Sarajevo	Q2 2002
2	Bosna Bank International (BBI) d.d. Sarajevo		
3	Privredna banka Sarajevo d.d. Sarajevo	BOR banka d.d. Sarajevo promijenila ime u Privredna banka Sarajevo d.d. Sarajevo	Q1 2017
	BOR banka d.d. Sarajevo	BOR banci d.d. Sarajevo pripojena Privredna banka Sarajevo d.d. Sarajevo	Q4 2016
	Privredna banka Sarajevo d.d. Sarajevo	Privredna banka Sarajevo d.d. Sarajevo pripojena BOR banci d.d. Sarajevo	Q4 2016
4	UniCredit Bank d.d. Mostar		
	UniCredit Zagrebačka banka BiH d.d. Mostar	UniCredit Zagrebačka banka BiH promijenila ime u UniCredit Bank d.d. Mostar	Q1 2008
	Zagrebačka banka BH d.d. Mostar	Spajanje sa Univerzal bankom d.d. Sarajevo u UniCredit Zagrebačku banku BiH	Q3 2004
	Univerzal banka d.d. Sarajevo	Spajanje sa Zagrebačkom bankom BH d.d. Mostar u UniCredit Zagrebačku banku BiH	Q3 2004
	HVB Central Profit banka d.d. Sarajevo	HVB Central profit banka Sarajevo pripojena UniCredit Zagrebačkoj banci BiH	Q1 2008
	HVB banka d.d. Sarajevo	Spajanje sa Central Profit bankom u HVB Central Profit banku d.d. Sarajevo	Q4 2004
	Central Profit banka d.d. Sarajevo	Spajanje sa HVB bankom d.d. Sarajevo u HVB Central Profit banku d.d. Sarajevo	Q4 2004
	Travnička banka d.d. Travnik	Pripojena Central Profit banci d.d. Sarajevo	Q4 2002
5	UniCredit Bank a.d. Banja Luka	Nova Banjalučka banka a.d. Banja Luka promijenila ime	Q2 2008
	Nova Banjalučka banka a.d. Banja Luka	Pripojena HVB grupaciji, nastavila poslovanje kao zasebno pravno lice	Q4 2005
	Banjalučka banka a.d. Banja Luka	Privatizovana i promijenila ime u Nova Banjalučka banka a.d. Banja Luka	Q1 2002
6	Addiko Bank d.d. Sarajevo		
	Hypo Alpe Adria Bank d.d. Mostar	Hypo Alpe Adria Bank d.d. Mostar promijenila ime i sjedište	Q4 2016
7	Addiko Bank a.d. Banja Luka		
	Hypo Alpe Adria Bank a.d. Banja Luka	Hypo Alpe Adria Bank a.d. Banja Luka promijenila ime	Q4 2016
	Kristal banka a.d. Banja Luka	Kristal banka a.d. Banja Luka promijenila ime	Q3 2003
8	ASA banka d.d. Sarajevo		
	Investiciono komercijalna banka (IKB) d.d. Zenica	IKB d.d. Zenica promijenila sjedište i naziv u ASA banka d.d. Sarajevo	Q4 2016
	MOJA banka d.d. Sarajevo	MOJA banka d.d. Sarajevo pripojena Investiciono komercijalnoj banci d.d. Zenica	Q3 2016
	FIMA banka d.d. Sarajevo	Promijenila ime u MOJA banka d.d. Sarajevo	Q4 2010
	VABA banka d.d. Sarajevo	Promijenila ime u FIMA banka d.d. Sarajevo	Q3 2007
	Validus banka d.d. Sarajevo	Promijenila ime u VABA banka d.d. Sarajevo	Q1 2007
	Ljubljanska banka d.d. Sarajevo	Osnovana Validus banka preuzela dio aktive i pasive Ljubljanske banke d.d. Sarajevo	Q3 2006
9	Komercionalno investiciona banka (KIB) d.d. Velika Kladuša		
10	NLB Banka d.d. Sarajevo		
	NLB Tuzlanska banka d.d. Tuzla	NLB Tuzlanska banka d.d. Tuzla promijenila sjedište i ime u NLB Banka d.d. Sarajevo	Q1 2012
	Tuzlanska banka d.d. Tuzla	Tuzlanska banka d.d. Tuzla promijenila ime u NLB Tuzlanska banka d.d. Tuzla	Q3 2006
	Comercebank bančna skupina NLB d.d. Sarajevo	Pripojena Tuzlanskoj banci d.d. Tuzla	Q3 2006
11	NLB Banka a.d. Banja Luka		
	NLB Razvojna banka a.d. Banja Luka	NLB Razvojna banka a.d. Banja Luka promijenila ime u NLB a.d. Banja Luka	Q4 2015
	LHB banka a.d. Banja Luka	Spajanje sa Razvojnomo bankom jugoistočne Evrope u NLB Razvojna banka a.d. BL	Q2 2006
	Razvojna banka jugoistočne Evrope a.d. Banja Luka	Spajanje sa LHB bankom a.d. Banja Luka u NLB Razvojnu banku a.d. Banja Luka	Q2 2006

12	Raiffeisen Bank d.d. BiH, Sarajevo		
	Raiffeisen Bank HPB d.d. Mostar	Pripojena Raiffeisen banci d.d. Sarajevo	Q1 2003
13	ProCredit Bank d.d. Sarajevo	Microenterprise bank d.d. Sarajevo promijenila ime u ProCredit Bank	Q4 2003
14	ZiraatBank BH d.d. Sarajevo	Turkish Ziraat Bank Bosnia d.d. Sarajevo promijenila ime u Ziraat Bank BH	Q1 2013
15	Union banka d.d. Sarajevo		
16	Sberbank d.d. Sarajevo	Volksbank d.d. Sarajevo promijenila ime u Sberbank d.d. Sarajevo	Q1 2013
	Volksbank d.d. Sarajevo	Sberbank grupacija preuzela Volksbank d.d. Sarajevo	Q1 2012
17	Sberbank a.d. Banja Luka	Volksbank a.d. Banja Luka promijenila ime	Q1 2013
	Volksbank a.d. Banja Luka	Sberbank grupacija preuzela Volksbank a.d. Banja Luka	Q1 2012
	Zepter Komerc banka a.d. Banja Luka	Postala članica Volksbank International AG, promijenila ime u Volksbank a.d. BL	Q3 2007
18	Intesa Sanpaolo banka d.d. BiH		
	UPI banka d.d. Sarajevo	Promijenila ime u Intesa Sanpaolo banka d.d. BiH	Q3 2008
	LT Gospodarska banka d.d. Sarajevo	Pripojena UPI banci d.d. Sarajevo	Q3 2007
	Gospodarska banka d.d. Sarajevo	Spajanje sa LT Komercijalnom bankom Livno u LT Gospodarsku banku d.d. Sarajevo	Q1 2003
	LT Komercijalna banka d.d. Livno	Spajanje sa Gospodarskom bankom Sarajevo u LT Gospodarsku banku d.d. Sarajevo	Q1 2003
19	Vakufska banka d.d. Sarajevo		
	Depozitna banka d.d. Sarajevo	Pripojena Vakufskoj banci d.d. Sarajevo	Q2 2002
20	Nova banka a.d. Banja Luka	Nova banka a.d. Bijeljina promijenila sjedište	Q3 2007
	Agroprom banka a.d. Banja Luka	Pripojena Novoj banci a.d. Bijeljina	Q1 2003
21	Pavlović International Banka a.d. Slobomir Bijeljina		
	Privredna banka a.d. Doboj	Pripojena Pavlović International banci	Q2 2003
	Privredna banka a.d. Brčko	Pripojena Pavlović International banci	Q4 2002
	Semberska banka a.d. Bijeljina	Pripojena Pavlović International banci	Q4 2001
22	Komercijalna banka a.d. Banja Luka		
23	MF banka a.d. Banja Luka		
	IEFK banka a.d. Banja Luka	Promijenila ime u MF banka a.d. Banja Luka	Q3 2010

Banke kojima su oduzete dozvole za rad od 2002. godine:

		Datum promjene
1	Camelia banka d.d. Bihać	Q1 2002
2	Privredna banka a.d. Gradiška	Q1 2002
3	Ekvator banka a.d. Banja Luka	Q1 2002
4	International Commercial Bank Bosnia d.d. Sarajevo	Q3 2002
5	Banka za jugoistočnu Evropu Banja Luka	Q4 2002
6	Privredna banka a.d. Srpsko Sarajevo	Q4 2004
7	Gospodarska banka d.d. Mostar	Q4 2004
8	Ljubljanska banka d.d. Sarajevo	Q3 2006
9	Hercegovačka banka d.d. Mostar	Q3 2012
10	Postbank BH Poštanska banka BiH d.d. Sarajevo	Q2 2013
11	Bobar banka a.d. Bijeljina	Q4 2014
12	Banka Srpske a.d. Banja Luka	Q2 2016

Izvor: CBBiH

Tablica A8: Stanje nevladinog vanjskog duga po NACE Rev 2 klasifikaciji djelatnosti dužnika

u tisućama KM

ŠIFRA NACE	NACE DJELATNOST	31.12.2012.	31.12.2013.	31.12.2014.	31.12.2015.	31.12.2016.	31.12.2017.
01	Biljna i stočarska proizvodnja, lovstvo i uslužne djelatnosti u vezi s njima	10.465	14.569	14.692	18.348	21.960	22.077
05	Vađenje ugljena i lignita	...	...	540.526	623.551	666.938	-
07	Vađenje metalnih ruda	1.333	1.640	2.232	4.874	6.824	11.373
08	Vađenje ostalih ruda i kamena	41.890	39.506	30.916	36.687	25.570	22.627
10	Proizvodnja prehrambenih proizvoda	54.187	40.610	22.804	111.580	90.609	81.607
11	Proizvodnja pića	21.965	15.692	16.546	16.557	16.278	7.419
12	Proizvodnja duhanskih proizvoda	...	...	32.076	27.925	10.500	7.066
13	Proizvodnja tekstila	9.395	14.386	12.852	13.681	11.420	12.241
14	Proizvodnja odjeće	1.280	1.187	520	-	-	-
15	Proizvodnja kože i srodnih proizvoda	6.673	6.292	5.686	5.686	4.430	9.662
16	Prerada drva i proizvoda od drva i pluta, osim namještaja; proizvodnja predmeta od slame i pletarskih materijala	39.858	46.760	48.034	52.028	54.874	52.259
17	Proizvodnja papira i proizvoda od papira	56.274	60.722	46.042	36.999	29.524	20.722
18	Tiskanje i umnožavanje snimljenih zapisa	-	-	-	9.438	2.837	-
19	Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda	1.191.300	1.123.315	1.454.498	1.402.330	1.536.503	1.554.246
20	Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda	74.000	110.178	99.910	111.058	74.561	67.551
22	Proizvodnja proizvoda od gume i plastičnih masa	7.855	9.484	14.753	18.459	24.574	19.547
23	Proizvodnja ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda	89.663	87.732	129.311	87.213	75.305	52.881
24	Proizvodnja baznih metala	161.457	185.656	200.888	194.455	173.121	233.456
25	Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme	9.197	11.822	18.143	21.009	22.075	12.020
26	Proizvodnja računara te elektroničkih i optičkih proizvoda	7.237	8.664	10.620	10.656	10.799	10.565
27	Proizvodnja električne opreme	9.826	8.886	8.635	13.221	13.322	12.564
28	Proizvodnja strojeva i uređaja, d. n.	12.658	12.112	12.942	8.068	14.767	14.085
29	Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica	43.224	39.173	28.316	28.189	28.189	50.979
31	Proizvodnja namještaja	2.638	2.609	2.609	1.076	1.512	1.708
35	Proizvodnja i opskrba električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	51.327	65.622	111.612	138.953	155.634	810.226
38	Sakupljanje otpada, djelatnosti obrade i zbrinjavanja otpada; reciklaža materijala	664	664	664	664	664	664
41	Gradnja građevina visokogradnje	3.197	2.796	2.894	2.894	2.918	2.918
42	Gradnja građevina niskogradnje	39.136	42.644	43.176	45.709	46.170	41.398
43	Specijalizirane građevinske djelatnosti	-	-	-	-	5.357	7.709
45	Trgovina na veliko i na malo motornim vozilima i motociklima; popravak motornih vozila i motocikala	8.582	7.615	11.494	8.740	11.013	13.415
46	Trgovina na veliko, osim trgovine motornim vozilima i motociklima	265.164	253.776	244.239	256.932	239.262	166.918
47	Trgovina na malo, osim trgovine motornim vozilima i motociklima	324.596	426.891	366.168	334.617	345.692	357.668
49	Kopneni prijevoz i cjevovodni transport	978	978	782	-	2.350	2.350
52	Skladištenje i pomoćne djelatnosti u prijevozu	2.721	2.291	2.174	2.067	1.851	1.447
55	Smještaj	70.624	80.126	90.651	37.931	32.160	28.323
56	Djelatnosti pripreme i usluživanja hrane i pića	-	-	-	2.167	3.316	4.782
59	Proizvodnja filmova, videofilmova i televizijskog programa, djelatnosti snimanja zvučnih zapisa i izdavanja muzičkih zapisa	...	2.473	3.744	3.744	2.209	2.209
61	Telekomunikacije	66.827	96.284	90.910	169.014	200.749	198.280
62	Računarsko programiranje, savjetovanje i djelatnosti u vezi s njima	1.772	1.007	1.007	2.043	1	1
63	Informacijske uslužne djelatnosti	...	...	1.280	1.276	3.166	1.381
64	Financijske uslužne djelatnosti, osim osiguranja i mirovinskih fondova	4.977.555	4.629.082	4.206.982	3.341.072	3.144.333	3.102.785

66	Pomoćne djelatnosti kod finansijskih usluga i djelatnosti osiguranja	10.708	11.472	10.855	10.855	10.732	10.734
68	Poslovanje nekretninama	452.112	542.753	691.732	309.406	193.539	182.019
70	Upravljačke djelatnosti; savjetovanje u vezi s upravljanjem	89.034	73.099	68.662	76.929	77.961	83.021
71	Arhitektonske i inženjerske djelatnosti; tehničko ispitivanje i analiza	220.363	148.835	163.642	177.945	183.987	170.503
73	Promocija (reklama i propaganda) i istraživanje tržišta	6.001	5.481	26.991	26.995	26.017	25.431
79	Putničke agencije, organizatori putovanja, turoperator i ostale rezervacijske usluge te djelatnosti u vezi s njima		...	...	137	175	261
82	Uredske administrativne i pomoćne djelatnosti te ostale poslovne pomoćne djelatnosti	-	-	-	1.514	1.514	1.514
86	Djelatnosti zdravstvene zaštite	12.436	10.532	5.574	6.113	5.450	4.433
92	Djelatnosti kockanja i kladenja	1.708	3.073	622	622	622	622
93	Sportske, zabavne i rekreacijske djelatnosti	8.741	8.827	8.696	9.161	10.663	14.379
	Neraspoređeno	321.856	384.767	150.682	256.266	248.080	257.953
	UKUPNO	8.788.477	8.642.083	9.058.784	8.076.854	7.872.077	7.769.999

Izvor: CB BiH

NAPOMENA: Podaci su rezultat anketnog istraživanja o stranim ulaganjima koje CB BiH provodi redovito na tromjesečnoj i godišnjoj osnovi. Ovi podaci obuhvataju samo one poslovne subjekte za koje CB BiH raspolaže informacijom da imaju iznos izravnog stranog ulaganja veći od 100.000 KM i mikrokreditne organizacije u BiH.

ISSN 1840-412X

9 771840 412001